

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΟΥ ΛΑΟΥ.

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ Β'. — ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 1855.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ,

ΤΑ μικρά ἔθνη καταντῶσι πάντοτε ἔρμιοι τοῦ ἰσχυροτέρου. Εἶναι ἀληθές ὅτι πολλάκις ἡ ἀντιζηλία, ἡ ἄλλα συμφέροντα, χορηγοῦν προστατάς εἰς τοὺς ἀδυνατάτους, ἀλλὰ καὶ τοῦτο δὲν εἶναι πλήρης θεραπεία τοῦ κακοῦ. Πολλάκις ὅ,τι θέλει ν' ἀποφύγη τις διὰ τῆς συνδρομῆς τοῦ ἐνός, ἀναγκάζεται νὰ τὸ δεχθῆ ἔκουσίως προερχόμενον ἀπὸ τὸν ἴδιον προστατήν, καὶ ἐνίοτε ἴσως ἡ συνδρομὴ τοῦ φίλου ἀποβαίνει χειρότερα τῆς ἐκ μέρους τοῦ ἀντιφερομένου ἔθνους καταδιώξεως.

Μόνη λοιπὸν θεραπεία εἶναι τὸ νὰ ἦναι τὰ μικρά ἔθνη, ὅσον ἐνεστὶν εἰς τὴν φύσιν καὶ ἰδιότητα αὐτῶν, ἰσχυρότερα. Ἠθικῶς λοιπὸν τὸ ἔθνος γίνεται ἰσχυρόν, ὅταν ἦναι εἰς ὁμόνοιαν, φυσικῶς δὲ ὅταν εἰς τὸν ὑπάρχοντα ἀριθμὸν τῶν κατοίκων του δύναται νὰ εὔρη μεγαλύτερον ποσὸν ὑπερασπιστῶν ἐν περιπτώσει κινδύνου. Περὶ τοῦ τελευταίου τούτου θέλομεν κάμει ὀλίγας παρατηρήσεις σχετικῶς ὡς πρὸς τὴν Ἑλλάδα.

Ἡ Ἑλλάς, καὶ ὡς ἐκ τῆς μικρότητος τῶν πόρων της, καὶ ὡς ἐκ τῆς ὀλιγότητος τῶν κατοίκων της, δὲν δύναται νὰ διατηρῆ ἀριθμὸν στρατιωτῶν ἀνώτερον τῶν δέκα χιλιάδων. Ἀλλὰ καὶ ἔχουσα τόσον στρατὸν

δὲν ἡμπορεῖ νὰ συγκεντρώσῃ καὶ θέσῃ εἰς κίνησιν περισσότερον ἀπὸ τὸ ἡμισυ. Ὅσον σῶμα εἶναι ἀράγε δυνατὸν νὰ ἀποκρούσῃ ἐχθρικός δυνάμεις ἐπερχομένας, ἔστω καὶ ὀθωμανικὰς ἀκόμη, αἱ ὁποῖαι λογίζονται ὅτι ἔχουσιν ὄλων τῶν ἐθνῶν ὀλιγωτέραν στρατιωτικὴν ἰκανότητα καὶ ἐμπειρίαν; Ἐὰν δὲ ἀδύνατον ἦναι ν' ἀποκρούσῃ τοιαύτην δύναμιν ἐπερχομένην, ἡμπορεῖ ποτὲ νὰ λογισθῇ ὅτι δύναται νὰ λάβῃ ἐπιθετικὴν θέσιν; Ἀλλὰ καθ' ὅσον μὲν ἀφορᾷ τὴν τελευταίαν περίπτωσιν, ὑπομονή. Περιοριζομένη εἰς μικρὸν κύκλον ἐδάφους, καὶ κατὰ συνέπειαν περιχλείουσα εἰς μικρὸν ὄριζοντα τὰς ἰδέας καὶ ἀναμνήσεις τῆς, ἢ Ἑλλάδος δύναται νὰ μὴν ζητήσῃ νὰ ἔμβῃ εἰς εὐρύτερον στάδιον πράξεων, ἀλλὰ πῶς θέλει δυνηθῆ ν' ἀποκρούσῃ τὰς ἀδίκους ἐπιθέσεις ἄλλων; καὶ τοιαῦται δὲν εἶναι ἀπίθανον εἰς τὴν φύσιν τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων νὰ ἐπέλθωσι τάχιον ἢ βράδιον εἰς αὐτήν.

Δὲν πρέπει νὰ ἔχῃ τις πρὸ ὀφθαλμῶν τὰ συμβάντα τῆς ἐπαναστάσεως. Τότε εἶχομεν νὰ κάμωμεν μὲ ἐχθρὸν μὴ ἔχοντα ὀλοτελῶς στρατιωτικὴν τάξιν, καὶ ἡγωνιζόμεθα ὑπὸ τὸν κίνδυνον τοῦ νὰ ἀπολέσωμεν καὶ τὴν φυσικὴν καὶ τὴν θρησκευτικὴν ἡμῶν ὑπαρξιν, καὶ μ' ὅλα ταῦτα, ἀνευ τῆς μεσολαβήσεως τῶν εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων, ὁ στρατὸς τοῦ Ἰμβραήμη ἤθελεν ἴσως φέρεῖ εἰς πέρας, ἀν' ὅχι τὴν ὑποδούλωσιν, τὴν καταστροφὴν ὅμως τῶν Ἑλλήνων. Ἀλλὰ τώρα ὁ πόλεμος γίνεται διαφορετικὰ, καὶ πολὺ μέρος ἀνθρώπων θέλει προτιμήσῃ ἴσως τὴν ὕλικὴν ὑπαρξιν ἀντὶ τῶν ἠθικῶν καὶ πολιτικῶν ὠφελημάτων. Ἐπειτα, τὸ μάκρος τοῦ πολέμου κατὰ τὴν ἐπανάστασιν εἶχε γυμνάσει τὸν Ἑλλη-

να καὶ καταστήσει αὐτὸν στρατιώτην, ἀφοῦ ἀπαξ ἔλαβε τὰ ὄπλα· καὶ μ' ὅλα ταῦτα, καὶ κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην ἀκόμη, εἶδομεν πολλοὺς ἐγκαταλιπόντας τὸ ὄπλον διὰ νὰ λάβωσι τὸ ἄροτρον ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν ὀθωμανῶν. Ὅσον ὀλίγα καὶ ἂν ἦναι τὰ παραδείγματα ταῦτα, εἶναι μολοντοῦτο ἄξια παρατηρήσεως. Ἀνάγκη λοιπὸν νὰ εὐρωμεν ἄλλο θεραπείας μέσον, καὶ τοιοῦτον ἡμεῖς νομίζομεν τὸ ἀκόλουθον.

1. Ἐκαστος πολίτης Ἑλλήν, φθάνων τὸ εἰκοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας του νὰ ἦναι ὑπόχρεως νὰ διδαχθῇ τὴν στρατιωτικὴν ἐξάσκησιν ἐπὶ δύο ἔτη, ἢ καὶ ἐπὶ τρεῖς ἑξαμηνίας.

2. Ὅλοι ὅσοι φθάνουσι τὸ εἰκοστὸν ἔτος, νὰ συναθροίζωνται, οἱ μὲν κατὰ τὴν πρώτην μαρτίου, οἱ δὲ κατὰ τὴν πρώτην Σεπτεμβρίου, εἰς τὴν πρωτεύουσαν τοῦ δήμου, ὅπου νὰ γυμνάζωνται εἰς τὴν στρατιωτικὴν ἀπὸ προγυμναστὰς διωρισμένους παρὰ τῆς κυβερνήσεως.

3. Κατὰ τὴν δευτέραν ἑξαμηνίαν, οἱ τῆς πρώτης νὰ μεταβῶσιν εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς ἐπαρχίας ἀναπληρούμενοι εἰς τὴν πρωτεύουσαν τοῦ δήμου ἀπὸ τοὺς φθάνοντας τὸ εἰκοστὸν ἔτος. Κατὰ δὲ τὴν τρίτην ἑξαμηνίαν, οἱ μὲν ἐν τῇ πρωτεύουσῃ τῆς ἐπαρχίας νὰ μεταβαίνωσιν εἰς τὴν πρωτεύουσαν τοῦ Νομοῦ, οἱ δὲ ἐν τῇ πρωτεύουσῃ τοῦ δήμου νὰ μεταβαίνωσιν εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς ἐπαρχίας.

4. Κατὰ τὰς πρωτεύουσας ταύτας θέλουσιν ὑπάρχει ἄξιωματικοί, οἵτινες θέλουσιν γυμνάζει αὐτοὺς εἰς τελειότερα στρατιωτικὰ γυμνάσματα, καὶ ἐξελιξείσιν ἀπαιτούσας μεγαλύτερον ἀριθμὸν στρατιωτῶν.

5. Ἐὰν θεωρηθῆ ἀναγκαῖον, ἢμποροῦν νὰ μεταβαί-
νωσιν ὅλοι ἢ μέρος ἐπὶ δύο μῆνας εἰς τὴν πρωτεύου-
σαν τοῦ κράτους διὰ νὰ κάμνωσιν ἐκεῖ στρατιωτικὰ
γυμνάσματα εἰς μέγαν ἀριθμὸν στρατιωτῶν καὶ νὰ
ἐπιθεωρῶνται παρὰ τῆς κυβερνήσεως. Μεταβαίνοντες
δὲ νὰ γυμνάζωνται ὡς εἰς ἐκστρατεῖαν, στρατοπεδεύον-
τες ἐκτὸς, καὶ λαμβάνοντες τὰς ἀναγκαίας προφυλά-
ξεις ὡς νὰ διήρχοντο διὰ τῆς πολεμίας κτλ.

6. Καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ὑπηρεσίας, ἀπο-
σπάσματα, ἐναλλάξ διοριζόμενα, θέλουν ἐκπληροῦ τὴν
ὑπηρεσίαν καθ' ἕκαστον μέρος, εἴτε πρὸς καταδίωξιν
ληστῶν, εἴτε πρὸς σύλληψιν κακούργων, εἴτε πρὸς
πᾶσαν ἄλλην ὑπηρεσίαν.

7. Ἡ ἐνδυμασία νὰ ᾖναι μὲν ὁμοιόμορφος, ἀλλὰ νὰ
τὴν προμηθεύεται ἕκαστος ἐξ ἰδίων του· νὰ ᾖναι δὲ ἡ
ἐλληνικὴ, καὶ ὅσον ἐνεστὶν ἀπλουστερά, καὶ τοιαύτη,
ὥστε νὰ μὴν μένη ἄχρηστος εἰς τὸν στρατιώτην καὶ
ὅταν παύσῃ ἡ ὑπηρεσία του.

8. Ἡ κυβέρνησις ὀφείλει νὰ τοὺς χορηγῇ ὄπλα καὶ
τροφὴν, καὶ σκηνάς, ὅταν πρόκειται νὰ μεταβαίνωσιν
εἰς διαστήματα μακρύτερα τοῦ νομοῦ.

9. Οἱ οὕτω γυμναζόμενοι στρατιῶται ἐπανερχόμε-
νοι εἰς τὸν δῆμον, θέλουν καταγράφεσθαι εἰς κατάλο-
γον καὶ θέλουν λαμβάνει μέρος κατὰ σειρὰν εἰς κα-
ταδίωξιν ληστῶν, καὶ εἰς πᾶσαν ἄλλην πρᾶξιν, καθ'
ἣν οἱ ἐν ἐνεργείᾳ στρατεύσιμοι δὲν θέλουν μόνοι ἐ-
παρκεῖ.

Ἐπειδὴ δὲν παραδεχόμεθα οὐδεμίαν ἐξαίρεσιν, καὶ
ὅμως οἱ ἐνασχολούμενοι εἰς ἐπιστημονικὰ ἔργα δὲν
πρέπει νὰ δυσκολευθῶσιν ἀπὸ τὸ διάστημα τῆς ἀνω-

τέρω στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας εἰς τὰς σπουδὰς των,
νομίζομεν καλὸν οἱ τοιοῦτοι νὰ γυμνάζωνται ἰδίως
εἰς τὴν στρατιωτικὴν ἐξάσκησιν, καὶ μόνον νὰ ὑπο-
βάλλωνται εἰς ἐξέτασιν στρατιωτικῆς ἐπιτροπῆς, ἣτις,
ἂν τοὺς εὕρη ἱκανῶς γυμνασμένους, νὰ τοὺς ἀπαλλάτ-
τῃ τῆς ὑπηρεσίας ταύτης.

Διὰ τοῦ τρόπου τούτου θέλουν κατασταθῆ στρατιῶ-
ται ὅλοι οἱ πολῖται, καὶ εἰς πᾶσαν ἐχθρικὴν ἐφοδον,
ὅλοι συσσωματούμενοι δύνανται νὰ ὑπερασπισθῶσιν
ἑαυτοὺς, ἢ τοῦλάχιστον, εἶναι ἱκανώτεροι ν' ἀποκρού-
σωσι τὸν ἐχθρὸν, ἀφ' ὅσον δύνανται νὰ πράξωσι τοῦ-
το σήμερον.

Ἐπειδὴ ὅμως κατὰ τὸ προτεινόμενον σύστημα ἕκα-
στος διαμένει ὑπερασπιζόμενος μόνον τὴν πατρίδα του,
ἢ κυβέρνησις, ἂν ἔχη χρηματικὰ μέσα, δύναται νὰ συ-
στήσῃ καὶ ἕτερον σῶμα στρατιωτικόν, ἀλλ' ὄχι κατ'
ἀπογραφὴν, ἀλλ' ἐξ ἐθελοντῶν προσδιορίζουσα μισθὸν
ἀνάλογον ὥστε νὰ εὐχαριστῶνται νὰ καταγράφωνται
εἰς αὐτό.

Τὸ μέτρον τοῦτο τοσοῦτον μᾶλλον ἀναγκαῖον δύ-
ναται νὰ θεωρηθῆ, καθ' ὅσον ὑπάρχουν ἄνθρωποι φύ-
σεως ἀνησύχου καὶ φιλοτίμου, οἵτινες ἢμποροῦσιν νὰ
διαταράττουν τὴν κοινωνίαν, ἐὰν δὲν ἐπρομηθεύετο εἰς
αὐτοὺς στάδιον ἄλλο, καθ' ὃ καὶ εἰς ἑαυτοὺς καὶ εἰς
τὴν πατρίδα των νὰ κατασταθῶσιν ὠφέλιμοι.

Διὰ τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθέντων δύο τρόπων, καθ'
ὅσον μὲν ἀφορᾷ ξενικὴν ἐπιδρομὴν, ὅλοι οἱ πολῖται
γίνονται ἱκανοὶ πρὸς ἀντίκρουσιν. Ὅταν δὲ θέλῃ ἡ
κύβερνησις νὰ κάμῃ ἐπιθετικὸν κατ' ἄλλων πόλεμον,
δύναται μὲν νὰ εὕρη πάντοτε ἐτοιμοὺς στρατιώτας,

ἀλλὰ τότε μόνον θέλει δυνηθῆναι νὰ κατορθώσῃ στρατολογία, ὅταν θέλει ἔχει ἀφθονα μέσα.

Τοῦτο δὲ τοσοῦτο μᾶλλον εἶναι εὐλογον, καθ' ὅσον ἀπαραίτητον μὲν διὰ τὴν ὑπαρξίν καὶ εὐημερίαν ἐκάστου ἔθνους εἶναι τὸ νὰ δύναται νὰ υπερασπίζεται ἑαυτὸ, γινομένης κατ' αὐτοῦ ἐπιθέσεως· δὲν εἶναι ὅμως ὁμοίως ἀπαραίτητον διὰ τὴν εὐτυχίαν του καὶ τὸ νὰ ἐπιτεθῆ αὐτὸ κατ' ἄλλων· ὥστε εἰς ἐπιθετικὸν πόλεμον δὲν πρέπει νὰ ὑποβάλεται ὑποχρεωτικῶς ὁ πολίτης, ἀλλ' ὅσοι θέλουν, ἐλκυόμενοι ἀπὸ χρηματικά ἢ ἄλλα συμφέροντα, ἐκεῖνοι μόνον νὰ ἔχουν εὐκολίαν νὰ θεραπεύσωσι τὰς ἐπιθυμίας των.

Διὰ τοῦ μέτρου τούτου θέλει δοθῆ στρατιωτικὴ ἀγωγή εἰς τὸ ἔθνος τὸ ὁποῖον θέλει κατασταθῆ ἰσχυρόν. Ἄλλ' ἂν τοῦτο δὲν θεωρηθῆ κατάλληλον ἐπὶ τοῦ παρόντος, καὶ πρόκειται νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸ ἤδη ὑπάρχον σύστημα τῆς στρατολογίας, διὰ νὰ κατασταθῆ τοῦτο, ὅσον ἔνεστι πλειότερον, ἐθνικῶς ὠφέλιμον, νομίζομεν καλὸν νὰ ληφθῆ τὸ ἀκόλουθον μέτρον.

Νὰ τροπολογηθῆ ὁ περὶ ἀπογραφῆς νόμος ὥστε ὅλοι οἱ νέοι οἱ φθάνοντες τὸ εἰκοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας των νὰ καταγράφωνται εἰς τὸν κατάλογον τῶν στρατευσίμων ἀνευ οὐδεμιᾶς ἐξαιρέσεως· ἕκαστος τῶν καταγεγραφομένων εἰς τὸν κατάλογον νὰ ἦναι ὑπόχρεως νὰ πληρόνῃ ἐπὶ τέσσαρα ἔτη εἴκοσι ἕως τριάκοντα δραχμὰς κατ' ἔτος. Γινομένης δὲ κληρώσεως, ἢ καὶ ἀνευ κλήρου, ἂν τοῦτο εἶναι δυνατὸν, νὰ πέμπεται ὁ ἀνάλογος ἀριθμὸς τῶν στρατευσίμων εἰς τὸν στρατόν· ἀλλ' εἰς ἕκαστον αὐτῶν νὰ δίδεται ἐν ποσόν ἀπὸ 500 ἕως 600 δραχμὰς διὰ νὰ χρησιμεύσωσιν εἰς ἀποζημιώ-

σιν αὐτῶν. Ἐὰν οἱ κληρωθέντες δὲν εἶναι ἱκανοί, ἢ δὲν θέλουν νὰ ὑπηρετήσωσιν εἰς τὸν στρατόν, νὰ ἀντικαταστήσωσιν ἑτέρους ἐκ τῶν ἐγγεγραμμένων εἰς τοὺς καταλόγους διὰ τοῦ χρηματικοῦ ποσοῦ, τὸ ὁποῖον ἤθελαν λάβει αὐτοί, ἂν ἐπήγαινον εἰς τὸν στρατόν.

Πόσον ἐπιζήμιος καὶ πόσον καταπιεστικός εἶναι εἰς τοὺς πολίτας ὁ νόμος, καὶ πόσον ἀδίκος κατ' οὐσίαν, ἀνεφέραμεν εἰς πλάτος εἰς τὰ ὑπ' ἀρ. Α' καὶ ΙΑ' φυλλάδια τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ λαοῦ, σελ. 70 καὶ 843, ὥστε θεωροῦμεν περιττὸν νὰ ἐπαναλάβωμεν ἤδη τὰ αὐτὰ πράγματα. Νομίζομεν ὅμως ἀναγκαῖον νὰ προσθέσωμεν ἐνταῦθα ὅτι ἢ εἰς τὸν στρατόν ὑπηρεσία πρέπει νὰ χρησιμεύσῃ ὡς μέσον πολιτισμοῦ εἰς τὸν λαὸν τῆς Ἑλλάδος.

Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κατατάττονται εἰς τὸν στρατόν οἱ τῆς κατωτάτης τάξεως τοῦ λαοῦ νέοι, διότι αὐτοὶ δὲν δύναται νὰ διαφύγωσιν ἀπὸ τὰ δίκτυα τῶν νόμων, ὡς οἱ πλοῦσιοι καὶ ἰσχυροί, οἵτινες τὰ σχίζουσι καὶ διέρχονται. Ἐν ᾧ δὲ στεροῦνται τεσσάρων ἐτῶν καιρὸν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν καὶ γίνονται τρόπον τινὰ αὐτοὶ θύματα ὑπὲρ τῆς λοιπῆς κοινωνίας, ἤθελον εἶσθαι πολὺ πικρὸν νὰ κατασταθῶσι προσέτι καὶ ἄχρηστοι καὶ ὡς πρὸς τὸν μέλλοντα αὐτῶν βίον, ἀφιέμενοι εἰς τὴν διαφθοράν καὶ τὴν ἐξαχρείωσιν, εἰς τὴν ὁποίαν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον συμβαίνει νὰ ἐκπίπτωσιν ἄνθρωποι μεταβαίνοντες, εἰς τόσον νεαρὰν ἡλικίαν, ἀπὸ τὰ χωρία εἰς τὰς πόλεις, καὶ ἀπὸ τὴν ἀγνοίαν καὶ τὴν ἀπειρίαν εἰς τὴν διαφθοράν. Ἐὰν οἱ τοιοῦτοι ἀποκτήσωσι τὰς κακὰς ἕξεις τῶν πόλεων, ἀφοῦ μάλιστα ἀπέμαθον ἤδη καὶ ὅτι ἤξευρον εἰς τὰ χωρία των, εἶναι κίνδυνος νὰ κατασταθῶσι μάλιστα τῆς κοινωνίας.

Ἐὰν ὁμως ὑπάρχη πρόνοια, ὥστε ἐρχόμενοι οἱ νέοι εἰς τὸν στρατὸν, ὁμοῦ μὲ τὴν ὄπλασκιάν νὰ λαμβάνωσι καὶ ἄλλην τινα ἀνατροφὴν διδασκόμενοι τὴν ἀνάγνωσιν καὶ τὴν ἠθικὴν, ἢ μανθάνοντες κἀνὲν ἄλλο ἔργον χρήσιμον εἰς τὸν μέλλοντα βίον των, οἱ τοιοῦτοι ἐπανερχόμενοι εἰς τὰς πατρίδας των, θέλουν σχηματίζει κέντρον, καθ' ὃ θέλουν συνέρχεσθαι ὅλοι οἱ νέοι τῆς πατρίδος των, καὶ θέλουν ἀποβλέπει πρὸς αὐτοὺς καὶ τοὺς μιμεῖσθαι, καθ' ὅσον τὸ παράδειγμα, κείμενον πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν των, θέλει φέρει ἀξιόλογον ἀποτέλεσμα. Ἐντὸς ὀλίγων ἐτῶν οἱ ἐπανερχόμενοι εἰς τὰς ἐστίας των στρατεύσιμοι, θέλουν δώσει χαρακτῆρα πολιτισμοῦ εἰς τοὺς κατοίκους τῶν χωρίων, πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον κατ' οὐδένα ἄλλον τρόπον δὲν εἶναι εὐκόλον νὰ ἀπολαύσωμεν.

Τὸ πρῶτον τῶν δύο ἀνωτέρω σχεδίων μᾶς φαίνεται τὸ ὠφελιμώτερον καὶ καταλληλότερον. Ἐδόξαμεν μικρὰν μόνον περὶ αὐτοῦ νύξιν, καὶ προτρέπομεν τὸν λαὸν τῆς Ἑλλάδος νὰ σκεφθῆ περὶ τούτου, καὶ νὰ λάβῃ πρόνοιαν ὥστε μίαν ἡμέραν νὰ τὸ βάλῃ εἰς ἐνέργειαν. Ἐὰν ὁ ἀδύνατος γίνεται δι' αὐτοῦ τοῦ μέτρου δυνατός, πόσον ἰσχυρότερος καθίσταται δι' αὐτοῦ ὁ ἤδη ἰσχυρὸς ὑπάρχων! Ἄλλ' ἐπειδὴ ἔως νὰ κατορθωθῇ τοῦτο, πρέπει νὰ ὑπάρχη τι σύστημα ἀπογραφῆς, συνιστῶμεν μεγάλως τὴν διόρθωσιν τοῦ παρόντος περὶ ἀπογραφῆς νόμου, καθ' ὃν τρόπον ἀνωτέρω ἐξεθέσαμεν. Συνιστῶμεν ὁμως μεγάλως καὶ εἰς τὸν λαὸν καὶ εἰς τὴν κυβέρνησιν τὸ νὰ λάβωσι πρόνοιαν περὶ τῆς καλῆς ἀνατροφῆς καὶ ἐκπαιδεύσεως τῶν ἐλευθέρων τούτων τῆς κοινωνίας θυμάτων, πρὸ πάντων διὰ τὸ συμ-

φέρων τῆς ἰδίας κοινωνίας. Πόσον εὐχάριστον ἦθελεν εἶσθαι εἰς τὸν πολίτην Ἕλληνα νὰ εὕρισκῃ εἰς τὸν στρατιώτην, ἀδελφὸν καὶ ὄχι ἐχθρὸν, προστάτην καὶ ὄχι διώκτην, φύλακα καὶ ὄχι ἄρπαγα τῆς περιουσίας του! Καὶ ὁποῖον αἶσθημα ἀγαλλιᾶσεως εἰς τὴν κυβέρνησιν, ἂν ἤθελε κατορθώσει τοὺς μὲν στρατιώτας νὰ καταστήσῃ ἠθικούς καὶ ἀγαθοὺς, εἰς δὲ τοὺς πολίτας νὰ χορηγήσῃ τὴν ἀσφάλειαν καὶ εὐημερίαν δι' αὐτῶν!

—οοοο—

ΦΙΛΟΠΟΙΜΗΝ.

Οἱ ἐξοχοὶ καὶ μεγάλοι ἄνδρες ὄχι μόνον κατὰ τὸν βίον αὐτῶν διὰ τῶν ἔργων καὶ τῆς ἀρετῆς των ἀπέβησαν ὠφελίμοι εἰς τὰς πατρίδας των, ἀλλὰ καὶ μετὰ θάνατον ὑπῆρξαν πολὺ πλέον ὠφελιμώτεροι, διότι ἡ ὠφέλεια δὲν περιωρίσθη μόνον εἰς τὰς πατρίδας των, καὶ εἰς τὴν ἐποχὴν των μόνον, ἀλλ' ἐξηπλώθη καὶ εἰς ὅλα τὰ ἔθνη, καὶ καθ' ὅλας τὰς ἐπερχομένας γενεάς, διότι ὁ βίος καὶ αἱ πράξεις αὐτῶν πρόκεινται λαμπρὸν παράδειγμα πρὸς μίμησιν. Ὅλοι δὲ ὅσοι ἐπιθυμοῦν νὰ βελτιώσωσι ἑαυτοὺς, ἀποβλέποντες πρὸς τούτους, ὡς εἰς κανόνα, δύνανται νὰ ρυθμίζωσι τὰς πράξεις των καὶ ὅλην ἐν γένει τὴν διαγωγὴν των. Τοιοῦτον ἐξοχὸν παράδειγμα πρὸς μίμησιν ὑπῆρξεν ὁ Ἐπαμινώνδας.

Πολλοὶ ἐπροσπάθησαν νὰ γίνωσι μιμηταὶ τῶν ἐξόχων αὐτοῦ προτερημάτων, ἀλλ' ὅστις πλείοτερον ἐπεθύμησε νὰ ἐξομοιωθῇ μὲ αὐτὸν, καὶ μεγαλητέρας πρὸς τοῦτο κατέβαλε προσπάθειας ὑπῆρξεν ὁ Φιλοποίμην.

Ἡδυνήθη μὲν νὰ μιμηθῆ τὰς στρατιωτικὰς αὐτοῦ ἀρετὰς καὶ νὰ δώσῃ λαμπρὰ δείγματα τῆς ἐπιτυχίας του. Κατώρθωσε νὰ μὴ μείνῃ ὑποδέεστος ὡς πρὸς τὴν καταφρόνησιν τῆς ἀδίκου ἀποκτήσεως τοῦ πλοῦτου, ὡς πρὸς τὴν μετριότητα τῶν ἐνδυμάτων καὶ τῆς τροφῆς, καὶ ἐν γένει ὡς πρὸς τὴν ὀλιγάρκειαν, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ πλησιάσῃ εἰς τὴν ἀνεξικακίαν, καὶ εἰς τὴν μεγαλοφυχίαν τοῦ Ἐπαμινώνδα, ὅστις καὶ στρατηγῶν καὶ ἰδιωτεύων ἐξετέλει μὲ τὴν αὐτὴν ἀπάθειαν τὰ καθήκοντά του, χωρὶς νὰ δυσαρεστηθῆ διότι οἱ συμπολιταὶ του, ὕστερον ἀπὸ τοσαύτας λαμπρὰς πράξεις του, τὸν ἔκαμαν Τελεσίαρχον, ἢ τὸν ἠνάγκασαν νὰ ἐξέλθῃ εἰς ἐκστρατείαν ὡς ἀπλοῦς στρατιώτης. Ὁ Φιλοποίμην δὲν ἠδυνήθη νὰ νικήσῃ τὸ πάθος τῆς φιλοτιμίας, ἐνίοτε ἀαίρου καὶ ἐπιβλαβοῦς, καὶ τὴν ὀξύτητα τοῦ θυμοῦ ἀπὸ τὸν ὁποῖον φυσικῶς ἐκυριεύετο. Ἀπὸ τὰ πάθη ταῦτα παρασυρόμενος, καὶ πρὸς τὴν Σπάρτην ἐφέρθη σκληρῶς καὶ ἀπανθρώπως, ὅταν μετέβαλε τὸ πολίτευμα αὐτῆς, καὶ πρὸς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ πατρίδα, ὅταν πρὸς ἐκδίκησιν τῆς πρὸς αὐτὸν ἀδιαφορίας ἠρέθισε τὰς περιόικους κώμας νὰ ἀποστῶσι τῆς συμμαχίας τῆς. Μ' ὅλα ταῦτα, ἂν καὶ ἔλλειπῆς κατὰ τοῦτο, οὐχ ἤττον θεωρεῖται ὡς εἷς τῶν ἐνδοξοτέρων ἀνδρῶν τῆς ἀρχαιότητος· διότι ὁμοῦ μὲ τὴν ἀνδρίαν, τὴν τόλμην, τὴν στρατηγικὴν ἰκανότητα, εἶχε πολλωτάτας κοινωνικὰς ἀρετὰς, τῶν ὁποίων κυριώτεραι ἦσαν τὸ ἀδωροδόκητον, ἡ ὀλιγάρκεια καὶ ἡ μετριότης εἰς τὰ πρὸς τροφὴν καὶ ἐνδυμασίαν ἀναγόμενα.

Τοσοῦτον δὲ σημαντικώτερος πρέπει νὰ θεωρηταί, ὅσον μεγαλύτερα ἐμπόδια ὑπερνήκησε, καὶ ὅσον πλειό-

τερον, καίτοι δι' ὀλιγωτέρων μέσων, ὑψώθη. Γεννηθεὶς εἰς ἐποχὴν, καθ' ἣν ὅλα τὰ κατὰ τὴν Ἑλλάδα πολιτεύματα εἶχον ἤδη καταστραφῆ, ἡ δὲ πολιτικὴ ἀρετὴ δὲν ἐγνωρίζετο πλέον, εἰμὴ εἰς μικρὰ καὶ σπάνια δείγματα, τῶν ὁποίων ἡ λάμψις, οὔσα διαβατικὴ, ὡς ἡ ἀστραπὴ, δὲν ἠδύνατο νὰ διαμείνῃ διαρκῶς καὶ νὰ φωτίσῃ τρόπον τινὰ τοὺς Ἕλληνας, διὰ νὰ βαδίσωσι τὸν δρόμον τῆς ἀρετῆς καὶ τοῦ καθήκοντος· καθ' ἣν ἡ στρατιωτικὴ ἀγωγὴ τῶν πολιτῶν εἶχεν ὀλοτελῶς καταφρονηθῆ, καὶ τὰ πλειότερα πολεμικὰ ἔργα ἐγένοντο διὰ μισθοφόρων· καθ' ἣν τὸ πνεῦμα τῆς διαιρέσεως καὶ ἀντιζηλίας εἶχε τοσοῦτον ῥιζωθῆ μεταξὺ τῶν σημαντικωτέρων πόλεων τῆς Ἑλλάδος, ὥστε οὐδεμίᾳ συνενόησις ἐφαίνετο πλέον δυνατὴ· ἀλλ' ἐπροτίμων κάλλιον τὸν μακεδονικὸν ζυγόν, παρὰ νὰ ἀναγνωρίσωσιν ὑπεροχὴν εἰς τινὰ τῶν σημαντικωτέρων τῆς Ἑλλάδος πολιτειῶν· ἐὰν κατέστη ἔξοχος, εἶναι ἀπόδειξις ὅτι βεβαίως εἶχεν ἐν ἑαυτῷ ἔξοχόν τι, τὸ ὁποῖον ἔκαμε νὰ φανῆ ὡς φαεινὸς ἀστὴρ κατὰ τὸν πολιτικὸν ὀρίζοντα, διὰ τὸ ὁποῖον καὶ Ἑωμαῖός τις πολὺ ἀρμοδίως ὠνόμασεν αὐτὸν ἔσχατον τῶν ἐξόχων Ἑλλήνων.

Ὁ Φιλοποίμην ἐγεννήθη εἰς Μεγαλοῦπολιν· ὁ πατήρ του ὠνομάζετο Κραῦγίς καὶ ἦτον εἷς τῶν σημαντικωτέρων ἐν αὐτῇ πολιτῶν· ἀλλ' ἀποθανόντος τούτου, ὁ Φιλοποίμην ἔμεινεν ὀρφανός, ἀνετρέφῃ ἀπὸ ἑνα πατρικὸν αὐτοῦ φίλον τὸν ἐκ Μαντινείας Κλέανδρον, ὃς τις ἐφρόντισε καὶ τοῦ ἔδωκε λαμπρὰν ἀνατροφὴν. Ὁταν δὲ προέβῃ κατὰ τὴν ἡλικίαν ἐτέθη ὑπὸ τὴν ἐπιμέλειαν δύο συμπολιτῶν του, τοῦ Ἐκδήμου καὶ Δημοφάνους, οἵτινες καὶ φιλοσοφικὰς γνώσεις εἶχον, δι-

δαχθέντες τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Πλάτωνος, καὶ εἰς πολιτικὰς πράξεις ἔλαβον μέρος, ἐλευθερώσαντες τὴν πατρίδα των ἀπὸ τὸν τύραννον Ἀριστόδημον καὶ δόντες συνδρομὴν εἰς τὸν Ἄρατον, ὅταν οὗτος ἐξέβαλε Νικοκλέα τὸν Σικυῶνος τύραννον· ἀλλὰ τὸ λαμπρότερον αὐτῶν ἔργον ὑπῆρξεν ἡ τακτοποίησις τῶν Κυρηναίων, τοὺς ὁποίους εὕρισκομένους εἰς ἐμφυλίους διενέξεις καὶ ταραχὰς, καθησύχασαν καὶ ἐτακτοποίησαν θέσαντες ἀρίστους νόμους εἰς αὐτούς.

Ὅταν ἐτελείωσεν ὁ Φιλοποίμην τὰς σπουδὰς του, εἰς μὲν τὰς ἐκστρατείας, τὰς ὁποίας ἔκαμναν οἱ πολλοὶ εἰς τὴν Λακωνικὴν πρὸς λεηλασίαν, ἐσυνείθισε πρῶτος μὲν νὰ κινᾷ, τελευταῖος δὲ νὰ ἐπιστρέφῃ· ὅταν δὲ δὲν ὑπῆρχε τοιαύτη τις αἰτία, ἐνησχολεῖτο εἰς τὸ κυνήγιον καὶ τὴν γεωργίαν· διότι δι' αὐτῶν κατεστήνετο ἐλαφρότερος καὶ δυνατώτερος. Ὅ,τι δὲ κέρδος ἀπελάμβανεν ἀπὸ τὰς ἐκστρατείας, τὸ ἐξώδευεν εἰς ἀγορὰν ἵππων καὶ ὀπλων καὶ εἰς ἐλευθέρωσιν αἰχμαλώτων· τὰ δὲ οἰκιακά του ἐπροσπάθει νὰ βελτιώτῃ διὰ τῆς γεωργίας, θεωρῶν τὸ μέσον τοῦτο τοῦ πλουτισμοῦ ὡς τὸ δικαιότερον, καὶ ἀναγκαιότερον· διότι πρέπει νὰ ἔχῃ τις ἰδίαν περιουσίαν διὰ νὰ μὴν ἐπιθυμήσῃ ν' ἀρπάσῃ τὰ τῶν ἄλλων.

Καθ' ὅσον δ' ἀφορᾷ τὴν νοερὰν αὐτοῦ ἀνάπτυξιν, ἤκουε προθύμως μόνον ὅσα ἠδύναντο νὰ συντελοῦν πρὸς ἀπόκτησιν τῆς ἀρετῆς. Ἠγάπα ἐκ τῶν ὀμηρικῶν ποιημάτων τὰ διεγείροντα πρὸς ἀνδρίαν τὴν φαντασίαν· ἀλλ' ἦτον ὅλως προσηλωμένος εἰς τὰ περὶ τακτικῆς συγγράμματα καὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν πράξεων τοῦ Ἀλεξάνδρου, φρονῶν ὅτι οἱ λόγοι πρέπει νὰ ἐρρμύ-

ζωνται εἰς τὰ πράγματα, ἄλλως μένουσιν ἄχρηστοι καὶ ἄκαρποι. Τοσοῦτον δὲ προσηλωμένος ἦτον εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τῶν τακτικῶν θεωρημάτων, ὥστε ἐφαρμόζων ταῦτα εἰς τὰ πράγματα καὶ τοὺς τόπους, προέβη εἰς τὴν ἐξάσκησιν καὶ πέραν σχεδὸν τοῦ ἱκανοῦ.

Ἦτον ἤδη τριακονταετῆς τὴν ἡλικίαν, ὅταν κατὰ πρῶτον παρευρέθη εἰς σημαντικὴν πολεμικὴν πράξιν. Κλεομένης ὁ Βασιλεὺς τῶν Λακεδαιμονίων ἐπέπεσε διὰ νυκτὸς εἰς τὴν Μεγαλοῦπολιν, καὶ εἰσελθὼν διὰ τῆς βίας εἰς αὐτὴν, τὴν ἐκυρίευσεν μέχρι τῆς ἀγορᾶς. Ὁ Φιλοποίμην, καίτοι μὲ τόλμην καὶ ἀνδρίαν ἀγωνισθεὶς, δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐξώσῃ τὸν Κλεομένην τῆς πόλεως, κατώρθωσεν ὅμως νὰ εὐγάλῃ τοὺς πολίτας ἀπὸ τὴν πόλιν, ἀγωνιζόμενος μετ' ἐπιμονῆς ἐναντίον τῶν καταδιωκόντων αὐτούς, ὥστε ἀνεχώρησε τελευταῖος, ἀφοῦ ἐφονεύθη ὁ ἵππος του, καὶ ἐπληγῶθη καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος. Ὅταν δὲ ὁ Κλεομένης πέμψας εἰς Μεσσήνην, ὅπου εἶχον καταφύγει οἱ Μεγαλοπολίται, τοὺς ἐπροσκάλει νὰ ἐπανέλθωσι, καὶ ὑπέσχετο νὰ παραδώσῃ εἰς αὐτούς καὶ τὰ χρήματα καὶ τὸν τόπον των, ὁ Φιλοποίμην ἀντέτεινεν ἐπιμόνως, εἰπὼν πρὸς τοὺς πολίτας ὅτι ὁ Κλεομένης, παραδίδων τὴν πόλιν, ζητεῖ διὰ τοῦ μέσου τούτου νὰ ἀποκτήσῃ καὶ τοὺς πολίτας διὰ νὰ δύναται νὰ κρατῇ καὶ τὴν πόλιν μὲ πλειοτέραν βεβαιότητα. Μὲ τοὺς λόγους τούτους ἐμπόδισε μὲν τοὺς πολίτας, ἀλλ' ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὸν Κλεομένην νὰ καταστρέψῃ τὰ πλειότερα μέρη τῆς πόλεως καὶ οὕτω νὰ ἀναχωρήσῃ.

Ὅταν ὁ Φιλοποίμην ὁμοῦ μὲ τὸ ἱππικὸν τῶν συμπολιτῶν του παρευρέθη εἰς τὴν ἐν Σελλασίᾳ μεταξὺ

Ἄντιγόνου καὶ Κλεομένους μάχην, εὕρισκετο παρατεταγμένος εἰς τὴν ἄκραν τῆς φάλαγγος, πλησίον τοῦ ἵππικου τῶν Ἰλλυριῶν, τὸ ὅποιον ἦτον ὡς φραγμὸς κατὰ τὸ ἄκρον αὐτῆς, καὶ εἰς τὸ ὅποιον εἶχε δοθῆ παραγγελία ἀπὸ τὸν Ἄντιγόνον νὰ μένῃ εἰς ἐφεδρείαν, ἕως οὗ ὑψωθῆ παρὰ τοῦ Βασιλέως εἰς τὸ ἄλλο κέρασ τῆς φάλαγγος σημεῖον ὠρισμένον. Ἐνῶ δὲ τὸ πεζικὸν τῶν Ἰλλυριῶν μαχόμενον μετὰ τῶν Λακεδαιμονίων ἀπεμακρύνθη τοῦ ἵππικου τοῦ διαμένοντος εἰς ἐφεδρείαν, ὁ ἀδελφὸς τοῦ Κλεομένουσ Εὐκλείδασ, παρατηρήσασ τὸ γενόμενον εἰς τοὺς Ἰλλυριοὺσ διάσπασμα, ἐπεμφεν ἀμέσως ἐν σῶμα φιλιῶν ἀπὸ τὰ ὀπισθεν αὐτῶν μὲ παραγγελίαν νὰ ἐπιπέσῃ εἰς αὐτοὺσ μένοντασ μακρὰν τῶν ἵπέων. Ἐκτελεσθείσης τῆσ παραγγελίασ ταύτησ τοῦ Εὐκλείδα, καὶ προσβαλλομένων τῶν Ἰλλυριῶν, ἐπαρατήρησεν ὁ Φιλοποίμη, ὅτι δὲν ἦτο μέγα ἔργον νὰ ἐπιπέσῃ μὲ τὸ ἵππικὸν εἰς τοὺσ φιλοὺσ, καὶ θεωρῶν τὴν περίστασιν ἀρμοδίαν πρὸσ τοῦτο, ἐκοινοποίησε τὸ σχέδιόν του εἰς τοὺσ Βασιλικούσ· ἀλλ' οὗτοι, ὄχι μόνον δὲν ἐπέιθοντο, ἀλλὰ καὶ τὸν κατεφρόνουσ ὑπολαμβάνοντεσ αὐτὸν ὡσ παράφρονα· διότι δὲν εἶχεν ἀκόμη ἀποκτήσει τασαύτην δόξαν, ὅση ἐχρειάζετο διὰ νὰ τὸν καταστήσῃ ἀξιόπιστον πρὸσ τοιοῦτον μέγα στρατήγημα. Ἐναγκάσθη λοιπὸν νὰ παραλάβῃ τοὺσ συμπολίτασ του καὶ νὰ ἐφορμήσῃ αὐτοὺσ μετ' αὐτῶν. Τρέψασ τοὺσ ἐχθροὺσ εἰς φυγὴν καθ' ἣν πολὺσ φόνουσ ἐγένετο αὐτῶν, καὶ θέλων ἔτι περισσότερον νὰ ἐμψυχώσῃ τοὺσ βασιλικούσ, διὰ νὰ ἐπιπέσωσιν εἰς τοὺσ ἐχθροὺσ, εὕρισκομένουσ εἰς ταραχὴν, ἀφῆκε τὸν ἵππον του, καὶ πεζὸσ, μ' ὄλον ὅτι ἦτον ἐνδεδυμένος θώρακα καὶ ἵπ-

πικὴν στολὴν, προέβαινεν ἀνάμεσα εἰς τόπουσ δυσβάτουσ καὶ διακοπτομένουσ ἀπὸ φάραγγασ καὶ λάκκουσ, φιλοτιμούμενουσ νὰ ὑπερникῆσῃ ὄλασ τὰσ παρουσιαζόμενασ δυσκολίασ. Εἰς τὴν περίστασιν ταύτην πληρόνεται ἀπὸ θέλουσ, τὸ ὅποιον διεπέρασε καὶ τοὺσ δύο μηροὺσ του· ἡ πληγὴ δὲν ἦτο μὲν καιρία, ἀλλ' ὁ Φιλοποίμη ἐκρατήθη εἰς τὸν τόπον ὡσ δεμένος τρόπον τινά, διότι δὲν ἐδύνατο πλέον νὰ βαδίσῃ· τὸ δὲ χειρότερον ἦτον, ὅτι τὸ θέλουσ, ἔχον τὴν μύτην ἀγκυλωτήν, δὲν ἦτο εὐκόλον νὰ συρθῆ ὀπίσω καὶ νὰ ἐξαχθῆ, καὶ κἀνεὶσ δὲν ἐτόλμα νὰ βάλῃ χεῖρα εἰς αὐτό. Ὁ Φιλοποίμη βλέπων ὅτι ἡ μάχη ἦτον εἰς τὴν ἀκμὴν τῆσ, καὶ σφαδάζων πρὸσ τὸν ἀγῶνα ἀπὸ τὸν θυμὸν καὶ τὴν φιλοτιμίαν, βιάζει τοὺσ πόδασ του πρὸσ βάδισμα, καὶ συντρίψασ οὕτω τὸ θέλουσ διέταξε νὰ εὐγάλωσιν αὐτὸ εἰς δύο κομμάτια, καὶ ὤρμησεν ὁμοῦ μὲ τοὺσ προμάχουσ εἰς τὸν ἀγῶνα, ἐμψυχώσασ πρὸσ τὴν μάχην καὶ τοὺσ λοιποὺσ ἀγωνιζομένουσ. Μετὰ τὴν μάχην ταύτην ὁ Ἄντιγόνοσ, τοῦ ὁποίου τὴν προσοχὴν δὲν διέφυγεν ἡ ἀνωτέρω πρᾶξισ τοῦ Φιλοποίμουσ, πειράζων τοὺσ Μακεδόνασ ἠρώτησε διατί ἐκίνησαν τὸ ἵππικὸν ἀνευ διαταγῆσ του· ἐπειδὴ δὲ οὗτοι ἀπήντησαν ὅτι ἐβιάσθησαν ἀπὸ ἐν μεγαλοπολιτικὸν μεираκίον ἐναντίον τῆσ γνώμησ των νὰ ἔλθωσιν εἰς μάχην μετὰ τῶν ἐχθρῶν, γελάσασ ὁ Ἄντιγόνοσ «Καὶ ὁμωσ, εἶπε, τὸ μεираκίον τοῦτο ἔκαμεν ἔργον μεγάλου ἡγεμόνοσ».

Ἡ πρᾶξισ αὐτῆ ἐπέφερε μεγάλην δόξαν εἰς τὸν Φιλοποίμηνα, ὡστε καὶ ὁ Ἄντιγόνοσ ἔλαβε μεγίστην ἐπιθυμίαν νὰ τὸν παραλάβῃ μαζὶ του δίδων εἰς αὐτὸν τὴν ἀρχηγίαν ἐνὸσ στρατιωτικοῦ σώματοσ καὶ χρήμα-

τα· ἀλλ' ὁ Φιλοποίμην γνωρίζων ὅτι δὲν ἦτον εὐθε-
τος ἐκ φύσεως εἰς τὸ νὰ ἀρχεταί, δὲν παρεδέχθη τὴν
πρότασιν. Μὴ θέλων ὅμως νὰ μένη ἀργός, μετέβη εἰς
Κρήτην ἐπὶ σκοπῷ νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὰς ἐκεῖ ἐκ-
στρατείας. Τοσοῦτον δὲ ἐγυμνάσθη εἰς τὸν τρόπον τοῦ
πολεμεῖν τῶν Κρητῶν, ὡς καὶ εἰς τὸν τρόπον τῆς
ζωῆς των, ὥστε ἅμα ἐπέστρεψε, διωρίσθη ἵππαρχος τῶν
Ἀχαιῶν.

Οἱ ἵππεις τῶν Ἀχαιῶν, κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν,
εἶχον μικροὺς καὶ ἀθλίους ἵππους, τοὺς ὁποίους ἐπρο-
μηθεύοντο, ὅταν διωρίζετο ἐκστρατεία· ἦσαν δὲ ὅλως
ἀγύμναστοι, διότι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπέφευγον τὰς
ἐκστρατείας ἀντικατασταίνοντες ἄλλους εἰς τὸν τόπον
των· ὅλοι οἱ πρὸ τοῦ Φιλοποίμενος διοριζόμενοι ἀρχη-
γοὶ παρέβλεπον τοῦτο, φοβούμενοι τοὺς ἵππεις, ἔχον-
τας μεγίστην δύναμιν, ἀλλ' ὁ Φιλοποίμην δὲν παρέβλε-
ψε τίποτε πρὸς διόρθωσιν τοῦ κακοῦ. Περιερχόμενος
τὰς πόλεις καὶ παρακινῶν καὶ γενικῶς καὶ μερικῶς
τοὺς νέους καὶ προσπαθῶν νὰ ἐμπνεύσῃ εἰς αὐτοὺς φι-
λοτιμίαν, τιμωρῶν δὲ τινὰς ἐνίοτε, ὅτε ἦτον ἀνάγκη,
κατῶρθωσεν εἰς ὀλίγον καιρὸν νὰ ἐμπνεύσῃ εἰς αὐτοὺς
μέγα θάρρος καὶ προθυμίαν, τὰ ὁποῖα ἔτι μᾶλλον ἠῦ-
ξῆσε διὰ τῆς εἰς τὴν τακτικὴν γυμνάσεως καὶ διὰ τῶν
παρατάξεων, τὰς ὁποίας ἔκαμνεν ἐπίτηδες ὅπου ἐμεί-
λλον περισσότεροι νὰ τοὺς ἴδωσιν. Τοσοῦτον δὲ εὐστρο-
φον καὶ εὐκίνητον κατέστησε τὸ ἵππικὸν τῶν Ἀχαιῶν,
ὥστε ἐπέσυρε τὸν θαυμασμὸν ὄλων τῶν Ἑλλήνων.

Ἦτον δὲ καὶ εἰς τὰς ἀτομικὰς μονομαχίας ὁ Φιλο-
ποίμην πολὺ γυμνασμένος καὶ ἐπιδέξιος, ὥστε ὅταν
κατὰ τινὰ συμπλοκὴν ὁ ἵππαρχος τῶν Ἡλείων Δημό-

φαντος ἐξελθὼν τῆς παρατάξεως ἐπροσκάλεσεν εἰς μο-
νομαχίαν τὸν Φιλοποίμενα, οὗτος δεχθεὶς τὴν πρόσ-
κλησιν καὶ ἐφορμήσας κατ' αὐτοῦ κτυπᾷ μὲ τὸ δόρυ
καὶ φονεύει τὸν Δημόφαντον. Ἄμα δὲ οὗτος ἐφρονεύθη,
οἱ ἐχθροὶ ὅλοι ἐτράπησαν εἰς φυγὴν, καὶ τὸ ἔργον ὅ-
λον ἀπεδόθη εἰς τὴν ἀτομικὴν ἀνδρίαν τοῦ Φιλοποίμε-
νος, ὥστε ἐφαίνετο ὅτι κἀνεὶς δὲν ἦτο καλῆτερος ἀπὸ
αὐτόν, οὔτε νέος, ὡς πρὸς τὴν σωματικὴν δύναμιν,
οὔτε γέρον, ὡς πρὸς τὴν σύνεσιν, ἀλλ' ἐθεωρεῖτο ἰκα-
νώτατος καὶ νὰ πολεμήτῃ ὡς ἄτομον καὶ νὰ διοικήσῃ
στράτευμα ὡς στρατηγός.

Ἡ Ἀχαικὴ συμμαχία εἶχε πρὸ τοῦ Φιλοποίμενος
συστηθῆ διὰ τοῦ Ἀράτου, ἀλλ' οὗτος μὴ ἔχων μεγά-
λην στρατηγικὴν ἰκανότητα κατὰ τοὺς ἀγῶνας, τὰ
πλειότερα ἔργα κατῶρθωσε μὲ ὀμιλίας, μὲ πραότητα
καὶ μὲ φρόνησιν, κατὰ μέγα μέρος δὲ διὰ τῆς συνδρο-
μῆς τῶν Μακεδόνων, τῶν ὁποίων ἐπεκαλεῖτο πάντοτε
τὴν προστασίαν. Ἄλλ' ὅταν ὁ Φιλοποίμην προσέβῃ εἰς
τὰ πράγματα, καὶ ἐφάνῃ πολεμιστὴς ἰκανώτατος, ἐμ-
πνεύσας τόλμην καὶ ἀνδρίαν εἰς τοὺς Ἀχαιοὺς διὰ τῆς
εἰς τὰς μάχας ἐπιτυχίας του, κατέστησε τοὺς Ἀχαιοὺς
ἰκανοὺς ν' ἀντιτάσσωνται μόνοι των πρὸς τοὺς ἰσχυ-
ροτέρους αὐτῶν ἀντιπάλους, καὶ νὰ μὴν ἔχωσιν ἀνάγκη
ξένης προστασίας.

Ἄλλὰ τὸ μεγαλύτερον ἔργον τοῦ Φιλοποίμενος, τὸ
ὁποῖον ἠῦξῆσε τὴν δύναμιν τῶν Ἀχαιῶν εἰς τὸν ἀνώ-
τατον βαθμὸν, ὑπῆρξεν ἡ μεταβολὴ καὶ τελειοποίησις
τοῦ συνηθούς ὀπλισμοῦ τῶν Ἀχαιῶν.

Κατορθώσας νὰ πείσῃ τοὺς συμπολίτας του εἰς τὸ
νὰ μεταβάλωσι τὸν ὀπλισμὸν των καθ' ὃν τρόπον

οὔτος εθεώρει καταλληλότερον, κατέστησεν αὐτοὺς σταθεροὺς πολεμιστὰς, καὶ τοὺς ἐνέπλησε τόλμης καὶ θάρρους ὥστε κατεστάθησαν ἀνίκητοι. Ἀκολούθως δὲ κατώρθωσε νὰ τοὺς ἀποτρέψῃ ἀπὸ τὴν πολυτέλειαν· ἀλλ' ἐπειδὴ αὕτη ἦτο βαθέως ριζωμένη εἰς τὴν καρδίαν των, καὶ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐξαλειφθῇ ἐντελῶς, μετέφερε τὴν πολυτέλειαν ἀπὸ τὰ ἐνδύματα καὶ τὰς τροφὰς εἰς τὰ ὄπλα καὶ τὰς στρατιωτικὰς σκευὰς, ὥστε ἐντὸς ὀλίγου ἢ πόλις κατέστη στρατιωτικὸν ἐργαστήριον, ἐνασχολουμένων ὄλων εἰς κατασκευὴν ἀσπίδων καὶ χαλινῶν, εἰς χρυσώσεις θωράκων, καὶ εἰς βαφὰς τῶν εἰς τὰς περικεφαλαίας τιθεμένων πτερῶν. Ὅλα δὲ ταῦτα ἤϋξανον τὴν τόλμην καὶ τὸ θάρρος αὐτῶν. Ἀφοῦ δὲ οὕτως τοὺς ἐστόλισεν, ἐπεχείρησε νὰ τοὺς γυμνάσῃ εἰς τὴν τακτικὴν, καὶ οὗτοι μὲ πολλὴν προθυμίαν ὑπήκουον. Ὅσοῦτον δὲ θάρρος ὡς ἐκ τούτου ἐγεννήθη εἰς τὰς καρδίας τῶν νέων, ὥστε ἦσαν ἀνυπόμονοι, πότε νὰ δοθῇ αἰτία μάχης· διὰ νὰ φανῇ πόσον ὑπερέχουσι τῶν ἐναντίων.

Ἦπῃρχε τότε τύραννος τῶν Λακεδαιμονίων ὁ Μαχανίδας, ὅστις συλλέξας πολλὴν καὶ μεγάλην στρατιάν ἐπεβουλεύετο νὰ καθυποτάξῃ τοὺς Πελοποννησίους, καὶ ἐπ' αὐτῷ τῷ στοπῷ εἰσέβαλεν εἰς Μαντινείαν. Ἄμα ὁ Φιλοποίμην ἔμαθε τὴν εἰδησιν ταύτην, ἐξεστράτευσε κατ' αὐτοῦ· παρετάχθησαν δὲ πλησίον τῆς πόλεως, ἔχοντες πολλοὺς μισθοφόρους ἕκαστος, καὶ ὄλα τὰ πολιτικὰ στρατεύματά των. Συγκροτηθείσης τῆς μάχης, ὁ Μαχανίδας μὲ τοὺς μισθοφόρους του τρέψας εἰς φυγὴν τοὺς Γαραντίνοὺς καὶ ἄκοντιζὰς οἱ ὅποιοι ἦσαν παρατεταγμένοι ἔμπροσθεν τῶν Ἀχαι-

ῶν, ἠκολούθει νὰ καταδιώκῃ αὐτοὺς, ἕως οὗ ἀπέρατῃ καὶ ἀπὸ τοὺς Ἀχαιοὺς, ἐνῶ οὗτοι ἐφύλαττον ἀκόμῃ τὴν τάξιν των. Ὁ Φιλοποίμην ἐπροσποιεῖτο ὅτι δὲν εθεώρει σημαντικὴν τὴν τροπὴν τῶν μισθοφόρων του, ἐνῶ ἄλλοι ἐνόμιζον ὅτι κατεστράφη ὀλοτελῶς ἡ δυνάμις τῶν Ἀχαιῶν. Ἰδὼν ὅμως πόσον μέγα σφάλμα ἔκαμεν ὁ Μαχανίδας νὰ μὴν ἐπιπέσῃ ἀμέσως κατὰ τῆς παρατάξεως τῶν Ἀχαιῶν, ἀλλὰ νὰ διώκῃ τοὺς φεύγοντας ἀφίνων κενὸν διάστημα εἰς τὴν ἰδικὴν του φάλαγγα, δὲν ἀντέκρουσεν αὐτὸν, ἀλλὰ τὸν ἄφησε νὰ διαβῇ καὶ νὰ ἀκολουθῇ καταδιώκων τοὺς φεύγοντας, ὥστε νὰ γένη μέγα κενὸν εἰς τὴν φάλαγγα αὐτοῦ· τότε δὲ ἐφορμήσας ἀπὸ τὸ πλάγιον τῆς φάλαγγος μέρος ἐπέπεσεν εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους, ἐνῶ οὔτε ἀρχηγὸν εἶχον, οὔτε ἠλπίζον νὰ πολεμηθῶσιν, ἀφοῦ ἔβλεπον τὸν Μαχανίδα νικῆσαντα καὶ καταδιώκοντα τοὺς μισθοφόρους τῶν Ἀχαιῶν. Νικήσας τούτους ὁ Φιλοποίμην, καὶ φονεύσας πολλοὺς τῶν Λακεδαιμονίων, ὤρμησε πρὸς τὸν Μαχανίδα ἐπιστρέφοντα ἀπὸ τὴν δίωξιν μὲ τοὺς μισθοφόρους του. Μεταξὺ τῶν δύο τούτων πολεμιστῶν ἤπῃρχε τάφος εἰς τῆς ὁποίας τὰς πλευρὰς ἔτρεχον ἀμφοτέροι ἐφιπποὶ, ὁ μὲν Μαχανίδας προσπαθῶν μεγάλως νὰ περάσῃ διὰ νὰ σωθῇ, ὁ δὲ Φιλοποίμην ἐπιμένων νὰ μὴν τὸν ἀφήσῃ· ὁ δὲ μεταξὺ αὐτῶν ἀγὼν δέν ὠμοίαζεν ἀγῶνα στρατηγῶν μαχομένων, ἀλλ' ὁ Μαχανίδας ὠμοίαζε θηρίον, τὸ ὅποιον συνεχέντρονεν ὄλας αὐτοῦ τὰς σωματικὰς δυνάμεις, διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὸν κίνδυνον ἐπιχειμένου τρομεροῦ κυνηγοῦ τοῦ Φιλοποίμενος. Τελευταῖον ὁ Μαχανίδας βιάσας τὸν ἵππον μὲ τοὺς πτεροιστήρας του, τὸν ἠνάγκασε νὰ περάσῃ

τὴν τάφρον· ἀλλὰ μολονότι ἦτο δυνατὸς καὶ θυμοειδὴς ὁ ἵππος, δὲν ἠδυνήθη νὰ περάσῃ τὴν τάφρον διὰ μιᾶς, ἀλλ' ἀκουμβήσας τοὺς ἐμπροσθινούς πόδας του εἰς τὴν πέραν ὄχθιν τῆς τάφρου ἐβιάζετο νὰ ἀναβῆ. Εἰς τὴν στιγμήν ταύτην καταφθάνει ὁ Φιλοποίμην καὶ στρέφας ὀλίγον πλαγίως τὸν ἵππον του, διότι δὲν ἠδύνατο νὰ κτυπήσῃ τὸν Μαχανίδακ προφυλαττόμενον ἀπὸ τὴν κεφαλὴν τοῦ ἰδικοῦ του ἵππου, ἐκτύπησε τὸν Μαχανίδακ μὲ τὸ δόρυ του καὶ ὤθων τὸν ἐκρήμνισεν ἀπὸ τὸν ἵππον.

Μετὰ τὴν μάχην ταύτην διορισθεὶς ὁ Φιλοποίμην τὸ δεύτερον στρατηγὸς τῶν Ἀχαιῶν, καὶ μὴ ἔχων στρατιωτικὰς ἐνασχολήσεις μετέβη εἰς τὴν ἐν Νεμέᾳ πανήγυριν, ὅπου ἐπέδειξεν εἰς τοὺς Ἕλληνας τὴν φάλαγγα λαμπρῶς στολισμένην, καὶ κινουμένην τακτικῶς μὲ δύναμιν ἐνταυτῶ καὶ ταχύτητα. Ἐπειτα δὲ παραλαβὼν μεθ' ἑαυτοῦ τοὺς νέους, οἵτινες ἦσαν εἰς τὴν ἀκμὴν των, ὅμοιοι κατὰ τὰς ἡλικίας, καὶ ἐνδεδυμένοι λαμπρὰς στρατιωτικὰς στολὰς, εἰσῆλθεν εἰς τὸ θέατρον, καθ' ἣν στιγμήν ἦτο μουσικὸς ἀγὼν, καὶ εἷς τῶν κιθαρωδῶν ψάλλον τοὺς Πέρσας τοῦ Τιμοθέου ἔκαμεν ἀρχὴν ἀπὸ τὸν ἐξῆς στίχον.

«Κλεινὸν ἐλευθερίας τεύχω μέγαν Ἑλλάδι κόσμον.»
 Συγχρόνως δὲ μὲ τὴν λαμπρότητα τῆς φωνῆς καὶ τὴν ποιητικὴν μεγαλοπρέπειαν, ὅλοι οἱ εὐρισκόμενοι εἰς τὸ θέατρον ἀπέβλεψαν πρὸς τὸν Φιλοποίμην, καὶ ἀνευφύμησαν μὲ κρότον καὶ χαρὰν ἐλπίζοντες ὅτι θέλουν δυνηθῆν ν' ἀνακτήσωσι τὸ παλαιὸν τῶν Ἑλλήνων ἀξίωμα, καὶ ὅτι διὰ τοῦ ἀποκτηθέντος θάρρους θέλουν πλησιάσει τὸ φρόνημα τῆς ἀρχαίας ἐποχῆς.

Τοσοῦτον δὲ ἐστερεώθη ἡ ὑπόληψις τοῦ Φιλοποίμηνος, καὶ τοσοῦτον θάρρος ἐνέπνευσεν εἰς τὰ στρατεύματα, ὥστε, ἅμα διωρίζετο αὐτὸς στρατηγός, ὅλοι ἦσαν πρόθυμοι, ὄξει καὶ δραστήριοι, ἐνῶ ἐλυποῦντο ὅταν ἀνελάμβανεν ἄλλος τὴν στρατηγίαν. Ἐφοβοῦντο δὲ καὶ οἱ ἐχθροὶ του τὸ ὄνομα καὶ τὴν δόξαν αὐτοῦ, καὶ ἐφάνη τοῦτα ἀπὸ διαφόρους πράξεις. Φίλιππος, ὁ Βασιλεὺς τῶν Μακεδόνων, ὑποθέτων ὅτι οἱ Ἀχαιοὶ θέλουν ὑποταχθῆ εἰς αὐτὸν, ἅμα λείψῃ ὁ Φιλοποίμην, ἔβραλε νὰ τὸν δολοφονήσωσιν εἰς τὸ Ἄργος, ἀλλὰ γενομένης γνωστῆς τῆς ἐπιβουλῆς ταύτης, ὁ μὲν Φιλοποίμην διεσώθη, ὁ δὲ Φίλιππος κατέστη εἰς ὅλους μισητὸς δι' αὐτό.

Ἐπολιόρχουν ποτὲ οἱ Βοιωτοὶ τὰ Μέγαρα καὶ ἦσαν ἐγγὺς νὰ τὰ κυριεύσωσι, διότι εἶχον ἤδη στημένας εἰς τὰ τεῖχη τὰς κλίμακας. Διαδίδεται ἐξαίφνης εἰδησις, ὅτι πλησιάζει ὁ Φιλοποίμην ἐρχόμενος εἰς βοήθειαν τῶν Μεγαρέων, καὶ οἱ Βοιωτοὶ ἔφυγον ἀμέσως ἀφήσαντες τὰς κλίμακας εἰς τὰ τεῖχη. Ὅταν δὲ ὁ Νάβις, ὅστις ἦτο τύραννος τῶν Λακεδαιμονίων μετὰ τὸν Μαχανίδακ, ἐκυρίευσεν ἐξαίφνης τὴν Μεσσήνην, ὁ Φιλοποίμην παρεκίνησε τὸν στρατηγὸν τῶν Ἀχαιῶν νὰ δράμῃ εἰς βοήθειαν τῶν Μεσσηνίων· ἀλλ' αὐτὸς δὲν ὑπέκρουσε, λέγων ὅτι δὲν εἶναι πλέον οὐδεμία ἐλπίς σωτηρίας δι' αὐτούς, ἀφοῦ εἰσῆλθον ἐντὸς τῆς πόλεως οἱ ἐχθροὶ. Ὁ Φιλοποίμην δὲν εἶχεν οὐδεμίαν δύναμιν, ἀλλὰ μὴ ὑποφέρων νὰ μὴ δοθῇ συνδρομὴ εἰς τοὺς Μεσσηνίους, παρεκίνησε τοὺς συμπολίτας του νὰ τὸν ἀκολουθήσωσιν, οὔτοι δὲ ἔδραμον ὑπ' αὐτὸν χωρὶς νὰ περιμείνωσιν οὔτε χειροτονίαν, οὔτε ἄλλην ἐνέργειαν

κατὰ νόμους, ἀλλ' ὡς νὰ ὑπαγορεύετο τρόπον τινὰ ἀπὸ τὴν φύσιν τὸ νὰ ὑπακούωσιν εἰς τὸν καλλήτερον, Πρὶν δ' ἔτι φθάσῃ εἰς τὴν πόλιν ὁ Φιλοποίμην, μαθὼν τὸν ἐρχομὸν αὐτοῦ ὁ Νάβις ἐξῆλθε τῆς πόλεως καὶ ἔφυγεν, ἡ δὲ Μεσσήνη ἐλευθερώθη ἕνεκα τῆς προθύμου συνδρομῆς τοῦ Φιλοποίμενος, καὶ τοῦ φόβου, τὸν ὁποῖον ἡ παρουσία του ἐνέπνεεν εἰς τοὺς ἐχθρούς.

Μὴ δυνάμενος δὲ νὰ ὑποφέρῃ τὴν ἀργίαν ὁ Φιλοποίμην, καὶ ἐπειδὴ εἰς τὴν πατρίδα του δὲν ὑπῆρχε κἀνεὶς πόλεμος, μετέβη εἰς Κρήτην προσκαλεσθεὶς ἀπὸ τοὺς Γορτυνίους διὰ νὰ στρατηγήσῃ εἰς τοὺς κατὰ τῶν ἐναντίων αὐτῶν πολέμους. Τοσοῦτον δὲ ἐπιτήδειος κατέστη καὶ εἰς τὸ εἶδος τοῦ Κρητικοῦ πολέμου, συνισταμένου κυρίως εἰς σοφίσματα, δόλους, ἐνέδρας καὶ κλοπείας, ὥστε εἰς ὀλίγον διάστημα καιροῦ ἀπέδειξεν ὅτι οἱ Κρήτες ἦσαν παιδάκια παραβαλλόμενοι μετ' αὐτοῦ, αἱ δὲ πράξεις των ἀνόητοι καὶ μάταιαι παραβαλλόμεναι μὲ τὰ πανουργεύματα τοῦ Φιλοποίμενος.

Ἄλλὰ κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἀπουσίας τοῦ Φιλοποίμενος συνέβη ὁ κατὰ τῶν Μεγαλοπολιτῶν πόλεμος τοῦ Νάβιδος. Τοσοῦτον δὲ ἐστενοχωρήθησαν οὗτοι πολιορκούμενοι ἐντὸς τῆς πόλεως, ὥστε ἠναγκάσθησαν νὰ σπέρνωσι τοὺς στενωποὺς διὰ νὰ προμηθεύωνται τροφήν. Ἀγανακτοῦντες κατὰ τοῦ Φιλοποίμενος, συνέλαβον τὴν ἰδέαν νὰ τὸν στερήσωσι τῶν πολιτικῶν αὐτοῦ δικαιωμάτων· ἀλλ' οἱ Ἀχαιοὶ ἐμπόδισαν τὸ πρᾶγμα πέμψαντες βοήθειαν εἰς αὐτοὺς ὑπὸ τὸν στρατηγὸν αὐτῶν Ἀριστόξενον, ὅστις δὲν ἄφησε νὰ ἐκτελεσθῇ ἡ κατὰ τοῦ Φιλοποίμενος καταδίκη, μ' ὅλον ὅτι οὗτος ἦτον ἀτομικὸς ἐχθρὸς αὐτοῦ.

Ἐπανελθὼν ὁ Φιλοποίμην ἀπὸ τὴν Κρήτην μὲ νέαν δόξαν καὶ λαμπρότητα διὰ τὰς ἐκεῖ πράξεις του διωρίσθη ἀρχηγὸς τῶν Ἀχαιῶν εἰς τὸν κατὰ τοῦ Νάβιδος πόλεμον, συμμαχούντων καὶ τῶν Ἰωμιαίων. Ἄλλ' ἐπιχειρήσας νὰ πολεμήσῃ καὶ διὰ θαλάσσης δὲν ἔδειξε κατὰ τὴν ναυμαχίαν ὅσῃ ἀνδρίαν καὶ τόλμην εἶχεν εἰς τοὺς κατὰ ξηρὰν ἀγῶνας. Ἀπέδειξε δὲ ὅτι ἐκάστη πράξις ἀπαιτεῖ ἐξειδικασμένας γνώσεις καὶ πείραν, καὶ ἡ γύμνασις εἶναι μέγα μέρος τῆς ἀνδρίας. Ἄν δὲ καὶ ἐπεριφρονήθη παρὰ τῶν ἐναντίων του, διότι δὲν ἠγωνίσθη καλῶς κατὰ θάλασσαν, αὐτὸς πλεύσας ἐναντίον αὐτῶν πολιορκούντων τὸ Γύθειον, καὶ ἀποβιάσας τὴν νύκτα τοὺς στρατιώτας, χωρὶς νὰ ὑποπτεύωσιν οἱ ἐχθροὶ τοιοῦτον κίνημα, ἔβαλε πῦρ εἰς τὰς σκηνάς, κατέκαυσε τὸ στρατόπεδον, καὶ ἐφόνευσε πολλούς.

Μετά τινας ἡμέρας, ἐνῶ ὁ Φιλοποίμην εὐρίσκετο εἰς δυσχωρίας τινὰς, ἐφάνη αἰφνιδίως ὁ Νάβις ἐρχόμενος κατ' αὐτοῦ. Τοσοῦτον δὲ ἐφοβήθησαν οἱ Ἀχαιοὶ ὥστε δὲν εἶχον πλέον ἐλπίδας περὶ τῆς σωτηρίας των· ἀλλ' ὁ Φιλοποίμην παρατηρήσας εἰς μίαν στιγμὴν τὴν θέσιν τοῦ τόπου, καὶ ὀλίγον κινήσας τὴν φάλαγγα, καὶ ἐφαρμόσας αὐτὴν κατὰ τὸν τόπον χωρὶς τινὰ θόρυβον ἢ ταραχὴν, ὅχι μόνον ἀπέφυγε τὸν κίνδυνον, ἀλλὰ πολεμήσας ἔτρεψεν εἰς φυγὴν τοὺς ἐχθρούς, καὶ ἀπέδειξεν ὅτι ἡ τακτικὴ εἶναι τὸ οὐσιωδέστερον μέρος τῆς πολεμικῆς τέχνης. Ἀφοῦ δὲ οἱ ἐχθροὶ ἐτράπησαν εἰς φυγὴν ὁ Φιλοποίμην δὲν ἄφησε νὰ τοὺς καταδιώξωσιν, ἀλλ' ἐστρατοπέδευσεν, ἐνόσω ἦτον ἔτι ἡμέρα. Συμπεραίνων δὲ ὅτι οἱ ἐχθροὶ ἐμελλον τὴν νύκτα ἀπὸ εἰς καὶ δύο νὰ πηγαίνωσιν εἰς τὴν πόλιν, στέλλει πολ-

λοὺς τῶν Ἀχαιῶν καὶ κάμνουσιν ἐνέδρας πλησίον τῆς πόλεως, οἵτινες ἐφόρευταν πολλοὺς τῶν ἐναντίων.

Ἐπειδὴ δὲ Τίτος, ὁ Ῥωμαίων στρατηγός, μὴ ὑποφέρων τοὺς ἀποδιδόμενους εἰς τὸν Φιλοποίμενα ἐπαίνους, καὶ τὰς εἰς αὐτὸν προσφερομένας κατὰ τὰ θέατρα τιμὰς ἀπὸ τοῦ Ἑλληνας, ἐνῶ αὐτὸς ἐπραξε πολὺ λαμπρότερα ἔργα ἐλευθερώσας δι' ἑνὸς κηρύγματος ὅλους τοὺς Ἑλληνας, ἀπεφάσισε καὶ διέλυσε τὸν πρὸς Νάβιν πόλεμον, διὰ νὰ μὴν ὑπάρχη αἰτία ἀγῶνων διὰ τὸν Φιλοποίμενα. Ἀλλ' ἡ τύχη ἐπαρουσίατεν ἄλλην περίστυσιν εἰς αὐτόν. Ὁ Νάβις ἐδολοφονήθη ἀπὸ τοῦ Αἰτωλοῦς, καὶ ἡ Σπάρτη ἐνέπεσεν εἰς ταραχάς. ὁ δὲ Φιλοποίμη, ὠφελούμενος ἀπὸ τὸν καιρὸν, ἐπιπίπτει μὲ δύναμιν κατ' αὐτῆς, καὶ ἄλλο μὲν διὰ τῆς πειθοῦς, ἄλλο δὲ διὰ τῆς βίας κατώρθωσε νὰ φέρῃ καὶ τὴν Σπάρτην εἰς τὴν Ἀχαικὴν Συμπολιτείαν, τὸ ὅποιον μεγάλως εὐχαρίστησε τοὺς Ἀχαιοὺς (διότι τὸ ἀξίωμα καὶ ἡ δύναμις τῆς Σπάρτης ἦσαν μέγала, καὶ ἡ ἔνωσις τοιαύτης πόλεως δὲν ἦτο μικρὸν ἔργον). Ἐπεριποιήθη δὲ καὶ τοὺς ἀρίστους τῶν Λακεδαιμονίων ὁ Φιλοποίμη, ὥστε ἔλαβαν ἐλπίδας ὅτι αὐτὸς θέλει κατασταθῆ φύλαξ τῆς ἐλευθερίας των.

Μετὰ τινα δὲ καιρὸν οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐφαινοντο ὅτι ἐπεθύμουν μεταβολάς, καὶ ὁ τότε στρατηγός τῶν Ἀχαιῶν Διοφάνης ἤθελε νὰ τιμωρήσῃ αὐτούς· ὁ Φιλοποίμη ἐπροσπάθησε νὰ καταπραύνη τὸν Διοφάνην, καὶ νὰ τὸν ἀποτρέψῃ ἀπὸ τὸν κατὰ τῶν Λακεδαιμονίων πόλεμον, προτείνων ὅτι δὲν πρέπει νὰ κινήσωσιν ἐπιτοπίους ταραχάς, ἐνῶ ἐπίκεινται εἰς τὴν Ἑλλάδα δύο μέγала στρατόπεδα τὸ τοῦ Ἀντιόχου καὶ τὸ τῶν

Ῥωμαίων. Ἀλλ' ὁ Διοφάνης ἀδιαφορῶν εἰς τὰς προτροπὰς τοῦ Φιλοποίμενος ἐξεστράτευσε ὁμοῦ μὲ τὸν Τίτον κατὰ τῆς Σπάρτης. Τότε ὁ Φιλοποίμη ἔλαβε τὴν τόλμην νὰ ἐπιχειρήσῃ ἔργον, μέγα μὲν ἀλλ' ὄχι νόμιμον, οὐδ' ἀκριβῶς δίκαιον. Μετέβη ἀμέσως εἰς τὴν Λακεδαίμονα, καὶ ἐνῶ αὐτὸς ἦτον ἰδιώτης, ἔκλεισεν ἔξω τῆς πόλεως τὸν στρατηγὸν τῶν Ἀχαιῶν καὶ τὸν Ὑπατον τῶν Ῥωμαίων. Συμβιάσας δὲ τὰς ἐν τῇ Σπάρτῃ ταραχὰς ἐπενέφερον αὐθις τοὺς Λακεδαιμονίους, ὡς ἦσαν καὶ πρότερον, εἰς τὴν συμπολιτείαν τῶν Ἀχαιῶν.

Ἀλλ' ὅσα ἀκολούθως ἐπραξε κατὰ τῶν Λακεδαιμονίων ἦσαν δεῖνὰ καὶ ἀνοίκεια εἰς ἄνδρα, σπουδάζοντα μάλιστα νὰ μιμηθῇ τὸν Ἐπαμινώνδαν. Ὡν στρατηγός τῶν Ἀχαιῶν ὁ Φιλοποίμη, καὶ εὐρῶν αἰτίαν τινὰ κατὰ τῶν Λακεδαιμονίων, ἐπανέφερεν εἰς τὴν πόλιν τοὺς φυγάδας αὐτῶν καὶ ἐφόρευσε τινὰς τῶν Σπαρτιατῶν, ἐκρήμνισε δὲ καὶ τὰ τείχη τῆς πόλεως, καὶ πολὺ μέρος ἐκ τῶν τόπων τῆς Λακωνικῆς τὸ ἔδωκεν εἰς τοὺς Μεγαλοπολίτας. Εἰς ὅσους δὲ οἱ τύραννοι εἶχον δώσει τὰ δικαιώματα τοῦ πολίτου, ὅλους τούτους τοὺς μετέφερον εἰς Ἀχαίαν, τρεῖς χιλιάδας μάλιστα ἐξ αὐτῶν, οἵτινες δὲν ἤθελον ν' ἀπομακρυνθῶσιν ἀπὸ τὴν Λακωνικὴν, τοὺς ἐπόλησεν ὡς αἰμαλώτους, καὶ ἀπὸ τὰ χρήματα ταῦτα κατεσκέυασε στῶν εἰς τὴν Μεγαλοπούλιν πρὸς πλειοτέραν ἐξουθένισιν. Ἀλλὰ τὸ δεινότερον καὶ σκληρότερον ὄλων ἦτον, ὅτι ὑπεχρέωσε τοὺς νέους Λακεδαιμονίους νὰ ἐκπαιδεύωνται κατὰ τὸν Ἀχαικὸν τρόπον, καὶ νὰ ἐγκαταλείψωσι τὴν Λυκούργειον ἀγωγὴν, φρονῶν ὅτι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ τα-

πεινωθῶσιν οὗτοι, ἐν ὧσφ διέμενον εἰς ἐκείνους τοὺς νόμους.

Ἄφου οἱ Ῥωμαῖοι ἐνίκησαν καὶ κατέβαλον τὸν Ἀντίοχον, ἡ δύναμις των ἀπέβη μεγίστη, καὶ αὐτοὶ ἐπέμβαλλον πλέον τολμηρότερον εἰς τὰ ἑλληνικὰ πράγματα· διότι οἱ δημαγωγοὶ ἐφιλοτιμοῦντο τίς τοῦ ἄλλου νὰ φανῆ πρὸς αὐτοὺς κολακευτικώτερος· ὥστε ἡ πτωσίς τῆς δυνάμεως τῶν Ἑλλήνων δὲν ἀπέχε πλέον ἐπὶ πολὺ. Μόλις ὁ Φιλοποίμην ἠδυνήθη νὰ παρατείνῃ ἐπὶ τινα ἔτι καιρὸν τὴν ἀγωνίαν τῆς Ἑλλάδος, πότε μὲν ὑπέικων καὶ ἐγδίδων κατὰ τὸν καιρὸν, πότε δὲ ἀντικρούων καὶ προσπαθῶν νὰ σύρῃ πρὸς τὴν ἐλευθερίαν τοὺς ἔχοντας λόγον καὶ δύναμιν· ἦτον ὅμως ὡς ἐκ τῆς μεγαλοφροσύνης του καὶ πλέον τοῦ δέοντος φιλόνηκος, ὡς φαίνεται ἀπὸ τὸ ἀκόλουθον· Μάνιος, ὁ ὑπατος τῶν Ῥωμαίων, ὅστις ἐνίκησε τὸν Ἀντίοχον, ἐζήτησεν ἀπὸ τοὺς Ἀχαιοὺς νὰ ἀφήσωσι τοὺς φυγάδας Λακεδαιμονίους νὰ ἐπαέλθωσιν εἰς τὴν πατρίδα των, συνέπραττε δὲ καὶ ὁ Τίτος, ἀλλ' ὁ Φιλοποίμην ἐμπόδισε τοῦτο, ὄχι ἀπὸ ἀντιπάθειαν πρὸς τοὺς φυγάδας, ἀλλὰ θέλων νὰ ἐνεργηθῇ τοῦτο διὰ τῶν Ἀχαιῶν καὶ αὐτοῦ, καὶ ὄχι πρὸς χάριν τοῦ Τίτου καὶ τῶν Ῥωμαίων. Τὸ ἐπόμενον δὲ ἔτος, ὧν ὁ Φιλοποίμην στρατηγός, ἐσυγχώρησε νὰ ἐπανέλθωσιν οἱ φυγάδες.

Ἦτον ἐβδομηκοντούτης τὴν ἡλικίαν, ὅτε ὀγδόην ἤδη φορὰν ἐξελέχθη στρατηγός. Ἦλπίζε νὰ περάσῃ ἡσύχως τὸ διάστημα τῆς στρατηγίας ταύτης· διότι οἱ Ἕλληνες ἔπαυσαν τὰς φιλονεικίας, ἀφου ἐξησθένησαν αἱ δυνάμεις των· ἀλλὰ φαίνεται ὅτι εἰς τὸ τέλος τοῦ βίου του ἐτμωρήθη τρόπον τινα ἀπὸ τὴν θείαν

δίειν ὥστε νὰ πέσῃ ζῶν εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν· διότι παρευρέθεις ποτε εἰς τινα συναναστροφὴν, ὅπου ἐγένετο λόγος διὰ τινα, θεωρούμενον ὡς ἔμπειρον τῶν στρατιωτικῶν ἔργων. «Καὶ πῶς δύναται τις, εἶπε, νὰ θεωρήσῃ ὡς ἄξιον στρατιωτικὸν ἄνδρα ἐκεῖνον, ὅστις ἐσυλλήφθη ζῶν παρὰ τῶν πολεμίων;» Ὁ δὲ τρόπος τῆς καταστροφῆς αὐτοῦ ἦτο τοιοῦτος.

Μεσσήνιός τις ὀνομαζόμενος Δεινοκράτης, ἰδιαιτερος ἐχθρὸς τοῦ Φιλοποίμενος, μισητὸς ὅμως καὶ εἰς τοὺς ἄλλους διὰ τὴν πονηρίαν καὶ ἀκολασίαν του, ἐνήργησε ν' ἀποστατήσωσιν οἱ Μεσσήνιοι ἀπὸ τοὺς Ἀχαιοὺς, καὶ ἦλθεν εἰδῆσις ὅτι ἐμελλε νὰ κυριεύσῃ καὶ κώμην τινα ὀνομαζομένην Κολωνίδα. Ὁ Φιλοποίμην εὐρίσκειτο κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν εἰς Ἄργος πάσχων ἀπὸ πυρετόν· ὅταν δὲ ἔμαθε ταῦτα ἔδραμε μὲ πολλὴν σπουδὴν εἰς τὴν Μεγαλοῦπολιν, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ παραλαβὼν τοὺς ἵππεῖς μόνον ἐκίνησε πρὸς τὴν Μεσσήνην. Συνίστατο δὲ τὸ ἵππικὸν ἀπὸ τοὺς ἐνδοξοτέρους τῶν πολιτῶν, ἀλλ' ἦσαν ὅλοι σχεδὸν νέοι, καὶ εἶχον ἐκστρατεύσει ἀπὸ ζῆλον καὶ ἀπὸ ἀγάπην πρὸς τὸν Φιλοποίμενα.

Πηγαίνοντες οὗτοι πρὸς τὴν Μεσσήνην, ἀπήντησαν τὸν Δεινοκράτην εἰς τινα λόφον, καὶ πολεμήσαντες μετ' αὐτοῦ τὸν ἔτρεψαν εἰς φυγὴν, ἀλλὰ τὴν αὐτὴν στιγμήν ἐπήρχοντο κατ' αὐτῶν πεντηκῶσιοι στρατιῶται, οἵτινες ἐφύλαττον τὸν τόπον τοῦτο ἰδόντες καὶ οἱ νικηθέντες ἐπέστρεψαν καὶ αὐτοὶ καὶ ἐσυνάζοντο ὅλοι ὁμοῦ εἰς τοὺς πέριξ λόφους. Φοβηθεὶς ἐκ τούτου ὁ Φιλοποίμην μὴ κυκλωθῶσι, καὶ θέλων νὰ διαφυλάξῃ τοὺς ἵππεῖς, ἀνεχώρησε διὰ τινῶν δυσβάτων τόπων, μένων

αὐτὸς τελευταῖος, ἐφορμῶν πολλακίς ἑκατά τῶν ἐναντίων, καὶ σύρων τοὺς ἐχθροὺς πρὸς τὸ μέρος του, διὰ τὰ δῶτη καιρὸν φυγῆς εἰς τοὺς ἐπιλοίπους. Οἱ ἐχθροὶ δὲν ἐτόλμων νὰ ἐπιπέσωσι κατὰ τοῦ Φιλοποίμενος, ἀλλὰ συνηθοῖζοντο περὶ αὐτὸν καὶ ἐφώναζον μακρόθεν. Τελευταῖον βραδύων ὁ Φιλοποίμην εἰς τὴν ἀναχώρησίν του, ἕως οὗ ἀπομακρυνθῶσιν οἱ νέοι, εὐρέθη ἀνεπαισθήτως μόνος ἐν τῷ μέσῳ πολλῶν πολεμίων· ἀλλὰ καὶ οὕτως δὲν ἐτόλμησαν νὰ ἔλθωσιν εἰς χεῖρας μετ' αὐτοῦ οἱ ἐχθροὶ, ἔρριπτον δὲ μόνον μακρόθεν βέλη. Ὁ Φιλοποίμην ἀναγκαζόμενος νὰ ἀναχωρῆ ἀπὸ μέρη πετρώδη καὶ δύσβατα, καὶ μὴ δυνάμενος νὰ προβῆ εὐκόλως καὶ ταχέως, ἐκτύπα τὸν ἵππον του, οὗτος δὲ σκοντάφας τὸν ἔρριψε κατὰ γῆς. Ἐνῶ δὲ ὁ Φιλοποίμην, ὢν ἀδύνατος ἀπὸ τὴν ἀσθένειαν καὶ ἀτονισμένος ἀπὸ τὸν κόπον, δὲν ἠδύνατο εὐκόλως νὰ κινηθῆ, κτυπήσας καὶ εἰς τὴν κεφαλὴν κατὰ τὴν πτῶσιν, ἔμεινε πολλὴν ὥραν ἄφωνος, ὥστε οἱ ἐναντίοι, νομίζοντες ὅτι ἀπέθανεν, ἐπεχείρησαν νὰ τὸν λαφυραγωγῆσαι περιστρέφοντες τὸ σῶμά του διὰ νὰ τὸ γυμνώσωσιν. Ἀφοῦ ὅμως οὗτος αἰσθάνθεις καὶ σηκώσας τὴν κεφαλὴν ἐκύπταξε τοὺς περὶ ἑαυτὸν, τὸν ἐπερικύκλωσαν πολλοὶ, καὶ θέσαντες τὰς χεῖράς του ὀπισθεν τὸν μετέφερον μὲ ὑβρεῖς πολλὰς καὶ προσβολὰς, ἐνῶ δὲν ἠλπίζεν οὐδ' εἰς τὸ ὄνειρόν του νὰ πληθῆ ταῦτα ἀπὸ τὸν Δεινοκράτην.

Ὅταν οἱ εὐρισκόμενοι εἰς τὴν πόλιν ἤκουσαν τὴν εἶδησιν ταύτην συνηθοῖζοντο μὲ πολλὴν ἔπαρσιν περὶ τὰς πύλας, ἀλλ' ἰδόντες τὸν Φιλοποίμενα συρόμενον ἀναξίως, καὶ ἐνθυμηθέντες τὴν προτέραν αὐτοῦ δόξαν

καὶ τὰ τρόπαια, τοσοῦτον ἐλυπήθησαν καὶ ἐσυμπόνεσαν, ὥστε καὶ ἐδάκρυσαν, καὶ ἐπεριφρόνησαν τὴν ἀιθρωπίνην δύναμιν, ὡς ἄπιστον καὶ μηδαμινὸν πρᾶγμα. Κατ' ὀλίγον δὲ διεδίδοντο καὶ λόγοι φιλάνθρωπίας εἰς πολλοὺς, ὅτι πρέπει νὰ ἐνθυμηθῶσι τὰς προτέρας πρὸς αὐτοὺς εὐεργεσίας τοῦ Φιλοποίμενος, καὶ τὴν ὁποίαν τοῖς ἀπέδωκεν ἐλευθερίαν ἀποδιώξας τὸν τύραννον Νάβιν· ὀλίγοι δὲ μόνον κολακεύοντες τὸν Δεινοκράτην ἔλεγον ὅτι πρέπει νὰ βασανίσωσι καὶ οὕτω νὰ θανατώσωσι τὸν Φιλοποίμενα· διότι ἐν γένει μὲν εἶναι σκληρὸς ἐχθρὸς καὶ ἀδιάλλακτος, πρὸς τὸν Δεινοκράτην ὅμως θέλει εἶσθαι φαβερώτερος, ἐὰν διασωθῆ, ἀφοῦ ὑβρίσθῃ οὕτως καὶ ἐγένετο αἰχμάλωτος. Μ' ὅλα ταῦτα τὸν μετέφερον εἰς ἐν οἶκημα ὑπόγειον μὴ λαμβάνον ἀπὸ κανέν μέρος οὔτε φῶς οὔτε ἀέρα, ἔχον δὲ μόνον μίαν ὀπὴν ἀνωθεν τὴν ὁποίαν ἐκλείον μὲ ἓνα λίθον. Ἀφοῦ κατέθεσαν εἰς αὐτὸ τὸν Φιλοποίμενα, ἔκλεισαν τὴν τρύπαν μὲ τὸν λίθον, καὶ ἔβαλαν ἀνθρώπους εἰς τὰ περίξ πρὸς φύλαξιν.

Ἄλλ' ὁ Δεινοκράτης φοβούμενος μὴν καταφθάσῃ καμμία βοήθεια ἀπὸ τοὺς Ἀχαιοὺς καὶ σωθῆ ὁ Φιλοποίμην, καὶ θέλων νὰ προλάβῃ τοῦτο, ἅμα ἐνύκτωσε καὶ ἀπεμακρύνθη τὸ πλῆθος τῶν Μεσσηνίων, ἐπεμφεν εἰς τὸ οἶκημα, ὅπου ἦτον ὁ Φιλοποίμην, ἓνα ὑπηρέτην τοῦ Δημοσίου διὰ νὰ δώσῃ εἰς αὐτὸν φάρμακον (τὸ κώνειον), καὶ νὰ παρασθῆ ἕως νὰ τὸ πῆ ὁ Φιλοποίμην. Ἐτυχε λοιπὸν ὁ Φιλοποίμην νὰ ἦναι ἐξαπλωμένος χωρὶς νὰ κοιμᾶται ἀλλὰ κυριευμένος ἀπὸ λύπην καὶ ταραχὴν, ὅταν δὲ εἶδε τὸ φῶς καὶ τὸν ὑπηρέτην ἰστάμενον πλησίον του μὲ τὸ φάρμακον εἰς τὴν χεῖρα, συγκεντρώσας εἰς ἑαυ-

τὸν τὰς δυνάμεις του, μόλις κατώρθωσε νὰ καθίση, καὶ λαβὼν εἰς χεῖρας τὸ ποτήριον ἠρώτησε τὸν ἄνθρωπον, ἂν ἔμαθέ τι περὶ τῶν ἵππέων καὶ μάλιστα τοῦ Λυκόρτα. Μαθὼν δὲ ἀπὸ αὐτὸν ὅτι οἱ πλείοτεροι διεσώθησαν, ὕψωσε τὴν κεφαλὴν του, καὶ ἰδὼν μὲ ἡμερον βλέμμα τὸν ἄνθρωπον· «Μὲ εὐχαριστεῖς (εἶπε) μὲ τὴν εἶδησιν ταύτην, διότι τοῦλάχιστον δὲν εἴμεθα εἰς ὅλα δυστυχεῖς», καὶ χωρὶς νὰ εἶπῃ ἄλλο τι ἔπιε τὸ φάρμακον, καὶ πάλιν ἐξηπλώθη καὶ ἔσθυσεν ἀμέσως καὶ χωρὶς δυσκολίαν διὰ τὴν κατέχουσαν αὐτὸν ἀδυναμίαν.

Οἱ δὲ ἵππεῖς τῶν Ἀχαιῶν, ἀφοῦ συνήχθησαν ἀπὸ τὴν φυγὴν, καὶ δὲν ἐφαίνετο εἰς κἀνὲν μέρος ὁ Φιλοποίμη, ἐστάθησαν πολλὴν ὥραν περιμένοντες καὶ φωνάζοντες κατ' ὄνομα αὐτὸν, καὶ κατακρίνοντες ἑαυτοὺς διότι ἄφησαν αἰσχυρῶς τὸν στρατηγὸν των, ἐνῶ ἐκεῖνος ἐβρίσκοινδύνευσεν τὴν ζωὴν του δι' αὐτούς· ὡς δὲ τέλος πάντων ἐρευνῶντες καὶ ἐξετάζοντες ἔμαθον τὴν σύλληψιν αὐτοῦ, ἀνήγγειλον τὸ πρᾶγμα εἰς τὰς πόλεις τῶν Ἀχαιῶν, καὶ αὗται θεωρήσασαι τοῦτο ὡς μεγίστην συμφορὰν των, ἔπεμψαν πρεσβείαν διὰ νὰ ζητήσωσι τὸν Φιλοποίμηνα ἀπὸ τοὺς Μεσσηνίους, καὶ συγχρόνως προετοιμάζοντο εἰς ἐκστρατείαν.

Ἄλλ' ὅταν ἔφθασεν ἡ εἶδησις τοῦ θανάτου τοῦ Φιλοποίμενος εἰς τοὺς Ἀχαιοὺς, εἰς μὲν τὰς πόλεις διεδόθη γενικὴ κατῆφεια καὶ πένθος, ὅλοι δὲ οἱ ἐν ἡλικία, ὁμοῦ μὲ τοὺς προβούλους, συναλθόντες εἰς τὴν Μεγαλοῦπολιν, ἀπεφάσισαν νὰ μὴν ἀναβάλωσιν οὐδὲ πρὸς στιγμὴν τὴν τιμῶρησιν τῶν Μεσσηνίων, καὶ ἐκλέξαντες στρατηγὸν τὸν Λυκόρταν εἰσέβαλον εἰς τὴν Μεσσηνίαν καὶ ἐπροξενούσαν ζημίας σημαντικὰς εἰς

τὸν τόπον, ἕως οὗ συμφωνήσαντες μεταξὺ των οἱ Μεσσηνιοὶ ἐδέχθησαν τοὺς Ἀχαιοὺς. Τότε ὁ μὲν Δεινακράτης ἐφρονεύθη μόνος του, ὡς καὶ ὅλοι ὅσοι ἔδωκαν γνώμην νὰ φονεύσωσι τὸν Φιλοποίμηνα, τοὺς δὲ ἄλλους συνέλαβεν ὁ Λυκόρτας. Καύσαντες δὲ τὸ σῶμα τοῦ Φιλοποίμενος, καὶ θέσαντες τὰ κόκκαλα εἰς ὑδρίαν, ἐπέστρεφον, ὅχι ἀτάκτως καὶ ὡς ἔτυχεν, ἀλλ' ἐνώσαντες μὲ τὴν κηδεῖαν καὶ ἐπινικίον τινα πομπὴν ἐπορεύοντο ἐστεφανωμένοι, φέροντες μεθ' ἑαυτῶν καὶ τοὺς ἐχθροὺς δεδεμένους. Τὴν δὲ ὑδρίαν, στολισμένην ἀπὸ πλῆθος ταινιῶν καὶ στεφάνων εἰς τρόπον ὥστε σχεδὸν δὲν ἐφαίνετο, τὴν ἐβάσταζεν εἰς χεῖρας ὁ υἱὸς τοῦ στρατηγοῦ τῶν Ἀχαιῶν Πολύβιος, συνοδευόμενος ἀπὸ τοὺς πρωτίστους τῶν Ἀχαιῶν· ἐπηκολούθουν δὲ οἱ στρατιῶται ὀπλισμένοι καὶ ἔχοντες στολισμένους τοὺς ἵππους των. Οἱ δὲ κάτοικοι τῶν μεταξὺ πόλεων καὶ κωμῶν, ὅθεν διέβαινον, ὑπεδέχοντο τὸν Φιλοποίμηνα ὡς ὅτε ἐπανήρχετο ἀπὸ ἐκστρατείας, καὶ συνώδευον ἕως τὴν Μεγαλοῦπολιν. Ὅταν δὲ ἔφθασαν εἰς τὴν πόλιν, καὶ συνήλθον καὶ οἱ γέροντες μὲ τὰς γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα, δὲν ἤκούετο, εἰμὴ γενικός ὄλοφυρμός· διότι ἐλυποῦντο ὡς στερηθέντες ὁμοῦ μὲ τὸν Φιλοποίμηνα καὶ τὸ νὰ ἦναι πρῶτοι μεταξὺ τῶν Ἀχαιῶν. Ἐτάφη λοιπὸν ἐνδόξως καὶ ἐπὶ τοῦ τάφου αὐτοῦ ἐλιθοβολήθησαν οἱ αἰχμάλωτοι τῶν Μεσσηνίων.

Ἐπειδὴ δὲ ἔνεκα τῆς μεγίστης ὑπολήψεως, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἀποκτήσει ὁ Φιλοποίμη, εἶχον εἴσει εἰς διχφόρους πόλεις πολλὰς εἰκόνας πρὸς τιμὴν αὐτοῦ, Ῥωμαῖός τις, μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Κορίνθου, ὅτε ἡ Ἑλλάς ὅλη εἶχε καταντήσει εἰς μεγίστην δύ-

στυχίαν, ἔκαμε πρότασιν νὰ καταστρέψωσιν ὅλας τὰς εἰκόνας ταύτας, κατηγορῶν τὸν φιλοποίμενα ὡς ζῶντα, ὅτι ἦτον ἐχθρὸς πρὸς τοὺς Ῥωμαίους καὶ ἐπιβλαβῆς εἰς τὰ συμφέροντα αὐτῶν. Ἡ δίκη αὕτη ἐγένετο ἐνώπιον τοῦ Μομμίου καὶ τῶν Ῥωμαίων Πρεσβευτῶν, καὶ ὑπερασπίσθη τὸ μέρος τοῦ Φιλοποίμενος ὁ Πολύβιος. Δὲν εὐρέθη λοιπὸν δίκαιον νὰ καταστρέψωσι τὰς τιμὰς τοιοῦτου ἐνδόξου ἀνδρός, μ' ὅλον ὅτι πραγματικῶς ἀντέπραξε καὶ εἰς τὸν Ἰίτον καὶ εἰς τὸν Μάμιον. Διέκρινον δὲ κατὰ τὴν δίκην ταύτην τὴν ὠφέλειαν ἀπὸ τὴν ἀρετὴν, καὶ ἀπεφάσισαν ὀρθῶς, ὅτι εἰς μὲν τοὺς ὠφελούντας ὀφείλεται χάρις καὶ ἀμοιβή ἀπὸ τοὺς εὐεργετηθέντας, εἰς δὲ τοὺς ἀγαθοὺς ὀφείλεται τιμὴ ἀπὸ τοὺς ἀγαθοὺς.

—οοοο—

ΦΡΙΔΕΡΙΚΟΣ Ο Β'.

Ὅποσον αἰσθημα ἡδονῆς καὶ εὐχαριστήσεως κατακυριεύει τὴν καρδίαν τοῦ ἀναγνώστου, ὅταν οὗτος διερχόμενος τὴν ἱστορίαν τῶν ἐθνῶν δύναται ἐν τῷ μέσῳ πορφυροφόρων ἢ ἐστεμμένων κακούργων ν' ἀπαντήσῃ καὶ τινα ἐκ τῶν καθημένων ἐπὶ τῶν θρόνων γέροντα τὸν φιλοσοφικὸν μανθῦαν ἐπὶ τῆς πορφύρας, καὶ δυνάμενον νὰ θεωρῇ τοὺς ὑπ' αὐτοῦ διοικουμένους λαοὺς μὲ καρδίαν ἀγαθοῦ πατρὸς, ὑσιάζοντος καὶ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ἡσυχίαν καὶ ὑπαρξίν ὑπὲρ τῶν τέκνων του.

Εὐτυχεῖς οἱ λαοί, οἱ ἀξιούμενοι τοιοῦτων ἡγεμόνων! ἐνῶ θεραπεύουσιν οὗτοι τὰ δυστυχήματα πολλῶν προ-

λαβουσῶν γενεῶν, φέρουσι τὰ πράγματα τοῦ ἔθνους τῶν διὰ τῶν ἀρίστων νόμων καὶ τῶν σοφῶν διατάξεων, ἰδίως δὲ διὰ τῆς προσωπικῆς αὐτῶν ἀρετῆς καὶ ἰκανότητος, εἰς τοιαύτην εὐδαιμόνα κατάστασιν, ὥστε ἐπὶ πολλὰς γενεὰς καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοιοῦτων εὐεργετῶν, ἡ εὐδαιμονία βασιλεύει μεταξὺ τῶν λαῶν τῆς παρ' αὐτῶν διοικηθείσης ἐπικρατείας. Ἀπὸ τοιαύτης ἰδέαν ἐκυριεύθημεν, ὅταν ἀνέγνωμεν τὴν ἱστορίαν Φριδερίκου τοῦ Β'. καὶ τοσοῦτον πλειότερον ἐθαυμάσαμεν τὸν μέγαν τοῦτον ἄνδρα, καθ' ὅσον μεταξὺ τῶν ἀρετῶν αὐτοῦ, μεταξὺ τῶν διαφόρων πράξεών του, μεταξὺ τῶν πολλῶν κινδύνων, εἰς τοὺς ὁποίους ἐξετέθη, τίποτε δὲν εὐρομεν νὰ κατακρίνωμεν εἰς αὐτὸν εἶτε ὡς ἡγεμόνα, εἶτε ὡς φιλόσοφον, εἶτε ὡς ἀπλοῦν ἄνθρωπον θεωρούμενον. Θεωροῦντες δὲ ὅτι τὸ παράδειγμα τοιοῦτων ἡγεμόνων εἶναι ὠφελιμώτατον, ἐνομίσαμεν ἀναγκαῖον νὰ μεταφέρωμεν καὶ εἰς τὴν Βιβλιοθήκην τοῦ Λαοῦ τὴν βιογραφίαν τοῦ ἐνδόξου τούτου καὶ μεγάλου ἀνδρός.

Φριδερίκος ὁ Β'. ἐγεννήθη ἐν Βερολίνῳ, τὴν 24 Ἰανουαρίου 1812. ἀπὸ τὸν Φριδερίκον Γουλιέλμον βασιλέα τῆς Πρωσίας. Ὁ ἡγεμὼν οὗτος φρονῶν ὅτι τὰ μόνον ἀνήκοντα εἰς τὸν βασιλέα ἔργα εἶναι ἡ πολεμικὴ καὶ ἡ οἰκονομία, ἐφρόντισε νὰ δώσῃ ὅλως στρατιωτικὴν ἀνατροφὴν εἰς τὸν υἱὸν του, ὥστε τὰ παιδικὰ αὐτοῦ παίγνια ἡδύναντο ν' ἀπαρτίσωσιν ὀλόκληρον ὄπλοθήκην. Ὡν ὑπόχρεως ὁ νέος Φριδερίκος νὰ διέλθῃ δι' ὅλων τῶν στρατιωτικῶν βαθμῶν, πολλάκις ὑπῆρξεν εἰς τῶν εἰς τὴν πύλην τοῦ παλατίου τοῦ πατρὸς του φρουρούντων, ἀλλ' ἀπὸ τοῦτο δὲν ἐμποδίσθη τοῦ νὰ

σπουδάξει, ιδίως δὲ νὰ μανθάνῃ τὰ γαλλικὰ, ἂν καὶ ὁ πατήρ του εἶχεν ἐναντίαν γνώμην, φρονῶν ὅτι δὲν ἠδύναντο τὰ γράμματα νὰ ἦναι ἀναγκαῖα ἢ χρήσιμα εἰς βασιλέα. « Ὁ φιλάρεσκος οὗτος κύριος (petit maitre) ἔλεγε συνήθως ὁ πατήρ του, θέλει εἰς ὅλα μᾶς εἰσάξει τὴν διαφθοράν. » Ἄλλ' αἱ ἐναντιώσεις τοῦ πατρός του δὲν ἦσαν μόνον μέχρι λόγου, συνωδεύοντο ἐνίοτε καὶ μὲ ποινὰς καὶ μὲ διαφόρους ἐκφράσεις καὶ ἐνδείξεις δυσαρρεσκείας. Ὁ Γουλιέλμος ἦτο πέρα τοῦ δέοντος ἀπότομος, ὅλαι δὲ αἱ διασκεδάσεις του συνίσταντο εἰς τὸ κυνήγιον, τὴν ἐπιθεώρησιν τῶν στρατῶν καὶ τὸ καπνιστήριόν του, ὥστε ὁ νέος Φριδερίκος μὴ δυνάμενος νὰ ὑποφέρῃ περισσότερον ἐζήτησε νὰ τοῦ δοθῇ ἄδεια νὰ ἐξέλθῃ εἰς περιήγησιν· ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν τοῦ τὴν ἔδωκαν, ἀπεφάσισε νὰ ἀναχωρήσῃ καὶ ἄνευ ἀδείας συνοδευόμενος ὑπὸ δύο τῶν στενωτέρων φίλων του, Κάπτον καὶ Κεῖθον· ἦτο δὲ τότε εἰς ἡλικίαν δέκα ὀκτῶ ἐτῶν. Ἀνακαλυφθέντος ὅμως τοῦ περὶ φυγῆς σχεδίου, ὁ μὲν Κάπτος συνελήφθη, ὁ δὲ Κεῖθος ἐξέφυγε τὸν κίνδυνον, καὶ ὁ Φριδερίκος ἐτέθη ὑπὸ κράτησιν εἰς τὸ ἐν Κυστρίνῳ φρούριον, ὅπου, πρὸς πλειοτέραν ἐπίτασιν τῆς τιμωρίας του, τοῦ ἀπηγόρευσαν τὴν χρῆσιν βιβλίων καὶ χάρτου, μὴ συγχωρήσαντες αὐτῷ οὐδὲ τὸν οὐλόν, τὸν ὅποιον ἄριστα μεταχειρίζετο.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς φυλακῆς του, ἐλέπει ἐξαίφνης, ἡμέραν τινα, τέσσαρας στρατιώτας, προπορευομένου γέροντος τινὸς ἀξιωματικοῦ, νὰ παρουσιασθῶσιν εἰς αὐτὸν δακρύοντες· ὁ Φριδερίκος ἄμα ἰδὼν αὐτοὺς ὑπέθεσεν ὅτι ἦτον ἀπόφασις νὰ τὸν θανατώσωσι, καὶ διετέθη ἀμέσως πρὸς τοῦτο χωρὶς διδίου νὰ παραχθῇ.

Ὅταν ὅμως ᾤδηγήσαν αὐτὸν εἰς ἐν παράθυρον, καὶ εἶδεν ἀνελπίστως τὸν φίλον του Κάπτον παραδίδοντα τὴν κεφαλὴν του εἰς τὸν δῆμιον, « Ἄχ Κάττε, ἀνεφώνησεν ἐκτείνων πρὸς αὐτὸν τὰς χεῖρας, συγχώρησον, συγχώρησόν μοι! » καὶ ἔπεσε κάτω λειποθυμημένος. Ὁ Γουλιέλμος ἤθελε νὰ εἰσαχθῇ εἰς δίκην καὶ ὁ υἱὸς του, ἀλλ' εὐτυχῶς δὲν παρεδέχθησαν τοῦτο οἱ δικασταί, διὸ ἠρκέσθη εἰς τὸ νὰ τὸν διατηρήσῃ δέκα ὀκτῶ ἐτιμῆνας εἰς τὴν φυλακὴν. Τοῦ ἀπέδωκε δὲ τὴν ἐλευθερίαν, ὅταν ἀπεφάσισε καὶ τὸν συνέζευξε μετὰ τῆς Ἐλισάβετ Βρυνσβίκης· ποτὲ ὅμως δὲν συγκατετέθη νὰ τὸν συγχωρήσῃ ἐντελῶς. καὶ κυριωτέρα αἰτία τῆς δυσαρρεσκείας του ἦτον διότι ὁ Φριδερίκος ἠγάπα τὴν σπουδὴν τῶν ἐπιστημῶν καὶ τεχνῶν.

Ἀποθανόντος τοῦ Γουλιέλμου, ὁ Φριδερίκος διεδέχθη αὐτὸν τὸ 1740 ἔτος· ἀλλὰ μόλις ἔλαβεν εἰς χεῖρας τὸ σκῆπτρον, καὶ εὐρέθη εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἐμπλεχθῇ εἰς πόλεμον. Ἀποθανόντος τοῦ αὐτοκράτορος Καρόλου τοῦ Σ'. καὶ διαδεχθείσης αὐτὸν τῆς θυγατρὸς του Μαρίας Θηρεσίας, ὁ Φριδερίκος ἐπρότεινεν ἀρχαίας τινας ἀξιώσεις περὶ τῆς Σιλεσίας, καὶ εἰσῆλθε μὲ στρατεύματα ἐν αὐτῇ. Μετὰ πολλὰς δὲ ἐπιτυχεῖς μάχας ἠνάγκασε τοὺς ἐχθροὺς νὰ παραχωρήσωσι ταύτην, ὡς καὶ τὴν κομητείαν τῆς Γλάτσης. Μετὰ τρία ἔτη ἐπανάλαβεν αὐθις τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Μαρίας Θηρεσίας, ὡς βασιλίσσης τῆς Οὐγγαρίας, καὶ ὑπὸ τὴν πρόφασιν τοῦ νὰ τὴν ἀναγκάσῃ ν' ἀναγνωρίσῃ τὴν ἀναγόρευσιν τοῦ Καρόλου Ζ'. Διὰ τῶν νέων νικῶν του κατάρθρωσε νὰ ἐπιβεβαιώσωσιν εἰς αὐτὸν διὰ νέων συνθηκῶν τὴν κατοχὴν τῆς Ἄνω καὶ Κάτω Σιλεσίας ὡς καὶ τῆς κομητείας τῆς Γλάτσης.

Διέμεινεν ἱκανὰ ἔτη ἐν εἰρήνῃ ἕως οὗ ἡ Ῥωσσία, ἡ αὐτοκρατορία τῆς Γερμανίας, ὁ Αὐστριακὸς οἶκος, ἡ Σαξωνία, ἡ Σουηδία καὶ ἡ Γαλλία συνεμάχησαν κατ' αὐτοῦ. Ἐνῶ δὲ οἱ μὲν Γάλλοι κατέσχον τὰς ἐπαρχίας τοῦ Φριδερίκου ἀπὸ τῆν πόλιν τῆς Γέλδρης μέχρι τῆς ἐπὶ τοῦ Οὐσερίου Μινδένης, οἱ δὲ Ῥῶσοι ἐκυρίευσαν ὀλόκληρον τὴν ἐπαρχίαν τῆς Προυσίας, καὶ τὰ αὐστριακὰ στρατεύματα εἰσῆρχοντο εἰς τὴν Σιλεσίαν, ὁ Φριδερίκος ἐθεωρεῖτο ὡς καθ' ὀλοκληρίαν ἀπηλπισμένος· ἀλλ' ἡ φρόνησις καὶ ἡ ἀνδρία του συνετέλεσαν εἰς τὸ νὰ μεταβληθῶσι τάχιστα τὰ πράγματα ὑπὲρ αὐτοῦ. Κατὰ τὰ Σαξωνικὰ μεθόρια εἰς Ῥοσβάχην συγκροτήσας σημαντικὴν μάχην κατὰ τῶν Γάλλων καὶ Αὐστριακῶν ἐκέρδισε τοσοῦτον ἐπιφανεστέραν νίκην, ὅσον ὀλιγώτατοι ἐκ τῶν οἰκείων του ἐφονεύθησαν.

Τοῦτο δὲ ἦτον ἀποτέλεσμα τῆς τάξεως τὴν ὀποίαν εἶχεν εἰσάξει εἰς τὰ στρατεύματά του, καὶ τῶν ἐξελίξεων, τὰς ὀποίας ὁ στρατὸς του ἐνήργησε μὲ τὸσσην μεγάλην ἀκρίθειαν, ὥστε οἱ ἐχθροὶ εἰς πρῶτην προσβολὴν ἐτράπησαν εἰς φυγὴν ἐντρομοί. Ὁ Φριδερίκος ἠύξησεν εἰς τὸν ἀνώτατον βαθμὸν τὴν δόξαν του ἐπιτυχῶν, ἐντὸς ἐνὸς μηνός, νὰ κερδίσῃ νέαν σημαντικωτέραν νίκην μετὰ πεισματωδεστάτην μάχην κατὰ τῶν αὐστριακῶν στρατευμάτων, πλησίον τῆς Βρεσλάβης. Ἐπανέφερεν εἰς τὴν ἐξουσίαν του τὴν πόλιν ταύτην καὶ ἠχμαλώτισε δεκαπέντε χιλιάδας στρατιώτας, τὰ δὲ ὑπόλοιπα μέρη τῆς Σιλεσίας ἐπανῆλθον αὐθις εἰς τὴν ὑποταγὴν του. Τέλος, τσαυτάς ἐπιτυχεῖς πράξεις ἐνήργησε, καὶ μὲ τὸσσην ἐπιδεξιότητα καὶ ταχύτητα ἐθεράπευσεν ὅσας ὑπέστη ζημίας, ὥστε ὄλαι αἱ προσ-

πάθειαι τῶν κατ' αὐτοῦ σύμμαχῶν ἀπέβησαν μάταιαι. Διὰ συνθήκης, λαβούσης χώραν μετὰ τὰ συμβάντα ταῦτα, ἡ Ἀυστρία ἐπεβεβαίωσε εἰς τὸν βασιλέα τῆς Προυσίας τὴν παραχώρησιν τῆς Σιλεσίας, καὶ διετέλεσαν ἀμφοτέρω τὰ κράτη ἐν εἰρήνῃ ἐπὶ ἱκανὰ ἔτη, ἕως οὗ κατὰ τὸ 1777 ἦλθον πάλιν εἰς πόλεμον, καὶ πάλιν μετὰ δύο ἔτη ἀποκατέστησαν τὴν εἰρήνην μετὰξὺ των. Ὑστερον δὲ ἀπὸ πολλὰ ἔτη ὁ Φριδερίκος κατῴρθωσε νὰ συστήσῃ συμμαχίαν μὲ πολλοὺς ἐκλέκτορας καὶ ἡγεμόνας τῆς αὐτοκρατορίας ἐπὶ σκοπῶ τοῦ νὰ καταστήσῃ στερεὰν τὴν ἡσυχίαν τῆς Γερμανίας.

Διαλύσας ὁ Φριδερίκος ὄλας τὰς ἀνησυχούσας αὐτὸν διαφορὰς, καὶ ἐξασφάλισας τὰς κατακτηθείσας χώρας, κατέβαλεν ὄλην τὴν φροντίδα του διὰ νὰ προάξῃ καὶ νὰ καταστήσῃ ἀκμάζουσαν τὴν δικαιοσύνην, τὸ ἐμπόριον καὶ τὰς τέχνας. Κατὰ δὲ τὰ τελευταῖα ἐξ ἔτη τῆς ζωῆς του, ἐμπνεόμενος ἀπὸ αἰσθήματα ἀγαθότητος, ἐνησχολήθη εἰς ἀγαθοεργίας ὑπὲρ τῶν δυστυχῶν, καὶ προσδιώρισε τὸ ἔννατον μέρος τῶν εἰσοδημάτων του εἰς τὸ νὰ θεραπεύῃ τὰ δυστυχήματα, καὶ νὰ ἀνεγείρῃ ἐπωφελῆ καταστήματα.

Ἐνῶ δὲ ἡ ὑγεία του ἡμέρα τῆ ἡμέρα ἐξέπιπτεν, αὐτὸς ἐφαίνετο ὡς νὰ μὴν ἀνησύχει διόλου. Ὅτε οἱ ἱατροὶ του ἀνήγγειλαν εἰς αὐτὸν ὅτι ἐπασχεν ἀπὸ ὕδρωπα τοῦ στήθους, ἀσθένεια ἀπὸ τὴν ὀποίαν καὶ ἀπέθανεν ὕστερον, αὐτὸς ἐξέτασεν ἐπιμελῶς περὶ ὄλων τῶν προόδων, τὰς ὀποίας αὐτῆ δύναται νὰ λάβῃ, διὰ νὰ παραβάλλῃ ταύτας μὲ ὅ,τι ἠσθάνετο ἐν ἐαυτῶ· ἀκολούθως δὲ ποτὲ δὲν ἐξέφρασε κανὲν παράπονον δι' αὐτὴν,

καὶ ἠκολούθησε τὰς συνήθεις ἐργασίας του μέχρι τῆς 15 Αὐγούστου 1786. Κατὰ δὲ τὴν ἡμέραν ταύτην τακτοποιήσας ὅλας τὰς μετὰ τῶν ὑπουργῶν ὑποθέσεις του καὶ ἐκπληρώσας διὰ τελευταίαν φοράν τὰ ἔργα τοῦ βασιλέως μὲ τσαύτην σύνεσιν καὶ κρίσιν, ὡς νὰ ἦτον εἰς πλήρη ὑγείαν, ἀπέπεμψεν ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ἡσύχασεν ὀλίγον, καὶ ἔπειτα διέταξε καὶ τοῦ ἔφερον ἄστακούς, ζυμαρικά, καὶ ἄλλα φαγητά, ὅποια καὶ ὁ ὑγιέστερος ζόμαχος δὲν ἤθελεν εὐκολυνθῆ νὰ χωνεύσῃ· ἔφαγεν ἀπ' ὅλα ταῦτα μὲ μεγίστην ὄρεξιν, ἔπινε διαφόρων εἰδῶν οἴνους, καὶ μετ' ὀλίγον ἔπεσεν εἰς ληθαργικὸν κάρον, ὅστις διήρκεσε μέχρι τοῦ θανάτου του, συμβάντα τὴν δεκάτην ἐβδόμην τοῦ μηνός. Παρέμεινε πλησίον του εἰς μόνος ὑπηρέτης· ὁ δὲ βασιλεὺς ἀποκαρωμένος ἐπὶ θρονίου ἐζήτησεν ὕδωρ, ἔπινε ὀλίγον, καὶ μετὰ ταῦτα ἐξεψύχησεν ἀνευ ἀγωνίας καὶ πόνου.

Ἦθελεν εἶπει τις βλέπων τὴν κατάστασιν ταύτην ὅτι μετέβαινεν ἀπὸ τοὺς κόπους διεξοδικῆς καὶ ἐπιμόχθου ἡμέρας εἰς τὴν ἡσυχίαν ἀναπαυτικωτάτου ὕπνου· ἦτο δὲ ἐβδομήχοντα τεσσάρων ἐτῶν, ὅτε ἀπέθανε. Τὸ τελευταῖον τοῦτο γεῦμα, ἀποτέλεσμα τῆς φαντασίας ἀσθενοῦς, εὐρισκομένου εἰς τὸ τέλος τοῦ βίου του, δὲν πρέπει νὰ δώτῃ κακὴν ἰδέαν περὶ αὐτοῦ· διότι ὁ ἡγεμὼν οὗτος ἦτον εἰς τὸν ἀνώτατον βαθμὸν ὀλιγαρχίης, καὶ οὐδεὶς ἄλλος τῶν συγχρόνων αὐτοῦ ἡγεμόνων εἶχεν ὀλιγωτέρους μαγείρους παρ' αὐτόν.

Διὰ τῶν καθ' ὅλον τὸν βίον πράξεών του ὁ Φριδερίκος ἐφάνη ὡς ἡγεμὼν μὲν φροντίζων ἀδιακόπως διὰ τὴν εὐτυχίαν καὶ δόξαν τοῦ ἔθνους του, ὡς φιλόσοφος δὲ, διὰ τὴν μελέτην καὶ εὑρεσιν τῆς ἀληθείας, θεωρῶν

αὐτὴν ὡς ἀναγκαιότατον πρᾶγμα. Ὅταν ἀποβλέψῃ τις εἰς ὅλα τὰ ἔργα αὐτοῦ, καὶ εἰς τὴν θαυμαστὴν τάξιν τὴν ὁποίαν ἔβαλεν εἰς τὰ πράγματα τοῦ βασιλείου του, θαυμάζει πῶς μόνον τὸ διάστημα τῆς ζωῆς του ἠδυνήθη νὰ ἐξαρκέσῃ εἰς τοῦτο· ἀλλὰ πείθεται, ὅταν πληροφορηθῇ ὅτι εἶχε μεγίστην φροντίδα νὰ οἰκονομῇ ἄριστα τὸν καιρὸν του, ὥστε νὰ μὴ χάνῃ ἐπὶ ματαιῶν οὐδὲ μίαν στιγμὴν. Ἐξώδευεν ὀλιγώτατον καιρὸν διὰ τὸν ὕπνον· διότι ἐκοιμάτο εἰς τὰς δέκα ὥρας τὸ ἑσπέρασ καὶ ἐξύπνα εἰς τὰς τέσσαρας· ἐν ἀνάγκῃ δὲ ὀλιγώστευε καὶ αὐτὸ ἀκόμη τὸ διάστημα. Ὁ κοιτῶν του κατὰ πρώτην ὄψιν ἐφαίνετο ὡς ναὸς τοῦ Μορφέως σολισμένος ἀπὸ τὰς χάριτας, ἀλλ' ὅτε ἀνυψοῦντο τὰ παραπετάσματα, τί ἐβλέπε τις ἐν αὐτῶ; Τὴν συνήθη βιβλιοθήκην τοῦ ἡγεμόνος, ὅπισθεν δὲ τινος παραπετάσματος μίαν μικρὰν κλίνην ἐξ ἱμάντων μὲ ἐν μόνον στρῶμα, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνεπαύετο ὁ βασιλεὺς! Μόνον ἐν τέταρτον τῆς ὥρας ἐξώδευε πρὸς στολισμὸν του· καὶ τὴν πλειοτέραν εἰς τοῦτο ἐργασίαν ἔκαμνε μόνος του. Μετὰ τοῦτο εἰσῆρχοντο γραμματεῖς τινες φέροντες τὰ ὑπουργικὰ ἔγγραφα· ὁ Φριδερίκος ἀνεγίνωσκεν ὅλα, καὶ ἢ ἔγραφε μόνος του, ἢ ὑπαγόρευε καὶ ἔγραφαν εἰς τὸ περιθώριον τὰς ἀπαντήσεις. Μετὰ μεσημβρίαν δὲ ἐπανέφερον τὰ ἔγγραφα ἀποπερατωμένα καὶ τὰ ὑπέγραφεν. Ἐκ τῶν ἐγγράφων, τὰ ὅποια ἐλάμβανε τὴν πρωΐαν, ἔθετε κατὰ μέρος ἐκεῖνα, τῶν ὁποίων ἤθελε νὰ κάμῃ μόνος του τὰς ἀπαντήσεις. Ἡ πρώτη αὕτη ἐργασία, ἀρχομένη κατὰ τὴν τετάρτην ὥραν ἐτελείονε τὴν ἐβδόμην· ἀπὸ τὴν ἐβδόμην δὲ μέχρι τῆς ὀγδόης ἔδιδεν ἀκρόασιν εἰς τὸν διοικητὴν τῆς Ποστδά-

μης και εις τους υπασπιστάς του, ἀκολούθως τοῦ ἔφερναν σικολάταν, καὶ εἰργάζετο μόνος του μέχρι τῆς ἐνδεκάτης, ὅτε ἀνέβαινε τὸν ἵππον καὶ ἐξήρχετο εἰς ἐπιθεώρησιν τοῦ στρατοῦ, καὶ ἀκολούθως διευθύνετο εἰς περίπατον.

Ὅταν δὲν ἐξήρχετο πρὸ μεσημβρίας, ἐδέχετο τοὺς οἰκείους του εἰς συναναστροφὴν μετὰ τὴν ἐνδεκάτην ὥραν, ἀλλὰ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του τοὺς ἀπέπεμπε περὶ τὴν δωδεκάτην διότι ἐγεύετο μόνος. Οἱ γραμματεῖς, τοὺς ὁποίους ἐδέχθη τὴν πρωίαν, ἐπανήρχοντο μετὰ μεσημβρίαν, τοὺς ἐδέχετο, ὑπέγραφε καὶ διέταττε νὰ σφραγίζωνται τὰ ἔγγραφα ἐπὶ παρουσίᾳ του· ὅσων δὲ τὰς ἐπιγραφὰς ἔκαμνεν ὁ ἴδιος, κἀνεῖς ἄλλος παρὰ τοὺς κομιστάς τῶν ἐγγράφων δὲν ἠδύνατο νὰ ἴδῃ τὴν ἐπιγραφὴν. Τὴν πέμπτην ὥραν ἐπανήρχοντο οἱ συνιστῶντες τὴν συναναστροφὴν αὐτοῦ καὶ διέμενον μέχρι τῆς ἕκτης, ἢ τῆς ἐβδόμης, τότε δὲ ἀποσυρομένων τούτων, ἐκάλει μουσικούς τινας, ἢ τὸν ἀναγνώστην του. Ἐνίοτε ἐλάμβανεν ὁ ἴδιος τὸ βιβλίον εἰς τὰς χεῖράς του καὶ ἀνεγίνωσκε μεγαλοφώνως. Ἦθελε δὲ νὰ κάμνωσι τὴν ἀνάγνωσιν βραδέως καὶ μ' ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν τόνον διαρκῶς, χωρὶς νὰ μεταχειρίζωνται φωνασκίας. Μετὰ μιᾶς ὥρας ἀνάγνωσιν, ἐδείπνει μὲ ἐκλεκτὴν συντροφίαν, καὶ εἰς τὴν περίστασιν ταύτην παρεδίδοτο καθ' ὀλοκληρίαν εἰς τὴν φιλίαν καὶ εἰς τὰς ἡδονὰς τῆς ἰσότητος, ὅσον ἦτο δυνατόν εἰς βασιλέα. Πᾶν εἶδος στενοχωρίας ἦτον ἀπομεμακρυσμένον τῆς συντροφίας ταύτης, καὶ μόνῃ ἢ θυμηδία ἦτον ἀντικείμενον τῆς συνομιλίας· ὠμίλου ἀνεξαιρέτως περὶ πολιτικῆς, μεταφυσικῆς καὶ ἱστορίας. Ἐὰν δὲ ποτε

κατὰ τὴν ζωηρότητα τῆς συνομιλίας καὶ τῶν φιλονεικιῶν συνέβαινε νὰ δυσαρεστηθῇ ὁ Φριδερίκος, καὶ νὰ ἀναλάβῃ ὕφος ἡγεμονικὸν « Ἦσυχία, Κύριοι, ἔλεγεν ἀμέσως ὁ Βολταῖρος, διότι εἰσέρχεται ὁ Βασιλεὺς τῆς Πρωσίας ». Ὁ δὲ Φριδερίκος ἐκυριεύετο ὡς καὶ οἱ λοιποὶ ἀπὸ γέλωτα.

Περὶ τὰ τέλη τῆς ζωῆς του, ἀποβαλὼν τὴν συνήθειαν τοῦ νὰ δειπνᾷ, εἰργάζετο ἀκόμη μόνος του ἕως τὴν στιγμὴν, καθ' ἣν ἐσυνείθιζε νὰ ἀναπαύεται ὀλίγον διὰ νὰ ἐπαλαμβάνῃ τὰς ἐργασίας του τὴν ἐπιούσαν. « Δὲν εἶμαι βασιλεὺς πρὸς ἰδίαν μου τέρψιν » ἔλεγεν ὁ δὲ λόγος οὗτος, θαυὸς καθ' ἑαυτὸν, ἀπέβαινεν ἐκφραστικὸς ὕψους εἰς τὰ χεῖλη ἡγεμόνος εἰδότος ὅτι ἡ ζωὴ καὶ αἱ ἐλπίδες πολυαρίθμου λαοῦ κρέμανται ἀπὸ τὴν καλὴν ἢ κακὴν χρῆσιν τοῦ καιροῦ του.

Ἡ οἰκονομία, τὴν ὁποίαν ὁ ἡγεμὼν οὗτος ἔθεσεν εἰς τὴν χρῆσιν τοῦ καιροῦ του, ἀνεφαίνετο καὶ εἰς τὴν χρηματικὴν διαχείρισιν, ἐνῶ, πρὶν ἔτι ἀναβῆ εἰς τὸν θρόνον, ἦτο μεγαλόδωρος, ἄσωτος μάλιστα. Ἐλεγε δὲ ἀκολούθως περὶ τούτου « Τότε ἐδίδα τὴν ἰδικὴν μου περιουσίαν, ἀλλ' ἦδη, γενόμενος βασιλεὺς, εἶμαι οἰκονόμος τῆς περιουσίας τῶν ὑπηκόων μου ». Περιφρονῶν ἀπ' ὅλους πλειότερον τὰς πομπάδεις ἐπιδείξεις, ὠνόμαζεν αὐτὰς θεατρικὸς στολισμούς· ἐνδεδυμένος δὲ πάντοτε ἀπλᾶ, εἶχεν εἰς κακὴν ὑπόληψιν τοὺς ἐνασχολουμένους πολὺ εἰς τοὺς στολισμούς. Δέκα μόνον ὑποκάμισα εὑρέθησαν, ὅταν ἀπέθανε, καὶ ταῦτα ἦσαν ἱκανῶς μεταχειρισμένα.

Τοσοῦτον ἠγάπη τὰς σπουδὰς, ὥστε, ἐὰν δὲν ἦτο βασιλεὺς, ἐμέλλε νὰ συγκαταριθμηταὶ μετὰ τῶν

ἀξιολόγων συγγραφέων. Κυριώτερα συγγράμματα τούτου εἶναι ὁ Ἀντιμακριαβέλης, σύγγραμμα τὸ ὁποῖον συνέταξε πρὶν φθάσῃ τὸ εἰκοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας του, ἀπομνημονεύματα τοῦ Βρανδεμβούργου, ἐν καλὸν ποίημα περὶ τέχνης πολέμου, ἐπιστολάς, ἐν αἷς ὑπάρχουσιν ἀξιόλογα πράγματα, καὶ ψάδι πολλὰ μέτρια κατὰ τὴν ἀξίαν. Τὸ παραδοξότερον δὲ πάντων εἶναι, πῶς ἐπιβεβαρυμένος ἀπὸ τὰ πράγματα τοῦ βασιλείου του ἠδυνήθη νὰ ἐνασχοληθῇ καὶ εἰς ποιήματα. Ἄλλ' ὁ θαυμασμὸς ἀποβαίνει πολὺ μεγαλήτερος, ὅταν μάθῃ τις ὅτι κατὰ τὰς δεινοτέρας περιστάσεις τοῦ βίου του, τοσοῦτον διέμενε κύριος ἑαυτοῦ καὶ δὲν ἐταράττετο, ὥστε ἠδύνατο νὰ ἐνασχολῆται καὶ εἰς τὰ ἔργα τῶν Μουσῶν· ἐν Ῥοσβάχῃ, ὅτε εἶχαν διαρπάσει ὅλας τὰς ἐπαρχίας του, τὴν προτεραίαν τῆς μάχης, καθ' ἣν ἔμειλλεν ἴσως νὰ καταστραφῇ διὰ παντός, περιστοιχούμενος ἀπὸ τόσους συλλογισμοὺς, οἵτινες ἀλληλοδιαδόχως τὸν ἐτάραττον, ἀπὸ τόσας περὶ τῆς στρατιᾶς του φροντίδας, καὶ ἀπὸ τὰς προπαρασκευᾶς τῆς μάχης, ἀπέστελλε στιχουργίας (ποιήματα) πρὸς τὸν Βολταῖρον καὶ Δαργένσον· καὶ οἱ στίχοι οὗτοι εἶναι οἱ καλύτεροι ἴσως τῶν ὅσους κατὰ τὴν ζωὴν του ἔκαμεν.

Ἐχων νοῦν ζωηρὸν καὶ ἀγχίνουσαν ἔλεγεν ἀποφθέγματα ἐπιτυχῆ· ἐνασχοληθεὶς δὲ καθ' ὑπερβολὴν εἰς τὴν μελέτην καὶ τῶν βιβλίων καὶ τῶν ἀνθρώπων, ἔκαμεν παρατηρήσεις ἀκριβεῖς καὶ λαμπροτάτας. Ἀπέδωκεν εἰς αὐτὸν τὸ ἐπώνυμον Μέγας καὶ Μοναδικός, καὶ νομίζομεν ὅτι οὐδεὶς ἄλλος ἡγεμὼν παρ' αὐτὸν, ἔλαβε δικαιότερον τὴν ἐπωνυμίαν ταύτην. Ὡν στρατιώτης ἀφοβός, στρατηγὸς ἐπιδέξιός καὶ δυναμὸς ν' ἀνυ-

φωθῇ ἀμέσως μετὰ τὴν ἤτταν, νομοθέτης φιλόανθρωπος, ἡγεμὼν ἐργατικός καὶ πολίτης, φιλόσοφος φωτισμένος, ἄνθρωπος ἀξιαγάπητος, φίλος πιστότατος, ἔπρεπε νὰ ἦναι μέγας θεωρούμενος ὡς ἀπλοῦς ἰδιώτης, εἶναι ὁμως Μοναδικός θεωρούμενος ὡς βασιλεὺς.

—οοοο—

Ο ΜΑΝΙΑΤΗΣ.

Μετακομιζόμενος ἀπὸ μίαν εἰς ἄλλην οἰκίαν πρό τινος καιροῦ ἐπροσχάλεσα δύο βαστάζους διὰ νὰ βοηθῶσιν εἰς τὸ φόρτωμα καὶ τὸ ἐκφόρτωμα τῆς ἀμάξης. Ἀμφότεροι ἐξηκολούθησαν μὲ πολλὴν προθυμίαν τὸ ἔργον των, ἀλλ' ὁ γηροντώτερος ἔδειξεν εἰς τὴν ἐργασίαν του πλειότεραν προθυμίαν, ὁποῖαν δὲν ἦτο δίκαιον νὰ ἐλπίζῃ τις ἀπὸ τὴν τάξιν εἰς τὴν ὁποῖαν ἀνῆκει. Ὅταν ἐτελείωσεν ἡ ἐργασία, καὶ τοὺς ἐκάλεσα διὰ νὰ τοὺς πληρῶσω τὸν κόπον των, ἀποτεινόμενος πρὸς τὸν γηροντώτερον — Ποία εἶναι ἡ πατρίς σου; τοῦ εἶπον. — Εἶμαι Μανιάτης, ἀπεκρίθη, καὶ ἡ κακὴ μας μοῖρα μᾶς ἔφερεν ἐδῶ νὰ κάμνωμεν τὸν βαστάζον διὰ νὰ ζήσωμεν.

Ἐνῶ ἀριθμοῦσα τὰ λεπτὰ, τὰ ὁποῖα ὤφειλον νὰ τοὺς δώσω, ἦλθεν εἰς τὸν νοῦν μου ὅπως ἀγέρωχος ἦτον ὁ χαρακτήρ τῶν ἀρχαίων Σπαρτιατῶν, καὶ ἀνέκάλεσα εἰς τὴν μνήμην μου τὴν περίστασιν ἐκείνην, καθ' ἣν οἱ σύμμαχοι τῶν Λακεδαιμονίων παρεπονέθησαν διὰ τί νὰ στρατηγῶνται ἀπὸ τοὺς Σπαρτιάτας, ἐνῶ αὐτοὶ εἶναι πλειότεροι αὐτῶν· ὁ δὲ Ἀγησίλαος, ὅστις ἦτο στρατηγὸς τοῦ σώματος τούτου κατὰ τὴν περι-

πτωσιν ταύτην, θέλων νὰ τοὺς ἐξηγήσῃ διὰ πραγμά-
των καὶ ὄχι διὰ λόγων τὴν αἰτίαν, διέταξε νὰ καθή-
σωσιν οἱ σύμμαχοι ὅλοι ἐνωμένοι, χωριστὰ δὲ οἱ Λα-
κεδαιμόνιοι, ἔπειτα ἐκήρυττε νὰ σηκωθῶσιν ὄρθιοι πρῶ-
τον οἱ κεραμιδοποιοὶ, ἔπειτα οἱ χαλκεῖς, εἶτα οἱ τέ-
κτονες, καὶ ἀκολούθως οἱ ἄλλοι τεχνῖται· δὲν ἔμειναν
λοιπὸν καθήμενοι, εἰμὴ μόνον οἱ Λακεδαιμόνιοι, « Ἴδου,
λέγει τότε γελῶν ὁ Ἀγρησίλαος, ἰδου ἡ αἰτία διὰ τὴν
ὁποίαν οἱ Σπαρτιαῖται εἶναι ἀρχηγοὶ τῶν ἄλλων Ἑλ-
λήνων κατὰ τοὺς πολέμους, διότι αὐτοὶ μόνον εἶναι
στρατιῶται, οἱ δὲ ἄλλοι κυρίως μὲν εἶναι τεχνῖται, ἐν
παρέργῳ δὲ καὶ πρὸς ὀλίγον μόνον μετέρχονται τὸ ἔρ-
γον τοῦ στρατιώτου. » Ἐνῶ ἐσύγκρινα λοιπὸν τὰ ἀρχαῖα
παραδείγματα μὲ τὰ νέα, μοῦ ἐγεννήθη ἡ ἰδέα πόσον τὰ
ἔθνη δύνανται διὰ καλῆς νομοθεσίας καὶ ἀρμοδίου ἀγω-
γῆς νὰ κατασταθῶσι σημαντικὰ καὶ νὰ εὐδαιμονήσωσι,
καὶ τοῦναντίον πόσον ἐξαχρειόνονται, ὅταν ὄχι μόνον
οὐδεμία πρόνοια ὑπὲρ τῆς βελτιώσεως αὐτῶν λαμβά-
νεται, ἀλλὰ μάλιστα καὶ ὠθ. ὕνται καὶ ἐνθαρρύνονται
εἰς τὸ κακὸν μὲ παραδείγματα διαφθορᾶς καὶ ἐξαχρει-
ώσεως! Δίδων δὲ τὰ χρήματα πρὸς τὸν γεροντώτερον
τῶν βαστάζων. — Διὰ τί μετέρχεσαι αὐτὸ τὸ ἐπάγ-
γελμα τοῦ εἶπον, καὶ μάλιστα εἰς προχωρημένην ἡλι-
κίαν, ὁποῖα εἶναι ἡ ἐδική σου;

— Διότι κἀνὲν ἄλλο ἔργον δὲν εἶχα νὰ κάμω διὰ
νὰ εὐγάζω τὰ ἐξοδά μου, ἀπεκρίθη οὗτος. Ὁ τόπος μας
εἶναι πετρώδης καὶ ἀκαρπος, καὶ μὲ μεγάλους κόπους
ἤμποροῦμεν νὰ ἀπολαύσωμεν ὀλίγην κριθὴν καὶ καμ-
πότα Λούπινα. Ἀλλὰ μήπως ἔχομεν ἀρκετὸν τόπον,
ἔστω καὶ τοιοῦτον ἀκαρπον, διὰ νὰ ἤμποροῦμεν νὰ ἐρ-

γαζόμεθα, καὶ ν' ἀπολαμβάνωμεν τὰ ἀναγκαῖα τῆς ζωῆς
μας; Ἐπειτα μήπως μ' ἔμαθαν γράμματα νὰ κάμω τὸ
ἐμπόριον, ἢ μήπως μ' ἐδίδαξαν κάμμειαν τέχνην διὰ νὰ
ἤμπορῶ νὰ ζήσω δι' αὐτῆς; Ἐὰν ἐξακολουθοῦσα νὰ
μένω εἰς τὴν πατρίδα μου πεινῶν καὶ στερούμενος, ἤ-
θελον ἀναγκασθῆ ἢ νὰ καταφεύγω συχνὰ εἰς τὸ ἔλεος
τῶν γειτόνων μου, ἢ νὰ ἀρπάζω τὴν νύκτα καὶ κρυ-
φίως ὅ,τι ἤθελε μοῦ χρειασθῆ. Τὸ πρῶτον δὲν ἐκατα-
δεχόμεν νὰ τὸ κάμω· διότι εἶναι ἐντροπὴ ἄνθρωπος
ἔχων ὅλα τὰ μέλη τοῦ σώματός του ὑγιῆ νὰ ζητῆ ἐ-
λεημοσύνην· τὸ δεύτερον εἶναι σύνηθες εἰς πολλοὺς τῶν
κατοίκων τῆς πατρίδος μου, καὶ ἐγὼ πολλάκις μετῆλ-
θον αὐτὴν τὴν ἐργασίαν· ἀλλὰ τὸ ἔργον τοῦτο πρέπει
νὰ ἦγαι τις νέος διὰ νὰ τὸ κάμῃ μὲ ἐπιτηδειότητα,
ὥστε νὰ μὴ φανερώνεται. Ἐγὼ δὲ φοβούμενος τὰς συ-
νεπειὰς τοιαύτης πράξεως, ἂν ἤθελον ἀνακαλυφθῆ,
ἐπροτίμησα νὰ ἐργάζωμαι ἐδῶ τὸ ἔργον τοῦτο, ἂν καὶ
καταφρονημένον, παρὰ νὰ πεινῶ, ἢ νὰ ἐντροπιάζωμαι
συχνὰ, μὴ ἐπιτυχαίνων εἰς τὴν πατρίδα μου.

— Εἶται εὐχαριστημέν· ἀπὸ αὐτὸν τὸν τρόπον τῆς
ζωῆς; τοῦ εἶπον ἐγώ.

— Πῶς εἶναι δυνατόν νὰ μ' εὐχαριστῆ ἐν ἐπιτήδευ-
μα, τοῦ ὁποίου κἀνὲν σχεδὸν ἄλλο χειρότερον ἢ πλειο-
τέρας περιφρονήσεως ἄξιον δὲν ὑπάρχει; ἀπήντησεν
οὗτος. Ἀλλὰ τί νὰ κάμω; πρέπει νὰ ζήσω, καὶ διὰ
νὰ ζήσω πρέπει νὰ ἐργασθῶ.

— Ὅταν δὲν εἶσαι εὐχαριστημένος ἀπὸ τὸ ἔργον
σου, τοῦ εἶπον, ἐφρόντισας κἀν διὰ τὰ τέκνα σου, διὰ
νὰ μὴν καταπτήσουν καὶ αὐτὰ νὰ κάμουν τὸ ἴδιον ἐ-
δικόν σου ἔργον, ἀφοῦ ὁμολογεῖς ὅτι εἶναι ἄθλιον;

— Καί τί ἡμπορῶ νά κάμω ἐγὼ διὰ τὰ τέκνα μου, ὅταν μὲ πολλήν δυσκολίαν ἡμπορῶ νά προμηθεύσω τὴν τροφήν των; Ἡ Κυβέρνησις ἡμποροῦσε νά συστήσῃ σχολεῖα, καὶ νά μεταχειρισθῇ ἄλλους τρόπους διὰ νά μᾶς εὐγάλη ἀπὸ τὴν ἀθλίαν κατάστασιν εἰς τὴν ὁποίαν εὐρισκόμεθα.

— Συμφωνῶ ὅτι ἡ Κυβέρνησις ἡμποροῦσε νά πράξῃ πολλά διὰ νά βελτιώσῃ τὴν κατάστασίν σας· ἀλλὰ δὲν εἶμαι σύμφωνος ὅτι καὶ ὁ ἰδιώτης μόνος του δὲν δύναται νά κατορθώσῃ κάτι τι διὰ τὸ καλὸν τῶν τέκνων του. Νομίζεις ἀδύνατον νά συστήσῃ μία κοινότης ἐν σχολεῖον διὰ νά διδάξῃ μερικά γράμματα τὰ τέκνα εἰς μίαν ἡλικίαν, καθ' ἣν τίποτε ἄλλο δὲν δύναται νά πράξῃσι ταῦτα πρὸς ὄφελος τῶν γονέων των; Μήπως εἰς σέ λ. χ. ἦτον ἀδύνατον, ὅταν ἦλθες ἐνταῦθα, νά λάβῃς μαζί σου καὶ ἐν τῶν τέκνων σου, καὶ νά μοιράζῃς μετ' αὐτοῦ τὸν ἄρτον, τὸν ὅποιον τρώγεις καὶ σὺ ὁ ἴδιος, ἢ νά τοῦ δίδῃς ὅ,τι εἶσαι ἀναγκασμένος νά τοῦ προμηθεύῃς καὶ τώρα ὅτε μένει εἰς τὴν πατρίδα σου, νά τὸν στέλλῃς δὲ εἰς τὸ σχολεῖον διὰ νά μάθῃ μερικά γράμματα, καὶ ἀκολούθως νά διδαχθῇ μίαν τέχνην, ἀπὸ τὴν ὁποίαν νά πορίζεται τὰ ἀναγκαῖά του, καὶ νά ζῇ ἀρθῶνως;—Δὲν ἦτον καλῆτερον καὶ δι' ἐσέ καὶ διὰ τὸν υἱόν σου, παρὰ νά μένῃ οὗτος εἰς τὴν πατρίδα του χωρὶς νά κάμῃ τίποτε, ἢ μικροῦ λόγου ἄξια ἔργα, νά τὸν δώσῃς εἰς ναυτικὴν ἐργασίαν ἢ εἰς ἄλλην τινὰ βιομηχανίαν νά ὑπερετήσῃ διὰ τινὰ καιρὸν, ἕως νά μάθῃ ἐν ἐπιτήδευμα διὰ νά ζῇ; Ἐὰν δὲ δὲν δύνασαι νά δώσῃς καλῆτεραν ἀνατροφὴν εἰς τὰ τέκνα σου ὅλα, ἐν μόνον ἐξ αὐτῶν ἂν ἐπιτύχῃ νά λάβῃ καλὴν ἀποκα-

τάστασιν, αὐτὸ θέλει ἀνοίξει θύραν καὶ διὰ τὰ ἄλλα τέκνα σου, καὶ δι' ἄλλους συγγενεῖς σου, ἴσως καὶ διὰ πολλοὺς ἄλλους συμπατριώτας σου. Πόσοι Ἴων-νῖται, Ζαγορίσιοι, Μετσοβῖται καὶ ἄλλοι ὠφελήθησαν ἀπὸ συγγενεῖς, ἢ συμπατριώτας των ἀποκαταστημέ-νους εἰς ξένους τόπους, καὶ ἀπέκτησαν καὶ αὐτοὶ ση-μαντικὰς καταστάσεις!

— Αὐτὴ ἡ γνώμη μου φαίνεται καλὴ, ἀπεκρίθη, καὶ ἅμα ὑπάγω εἰς τὴν πατρίδα μου, θέλω φέρεи καὶ ἓνα υἱόν μου ἐπανερχόμενος διὰ νά τὸν θάλω νά μάθῃ γράμ-ματα, ἢ κάμμίαν τέχνην, διὰ νά λάβω κ' ἐγὼ κάμ-μίαν βοήθειαν εἰς τὰ γηρῶματά μου καὶ ἂν μοῦ εὐγῇ εἰς καλὸν ἢ συμβουλὴ αὐτῆ, θὰ σέ ἐνθυμοῦμαι εἰς ὄλην μου τὴν ζωὴν, καὶ λαβὼν τὰ χρήματα ἀναχώ-ρησε. Μένων ἐγὼ μόνος, καὶ ἔχων ἀκόμη κατὰ νοῦν αὐτὸ τὸ ἀντικείμενον, ἔλεγον κατ' ἐμαυτόν. Πόσον γε-λοῖος θέλει φανῆ εἰς τινὰς ὁ διάλογος οὗτος μετὰ τοῦ βαστάζου, καὶ μ' ὅλα ταῦτα πόσον σπουδαῖον ἀντικεί-μενον πρέπει νά τὸ θεωρήσῃ τοῦτο ὁ φρόνιμος ἄνθρω-πος! Εἰς τὴν Μάνην μένουσιν ἀργοὶ τόσοι ἄνθρωποι, ἢ ἐργάζωνται εἰς πράγματα, τὰ ὁποῖα δὲν ἀποδίδουν ἀνα-λόγους ὠφελείας, ἐνῶ εἰς τὸ κράτος μας ἔρχονται κατ' ἔτος δύο περίπου χιλιάδες Γκέγκιδες, καὶ δύο ἕως τρεῖς χιλιάδες κτίσται, σανιδοποιοὶ καὶ ἄλλοι ἐρ-γάται ἀπὸ τὸ ὀθωμανικὸν κράτος, οἵτινες διαμένουσιν ἑπτὰ μῆνας περίπου εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἐὰν ὑπολογί-σωμεν πρὸς μίαν δραχμὴν τὸ ἡμεροκάματον, καὶ ἂν ὑποθέσωμεν ὅτι οὗτοι θέλουσιν ἐργασθῆ διακοσίας ἡ-μέρας, ἐξάγομεν ὅτι οἱ ἄνθρωποι οὗτοι λαμβάνουσι ἐν περίπου ἑκατομμύριον δραχμῶν, τὸ ὅποιον ἐξάγεται

εις νόμισμα ἀπὸ τὸ κράτος. Ἐὰν αὐτὸ τὸ ποσὸν ἤθε-
 λεν εὐρεθῆ τρόπος νὰ λαμβάνεται ἀπὸ κατοίκους τῆς
 ἰδίας ἡμῶν ἐπικρατείας, δὲν ἤθελεν ἄρα γε προκῦψει
 διπλῆ ὠφέλεια; Πέντε μὲν χιλιάδες ἄνθρωποι νὰ κα-
 ταστασταθῶσιν εὐτυχέστεροι διὰ τῆς ἐργασίας των, τὸ
 κράτος δὲ νὰ ἔχη τὴν ὠφέλειαν τοῦ νὰ μένη ἐντὸς αὐ-
 τοῦ τὸ νόμισμα μεταβιβαζόμενον εἰς τὰς χεῖρας ἐμ-
 πόρων, γεωργῶν καὶ βιομηγᾶνων ἑλλήνων, παρ' ὧν
 ἤθελον προμηθευθῆ οὔτοι τὰ ἀναγκαῖα τοῦ βίου των;

Ἡ ἰδέα αὕτη ἐγέννησεν ἄλλην· ὅταν λαὸς τις δὲν
 ἔχη πόρον ζωῆς, δὲν ἔμπορεῖ νὰ ἦναι ἡσυχος· θέλει
 βιασθῆ ν' ἀρπάσῃ ἀπὸ τοὺς ἄλλους, εἴτε κατ' ἄτομον,
 εἴτε ὅλοι ὁμοῦ ἐκ συνεννοήσεως. Ἐκ τοιούτων αἰτιῶν
 καὶ ἐσωτερικῶς ἐκλονίσθησαν αἱ κοινωνίαι, καὶ αἱ γει-
 τνιάζουσαι ἐπικράτειαὶ πολλάκις ἔπαθον. Ἄρα καὶ ἡ
 Κυβέρνησις, καὶ ἐκ τῶν πολιτῶν οἱ ἔχοντες τί ν' ἀπο-
 λέσωσιν εἰς περίστασιν ἀνωμαλιῶν, ὀφείλουν νὰ φρον-
 τίζουν ὥστε ὅλα τὰ μέλη τῆς κοινωνίας νὰ δύνανται
 νὰ ἔχωσι τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαῖα, καὶ νὰ ἐπινοήσω-
 σι τρόπους, ὥστε νὰ δύνανται οὔτοι νὰ πορίζωνται ταῦ-
 τα διὰ τῆς ἐργασίας των. Δὲν ἐκινδύνευσεν ἡ Ἑλλη-
 νικὴ Κυβέρνησις νὰ ταπεινωθῆ ἐνώπιον τῆς Μάνης,
 ὅταν ἠθέλησε νὰ ἐπιβάλῃ εἰς αὐτὴν φορολογικοὺς νό-
 μους, οἵτινες ἐμελλοὶ νὰ ὀλιγοστεύσωσι τὴν τροφὴν
 τοῦ Μανιάτου, ἥτις καὶ ἄνευ τούτου δὲν ἐξήρκει πρὸς
 διατήρησίν του; Δὲν πρέπει ἄρα γε νὰ θεωρηθῆ ὡς τα-
 πείνωσις τῆς Ἑλλ. Κυβερνήσεως καὶ τὸ νὰ ἀναγκα-
 σθῆ νὰ ἔχη ἄλλο σύστημα φορολογίας δι' αὐτὸν τὸν
 τόπον;

Δὲν εἶναι ἄρα γε κίνδυνος μήπως ἐπὶ ἀφορίας, ἢ

ἄλλων δυστυχημάτων, οἱ ἄνθρωποι οὔτοι στερούμενοι
 ἄρτου, τὸν ζητήσωσι διὰ τῆς βίας ἀπὸ τοὺς γείτονας;

Ἀπὸ τοὺς συλλογισμοὺς τούτους ἐπήλθεν ἄλλη ἰδέα·
 πῶς δύναται νὰ προληφθῆ τὸ κακόν, καὶ νὰ γένη ριζι-
 κὴ θεραπεία;

Εἰς πετρώδεις καὶ ἀκάρπους τόπους, ὅπου δὲν εἶναι
 δυνατὸν νὰ παράγωνται ἀνάλογα μὲ τὸν πληθυσμὸν
 τῶν κατοίκων φυσικὰ προϊόντα, οἱ κάτοικοι ἢ πρέπει
 νὰ δοθῶσιν εἰς τὴν ναυτιλίαν, ἢ πρέπει νὰ διδαχθῶσι
 τέχνας, ὥστε διὰ τῶν μέσων τούτων νὰ ἀναπληρόνε-
 ται ἢ ἐκ τοῦ ἀγόνου καὶ ἀκάρπου τῶν γαιῶν ἔλλειψις,
 καὶ νὰ ἔμποροῦν νὰ ζῶσιν οἱ κάτοικοι αὐτῶν ἐν ἀνάσει.
 Ἄλλὰ τίς πρέπει νὰ κάμῃ τοῦτο; Κατὰ πρῶτον λό-
 γον ὀφείλουσιν οἱ ἴδιοι κάτοικοι φροντίζοντες διὰ τὴν
 ἰδίαν αὐτῶν εὐημερίαν νὰ ἐναγκαλισθῶσιν ἐπιτηδεύμα-
 τα καὶ ἔργα, διὰ τῶν ὁποίων ν' ἀπολαύσωσι τὰ πρὸς
 τὸ ζῆν ἀναγκαῖα των. Ἄλλὰ κυριώτερος εἶναι ἔργον
 τῆς Κυβερνήσεως, ἥτις, ὡς ἀτιπρόσωπος τῆς κοινω-
 νίας ἐν γένει, ὀφείλει νὰ προνοῆ διὰ τὴν ἀσφάλειαν
 καὶ εὐημερίαν τῆς κοινωνίας, καὶ νὰ ἀφαιρῆ πᾶσαν αἰ-
 τίαν, δυναμένην νὰ φέρῃ σύγκρουσιν καὶ βλάβην τινὰ
 καὶ ὀλικῶς καὶ μερικῶς εἰς αὐτήν.

Ἄλλὰ καὶ ἀποδεχομένη τὸ μέτρον τοῦτο ἢ κυβέρ-
 νησις πῶς δύναται νὰ φέρῃ τὴν θεραπεία;

Ἄς ὑποθέσωμεν ὅτι εἰς τὴν Μάνην ὑπάρχει πληθυ-
 σμὸς ἐκ δέκα χιλιάδων ψυχῶν. Ἐκ τούτων τὰ τέσ-
 σαρα πέμπτα πρέπει νὰ θεωρηθῶσιν ἄνθρωποι ἱκανοὶ
 δι' ἐργασίαν, συμπεριλαμβανομένων ἀνδρῶν καὶ γυναι-
 κῶν. Ἐὰν ἀφαιρέσωμεν ἀκόμη τὸ ἐν πέμπτον διὰ τὴν
 γεωργίαν, τὴν ποιμαντικὴν, τὴν ἀλιεῖαν κτλ. τὰ τρία

πέμπτα ἢ τὸ ἥμισυ τοῦ πληθυσμοῦ ἠμποροῦν νὰ μένουν διαθέσιμα διὰ πᾶσαν ἐργασίαν· ἕκαστος ἐργάτης ἐὰν πορίζεται μόνον ὀγδοήκοντα λεπτά τὴν ἡμέραν, δύναται μὲ τὸ ἥμισυ νὰ οἰκονομῇ τὰς ἀτομικὰς του ἀνάγκας, τὸ δὲ ἄλλο ἥμισυ νὰ τοῦ χρησιμεύῃ δι' ἀποθεματικὸν κεφάλαιον, ἐνὸσω μένει μόνος, ἢ διὰ τὰ τέκνα του, ὅταν ἔχη τοιαῦτα. Μία κοινωνία λοιπὸν, εἰς τὴν ὁποίαν ἤθελε προστεθῆ τσαύτη ὠφέλεια διὰ τῆς ἐργασίας, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ μὴν κατασταθῇ εὐπορος καὶ εὐτυχής.

Ἄλλ' ὁποίου εἶδους ἐργασία νὰ προμηθευθῇ πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ τούτου;

Ἐπάρχει πλησίον τῆς Μάνης ἐν σημαντικὸν προϊόν τῆς μετᾶξης, δὲν ἦτον ἄρα γε δυνατόν νὰ συστηθῶσιν ὑφαντήρια μεταξωτῶν εἰς θέσεις ἀρμοδίας, ὥστε οἱ ἐργάται, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, νὰ μεταβαίνωσιν εὐκόλως νὰ ἐργάζωνται εἰς αὐτά;

Εἰσήχθη εἰς τὴν Ἑλλάδα ἡ χρῆσις τῶν φαθίνων σκιαδίων· δὲν ἦτον ἄρα γε δυνατόν νὰ διδαχθῇ ἡ τέχνη αὕτη εἰς τὰς γυναῖκας καὶ τὰ κοράσια τῶν Μανιατῶν, διὰ νὰ μὴν ἐξάγωμεν ἐν σημαντικὸν χρηματικὸν ποσὸν ἀπὸ τὸ κράτος μας μεταφέροντες ταῦτα ἀπὸ τὴν Εὐρώπην;

Ἄλλ' ἂν ταῦτα, ἢ ἄλλα ὅμοια δὲν κατορθόνονται, ἢ καὶ ἐνῶ ταῦτα ἐνεργοῦνται, δὲν ἦτον ἄρα γε δυνατόν νὰ γένωσιν ἀποικίαι τινὲς ἐξ αὐτῶν εἰς εὐφόρους τόπους, τοὺς ὁποίους οἱ νῦν κατοικοῦντες δὲν εἶναι ἀρκετοὶ νὰ καλλιεργήσωσιν;

Ἄλλ' εὐχαριστοῦνται οὗτοι νὰ ἐγκαταλείπωσι τὸν τόπον τῆς γενέσεώς των καὶ νὰ μεταβῶσιν ἄλλου;

Δὲν προτιμοῦν ἄρα γε νὰ μένωσι δυστυχεῖς εἰς τὴν πατρίδα των, παρὰ νὰ μετοικισθῶσιν;

Ἐὰν ἀπὸ πολλὰ μέρη τῆς Εὐρώπης μετοικίζονται εἰς τὴν Ἀμερικὴν ἀναδεχόμενοι νὰ κάμωσιν ἐξάμηνον πολλάκις ταξείδιον, εἶναι ἄρα γε ἀδύνατον νὰ μεταβῶσιν ἀπὸ τὴν Μάνην εἰς τὴν Ἥλιδα ἢ τὴν Λεβαδειάν, ὅταν βεβαιωθῶσιν ὅτι ἡ μετοίκησις αὕτη θέλει τοὺς καταστήσει εὐτυχεῖς;

Ἄλλὰ πῶς νὰ βεβαιωθῶσιν ὅτι μεταναστεύοντες δύνανται ν' ἀποκασταθῶσιν εὐτυχεῖς;

Ἐὰν ἡ Κυβέρνησις ὑπολογίζουσα τὴν ὠφέλειαν, τὴν ὁποίαν θέλει λάβει θέτουσα εἰς καλλιέργειαν μέγαν ἀριθμὸν εὐφόρων ἀγρῶν, καὶ ἔχουσα ὑπ' ὄψιν ὅτι οὐδεμία μετανάστευσις ἐκ τῶν ἐκτὸς τοῦ κράτους δύναται εὐκόλως νὰ κατορθωθῇ μετ' ἐπιτυχίας, χορηγήσῃ ἀναλόγους ὠφελείας, πῶς εἶναι δυνατόν ν' ἀποποιηθῶσι μετανάστευσιν, ἧτις θέλει μεταφέρει αὐτοὺς ἀπὸ τὴν κόλασιν εἰς τὸν παράδεισον, ἢ ἀπὸ τὴν ἔρημον εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας; Ἀπαιτεῖται μόνον νὰ πληροφορηθῶσιν ἀκριβῶς καὶ μετὰ θετικότητος ὅτι ἡ γῆ αὕτη θέλει ἀποβῆ τῷ ὄντι γῆ τῆς ἐπαγγελίας δι' αὐτοὺς, καὶ δὲν θέλει κατασταθῆ κοιλάς τοῦ κλαυθμῶνος.

—οοοο—

ΘΑΥΜΑ Β'.

Ὁ Κολοσσός τῆς Ρόδου.

Οὗτος ἦτον ἄγαλμα τοῦ Ἀπόλλωνος ἐκ χαλκοῦ ὠνομάσθη δὲ Κολοσσός διὰ τὸ ὑπερβάλλον μέγεθος

αὐτοῦ. Οἱ Ῥόδιοι ἀντέστησαν μὲ πολλὴν ἀνδρίαν καὶ ἐπιμονὴν εἰς τὴν πολιορκίαν, τὴν ὁποίαν Δημήτριος ὁ Πολιορκητὴς ἔστησε περὶ τὰ τείχη των. Μ' ὄλην δὲ τὴν πολιορκητικὴν ἀγχίνοιαν καὶ τὰ μεγάλα ἔργα, τὰ ὁποῖα μετεχειρίσθη οὗτος κατὰ τὴν πολιορκίαν, δὲν ἴσχυσε νὰ κυριεύσῃ τὴν πόλιν. Συμβιβάσθεις τελευταῖον μετ' αὐτῶν, καὶ λύσας τὴν πολιορκίαν ἐγκατέλειπε μέγα μέρος τῶν πολιορκητικῶν μηχανῶν ὡς δῶρον εἰς τοὺς Ῥόδιους. Ἐκ τῶν μηχανῶν τούτων, τὰς ὁποίας ἐπώλησαν οἱ Ῥόδιοι, συνήχθησαν τριακόσια τάλαντα (1,370,625 φράγ.), καὶ τὸ ποσὸν τοῦτο ἀπεφάσισαν νὰ μεταχειρισθῶσιν εἰς κατασκευὴν τοῦ εἰρημένου ἀγάλματος.

Ὁ Χάρης, μαθητὴς τοῦ Λυσίππου, εἷς τῶν ἀρίστων τεχνητῶν ἐκ τῆς πόλεως Λίνδου τῆς ἰδίας νήσου, ἀνεδέχθη τὴν κατασκευὴν, καὶ προώδευσεν ἱκανῶς εἰς τὸ ἔργον· ἀλλ' ἐπειδὴ εἶχε λανθασθῆ εἰς τὸν προϋπολογισμόν τῶν ἀναγκαίων ἐξόδων, καὶ τὰ χρήματα ἐτελείωσαν πρὶν τελειώσῃ τὸ ἔργον, ἄλλα δὲ δὲν ἤθελον νὰ χορηγήσωσιν οἱ Ῥόδιοι, αὐτοχειρισθεῖς ἐγκατέλειπε τὸ ἔργον ἀτελές. Ἀνέλαβε δὲ τὴν τελειοποιήσιν αὐτοῦ ἄλλος ἐκ τῆς αὐτῆς πατρίδος, ἐπίσης ἐνδοξος τεχνίτης, ὀνομαζόμενος Λάχης, ὅστις καὶ ἔφερεν εἰς πέρας τὸ μέγα τοῦτο ἔργον.

Ὡς τὸ ἔργον ἦτο παράδοξον, οὕτω παράδοξος καὶ καινοφανὴς πρέπει νὰ θεωρηθῆ καὶ ὁ τρόπος τῆς κατασκευῆς αὐτοῦ. Ἀφοῦ κατεσκευάσαν ἐκ μαρμάρου λευκοῦ τὰ βάθρα, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἔπρεπε νὰ στηθῆ τὸ ἀγαλμα, ἔστησεν ἐκεῖ ὁ τεχνίτης τὰ χωνευτήριά του, καὶ κατεσκεύασε πρῶτον τοὺς πόδας μέχρι τῶν ἀστρα-

γάλων, ἀκολούθως δὲ τὸ ἀπὸ τῶν ἀστραγάλων μέχρι τῶν γονάτων μέρος, καὶ οὕτω καθεξῆς· διότι ἂν κατεσκεύαζεν ἰδίως τὰ μέλη, καὶ ἔπειτα νὰ τὰ προσαρμόσῃ εἰς τὸν τόπον των, ἦτον ἀδύνατον ἀνθρωπίνῃ δυνάμει νὰ τὰ μεταφέρῃ ἀπὸ τὸν τόπον τῆς κατασκευῆς εἰς τὸ μέρος, ὅπου ἔπρεπε νὰ τεθῶσιν.

Ἦτον δὲ τὸ ἔσω τοῦ ἀγάλματος κενὸν (κούφιον)· ἀλλὰ διὰ νὰ συνδέωνται καλῶς τὰ μέλη τοῦ ἀγάλματος μετεχειρίσθη ὁ τεχνίτης ἔσθθεν διαφόρους συνδέσμιους σιδηροῦς, ἐκπληκτικούς διὰ τὸν ὄγκον καὶ τὸ μέγεθος, καὶ ἄλλα ἔργα τὰ ὁποῖα ἐξέπληττον τὸν θεατὴν ὅχι ὀλιγώτερον ἀφ' ὅ, τι ἐξέπληττε τὸ ἐξωτερικὸν τοῦ ἀγάλματος.

Τὸ ἀγαλμα τοῦτο εἶχεν ὕψος ἑβδομήκοντα πηχῶν, ὡς ἀναφέρεται εἰς τὸ ἐξῆς ἐπίγραμμα,

«Τὸν ἐν Ῥόδῳ Κολοσσὸν ἐπτάκις δέκα
Χάρης ἐποίει πηχέων ὁ Λίνδιος.»

ἀλλ' ὑπάρχουν καὶ ἄλλαι γνώμαι ὅτι ἔφθινε καὶ μέχρι τῶν ἑκατὸν εἴκοσι πηχῶν. Διὰ τὴν κατασκευὴν αὐτοῦ ἐχρειάσθη πεντακοσίων τάλάντων χαλκός καὶ τριακοσίων τάλάντων σιδήρος· διὰ νὰ κρίνῃ δὲ τις περὶ τοῦ ὄγκου αὐτοῦ, ἀρκεῖ νὰ γνωρίζῃ ὅτι μόλις ὁ ἄνθρωπος ἠδύνατο νὰ περιλάβῃ εἰς τὰς ἀγκάλας του τὸν ἀντίχειρα, ἢ τὸν μέγαν δάκτυλον τῆς χειρὸς αὐτοῦ. Τὸ ἀγαλμα τοῦτο ἴστατο ἐπὶ ἐνὸς πορθμοῦ πρὸ τοῦ λιμένος ἔχον τὸν ἕνα πόδα εἰς τὴν μίαν ἄκρην καὶ τὸν ἄλλον εἰς τὴν ἄλλην, ὑποκάτω δὲ τῶν σκελῶν αὐτοῦ διήρχοντο τὰ πλοῖα μὲ τὰ ἰστία των ἀναπεπταμένα.

Τὸ ἐξαισίον τοῦτο ἔργον ἐγένετο κατὰ τὸ 280 ἔτος Π. Χ. ἀλλὰ δὲν διήρκεσεν ὄρθιον τόσον καιρὸν, ὅσον ἔπρεπε νὰ ἀναλογῆ μὲ τὸ μέγεθος αὐτοῦ. Εἰς πενήκοντα ἕξ ἔτη μετὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ ἐκρημνίσθη ἀπὸ τῖνα σφοδρὸν σεισμόν· ἀλλὰ καὶ οὕτω κείμενος κατὰ γῆς οὐχ ἤττον ἐνέπνεε θαυμασμόν εἰς τοὺς θεατὰς αὐτοῦ. Εἰς τῶν Βασιλέων τῆς Αἰγύπτου, ὁ Πτολεμαῖος, ἔδωκεν εἰς τοὺς Ῥοδίους τρεῖς χιλιάδας τάλαντα διὰ νὰ τὸν ἀναγείρωσιν, ἀλλ' οὗτοι, εἴτε διότι ἦτο τὸ ἔργον δύσκολον, εἴτε διότι ἤθελον νὰ κάμωσι καλιτέραν χρῆσιν τῶν χρημάτων, διέδωκαν ὅτι ἐμποδίζοντο ἀπὸ τῖνα χρησμόν νὰ ἀνεγείρωσιν αὐτόν, καὶ οὕτως ἐξώδευσαν τὰ χρήματα εἰς ἐπισκευὴν τῶν τειχῶν τῆς πόλεως καὶ προμήθειαν ἄλλων ἀναγκαίων πρὸς ἀσφάλειαν αὐτῆς.

Διέμεινεν ὁ Κολοσσὸς οὗτος κείμενος κατὰ γῆς μέχρι τοῦ 672 ἔτους (κατ' ἄλλους δὲ 653), ὅτε ἡ Ῥόδος ἐκυριεύθη ἀπὸ τοὺς Σαρακηνοὺς. Ὁ δὲ ἀρχηγὸς αὐτῶν τὸν ἐπώλησεν εἰς τῖνα ἑβραῖον, ὅστις κατακόψας αὐτόν εἰς τεμάχια τὸν κατέστρεψε καὶ τὸν μετέκομισε διὰ θαλάσσης εἰς τὰ παράλια τῆς Συρίας, ἐκεῖθεν δὲ ἐφόρτωσεν ἐννεακασίας καμήλους καὶ τὸν μετέφερον εἰς τὴν πατρίδα του Ἐμμεσαν, ὅπου ἐπώλησε τὸν χαλκόν. Δὲν εἶναι ὅλοι οἱ συγγραφεῖς σύμφωνοι περὶ τῆς ἀρχῆς, διαρκείας καὶ τοῦ τέλους τοῦ ἐξόχου τούτου ἔργου τῆς ἀρχαιότητος, ἀλλ' ἡμεῖς παρεδέχθημεν τὰ ὑπὸ πλειοτέρων ὁμολογούμενα.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

ΕΠΙ ΤΟΥ ΠΕΡΙ ΔΗΜΩΝ ΝΟΜΟΥ.

16. Ἐάν διὰ τοῦ συμβολαίου τοῦ διορισμοῦ ὅλοι οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου, ἢ τινὲς αὐτῶν, ἀναφερόμενοι ὀνομαστὶ εἰς τὸ συμβόλαιον, ἀναθέσωσιν εἰς τὸν Δημογέροντα καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ ἀντιπροσωπεύῃ αὐτοὺς ἐνώπιον τῶν διοικητικῶν, οἰκονομικῶν καὶ δικαστικῶν ἀρχῶν, καθ' ὅσον ἀφορᾷ καὶ τὰς ἰδίας ἐνὸς ἐκάστου ὑποθέσεις, ὁ Δημογέρων θέλει ἐνεργεῖ καὶ δι' ἓνα ἕκαστον τῶν κατοίκων τῆς κοινότητος ἀτομικῶς ἐνώπιον ὄλων τῶν εἰρημένων ἀρχῶν, ὑπογράφων ἀναφοράς, καταγγέλων ἀξιοποίνους πράξεις κτλ.

Ὁ Δημογέρων ἐνεκα τῆς ὁποίας εἶναι ἐπιφορτισμένος ὑπηρεσίας τῆς κοινότητος δὲν ὑπόκειται εἰς τὸ νὰ δέχεται κατάλυμα, ἐξαιρεῖται τῶν σωματικῶν ἐργασιῶν, καὶ δὲν ὑποβάλλονται εἰς ἀγγαρίαν τὰ φορτηγά του ἐκτὸς τούτου δὲ δύναται ἢ κοινότης νὰ τοῦ ὑποσχεθῆ καὶ ἀμοιβὴν, τὴν ὁποίαν δύναται νὰ ἀναφέρῃ εἰς τὸ ἔγγραφον τοῦ διορισμοῦ του, προσδιορίζουσα τὸ ποσὸν καὶ τὸν τρόπον τῆς πληρωμῆς αὐτοῦ.

Εἰς ὅλας τὰς συνεπείας, αἵτινες πηγάζουσιν ἀπὸ τὰς συμφωνίας τὰς ὁποίας ἤθελε κάμει ὁ Δημογέρων, ἦτοι μισθοὺς τῶν ἀγροφυλάκων καὶ τοῦ κλητῆρος, καὶ ἐξόδα δικῶν κτλ. ὑπόκεινται ὅλα τὰ μέλη τῆς κοινότητος, καὶ θέλουν ἀναλογισθῆ ταῦτα εἰς αὐτοὺς, καθ' ὃν τρόπον ἤθελε προσδιορίσει ἢ κοινότης, εἴτε κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῶν εἰσοδημάτων, εἴτε κατ' ἐκτίμησιν τῆς περιουσίας, εἴτε κατὰ οἰκογενείας.

Ἐάν ἢ κοινότης ἔχη περιουσίαν, τὰ εἰσοδήματα αὐ-

τῆς θέλουν χρησιμεύσει εἰς πληρωμὴν τῶν ἐξόδων· ἂν δὲ, πληρωθέντων τῶν ἐξόδων, μένει ποσὸν ἀπὸ τὰ εἰσοδήματα, ἢ θέλουν τὰ μεταχειρισθῆ πρὸς ὄφελος τῆς κοινότητος, ἢ εἰς ἀγαθοεργὰ καταστήματα, ἂν ὑπάρχωσιν, ἢ θέλουν μοιρασθῆ εἰς τὰ μέλη τῆς κοινότητος καθ' ὃν τρόπον ἤθελε προσδιορισθῆ παρὰ τῆς ἰδίας κοινότητος.

Ὁ Δημογέρων, ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ, εἶναι εἰς χρέος νὰ συγκαλῆ τὰ μέλη ὅλα τῆς κοινότητος καὶ νὰ διδῆ λογαριασμὸν τῆς ἐτησίου διαχειρήσεώς του. Ἐὰν ὁ λογαριασμὸς ἔχῃ περιπλοκάς, καὶ ἢ συνέλευσις τῆς κοινότητος δὲν ἔχῃ καιρὸν, δύναται νὰ διορίσῃ ἐπιτροπὴν διὰ νὰ ἐξελέγξῃ τὸν λογαριασμὸν αὐτοῦ.

Ἐὰν ὁ Δημογέρων δυστροπήσῃ νὰ δώσῃ λογαριασμὸν, καὶ κρατῆ χρήματα τῆς κοινότητος, ἢ κοινότης διορίζουσα τὸν διάδοχον αὐτοῦ δύναται νὰ τοῦ δώσῃ καὶ τὴν ἐντολὴν νὰ παραλάβῃ τὸν λογαριασμὸν, καὶ νὰ ἐκβιάσῃ αὐτὸν καὶ δικαστικῶς. Τὰ μέλη ἐκάστης κοινότητος δὲν δύνανται νὰ παύσουν τοὺς δημογέροντας πρὸ τῆς προθεσμίας, ἐκτὸς ἂν οὗτοι κατηγορηθῶσιν ἐνώπιον τῶν δικαστηρίων καὶ κηρυχθῶσιν ἐνοχοὶ παρανομιῶν καὶ βλάβης τῶν συμφερόντων τοῦ ἰδίου Δήμου, ἢ ἔνεκα ποινῆς, ἣτις ἐπάγει τὴν στέρησιν τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων.

Ἡ κοινότης διατηρεῖ εἰς ἑαυτὴν τὸ δικαίωμα, καὶ ἐνεργεῖ αὐτὸ ἐπὶ συνελεύσεων γινομένων εἰς ὠρισμένας ἐποχάς,

1. Τοῦ νὰ δεχθῆ δωρεάς καὶ κληρονομίας.
2. Τοῦ νὰ κάμῃ χάριτας καὶ δωρεάς.
3. Τοῦ νὰ κάμῃ πωλήσεις καὶ ἀγοράς ἀκινήτων κτημάτων.

4. Τοῦ νὰ κάμῃ πολυετεῖς ἐνοικιάσεις.

5. Τοῦ νὰ παραχωρήσῃ δικαιώματα οἰκοδομῆς μηχανῶν, μύλων, κτλ. ἐπάνω εἰς γαίας ἐδικάς τῆς, καὶ διὰ παραχωρήσεως ὕδατος, τοῦ ὁποίου ἔχει τὴν χρῆσιν.

6. Νὰ ἐκχερσώσῃ δάση κτλ.

Περὶ Δήμου.

Ὁ Δῆμος συνίσταται ἢ ἀπὸ μίαν κοινότητα, ἂν αὐτὴ ἔχῃ ἀρκούντα ἀριθμὸν κατοίκων πρὸς σύστασιν δήμου, ἢ ἀπὸ πολλὰς κοινότητας, οἷον πόλεις, κώμας, καὶ χωρία, ἅτινα, ὅλα ὁμοῦ ἠνωμένα, ἀποτελοῦν τὸν διὰ τὴν σύστασιν δήμου ἀπαιτούμενον ἀριθμὸν κατοίκων.

Ὅστις εἶναι μέλος κοινότητος, εἶναι καὶ δημότης τοῦ δήμου, τοῦ ὁποίου μέρος ἀπαρτίζει καὶ ἢ κοινότης αὐτῆ· θεωρεῖται δὲ δημότης ἐνόσω δὲν μεταβιβάσῃ νομίμως ὁ ἴδιος τὰ δημοτικά του δικαιώματα εἰς ἄλλον δῆμον, ἢ κοινότητα. Δὲν δύναται δὲ νὰ ᾔναι ταυτοχρόνως μέλος δύο κοινοτήτων ἢ δύο δήμων.

(Ἀκολουθεῖ.)

Σημ. Ἐπειδὴ αἱ παρατηρήσεις ἡμῶν ἀνάγονται εἰς τὸν ἤδη ὑπάρχοντα δημοτικὸν νόμον, καὶ ἐπειδὴ προ-
παρεσκευάσθη νομοσχέδιον περὶ μεταρρυθμίσεως αὐτοῦ, ἐνομίσαμεν ἀναγκαῖον ν' ἀναβάλωμεν τὴν δημοσίευσιν τῶν παρατηρήσεών μας, ἕως οὗ ἴδωμεν τὸ νομοσχέδιον, διὰ νὰ ὀμιλήσωμεν μόνον περὶ ὧν μεταρρυθμίσεων δὲν ἤθελε διαλαμβάνει τοῦτο, καὶ νὰ μὴν κάμωμεν λόγον περὶ τῶν τροποποιήσεων, τὰς ὁποίας παραδέχεται τὸ νομοσχέδιον καὶ εἰς τὰς ὁποίας ἐνδέχεται νὰ εἴεθα σύμφωνοι καὶ ἡμεῖς.

ΠΕΡΙ ΜΕΤΑΞΟΚΛΩΣΤΙΚΗΣ.

Ἐγκαινιασθέντος κατ' αὐτὰς τοῦ νέου ἐνταῦθα μεταξοκλωστηρίου, μεταξὺ πολλῶν καὶ διαφορῶν ὀμιλιῶν, εἰς ἃς ἔδωκε τοῦτο ἀφορμὴν, ἐβρέθη καὶ ὅτι ἡ κυβέρνησις διὰ νὰ ὑποστηρίξῃ τὸ βιομηχανικὸν τοῦτο κατὰστημα πρέπει νὰ ἐπιβάλλῃ μέγαν τελωνικὸν δασμὸν εἰς τὰ κουκούλια, διὰ νὰ ἐμποδίσῃ ἢ νὰ ἐλαττώσῃ τὸν ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς αὐτῶν συναγωνισμὸν τῶν ἐξωθεν ἀγοραστῶν. Ἡ ἰδέα αὕτη, ἂν καὶ δὲν ἔχῃ ἴσως οὐδεμίαν ὑπόστασιν, ἐπειδὴ ὁμως οὐχ ἤττον δύναται νὰ κυκλοφορῇ εἰς τὰς κεφαλὰς τινῶν ὡς ὠφέλιμος, ἐνομίσασαμεν ἀναγκαῖον νὰ κάμωμεν τινὰς παρατηρήσεις ἐπ' αὐτῆς.

Δὲν ἐσπουδάσαμεν πολιτικὴν οἰκονομίαν, ἢ πείρα ὁμως μᾶς ἔκαμε νὰ συλλέξωμεν μερικὰς ἰδέας ἐξ ὧν πορίζομεθα καὶ τὰ συμπεράσματά μας, καὶ ταῦτα ὑποβάλλομεν εἰς τὸ κοινὸν διὰ νὰ δώσωμεν ἀφορμὴν ὠριμωτέρων σκέψεων.

Ὁ παραγωγὸς προϊόντος τινὸς διὰ νὰ διατηρηθῇ εἰς τὴν ἐξακολούθησιν τῆς ἐργασίας του, ἀνάγκη διὰ τῆς πωλήσεως τοῦ προϊόντος του νὰ εὐγάξῃ ὅλα τὰ ἔξοδα τῆς παραγωγῆς, εἰς τὰ ὁποῖα συμπεριλαμβάνεται καὶ ἡ κατανάλωσις τοῦ καιροῦ τοῦ παραγωγοῦ, ἄλλως εὐρίσκεται εἰς ἀπαραίτητον ἀνάγκην νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ ἔργον του, διότι ἀποβαίνει ἐπιζήμιον εἰς αὐτόν.

Ὁ ἀγοράζων τὸ προϊόν πρὸς μεταπώλησιν ἔμπορος δὲν ἀγοράζει αὐτὸ, ἐὰν ἦναι εἰς τοιαύτην τιμὴν, ὁποῖαν δὲν δύναται νὰ λάβῃ αὐτὸς ἐκ τῆς εἰς τοὺς καταναλωτὰς μεταπωλήσεως.

Ἐκτὸς λοιπὸν τῶν προϊόντων τῆς πρώτης ἀνάγκης,

τὰ ὁποῖα ἀπαραιτήτως πρέπει ν' ἀγορασθῶσιν εἰς ὁποιανδήποτε τιμὴν καὶ ἂν καταντήσωσι, τὰ λοιπὰ ὑποβαλλόμενα εἰς φόρους τόσον ὑπερόγκους, ὥστε νὰ μὴ συμφέρῃ εἰς τοὺς καταναλωτὰς ἢ ἀγοραστὰς ἢ χρῆσις ἢ ἡ ἀγορὰ αὐτῶν, δὲν θέλουν ἔχει ὀλοτελῶς ζήτησιν, ἢ θέλει ὀλιγοστεύσει αὕτη κατ' ἀναλογίαν τοῦ ἐπιβαλλομένου βάρους· καὶ τότε οἱ παραγωγοὶ αὐτῶν θέλουν εὐρεθῆ εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἐγκαταλείψωσι τὴν παραγωγὴν ταύτην, ἢ νὰ τὴν μετριάσωσιν ἐπὶ πολὺ.

Ἐὰν ὁμως τὰ βάρη εἶναι ἀνάλογα μὲ τὴν γενικὴν ἰσορροπίαν τῆς τιμῆς τοῦ προϊόντος, ἢ ζήτησις θέλει ὑπάρχει καὶ οἱ παραγωγοὶ θέλουν ὁμοίως ἐξακολουθῆ ἐπωφελῶς τὸ ἔργον των.

Ἐὰν ἐπὶ τῆς ἐξαγωγῆς τῶν κουκουλιῶν προσδιορισθῇ ὑπερβολικὸς τελωνικὸς δασμὸς, ἢ ὁ εἰς ἀγορὰν αὐτῶν συναγωνισμὸς ξένων ἀγοραστῶν θέλει παύσει, ἂν οἱ παραγωγοὶ ἐμμένουν ν' ἀπαιτῶσι τὴν αὐτὴν τιμὴν τοῦ προϊόντος, ἢ πρέπει διὰ νὰ ἐξακολουθῇ ἡ ἐξαγωγή, οἱ παραγωγοὶ τῶν κουκουλιῶν νὰ ἐκπέσωσιν ἀπὸ τὴν τιμὴν αὐτῶν τόσα ὅσα ἀναλογοῦν μὲ τὸν ἐπιβληθέντα τελωνικὸν δασμὸν. Τὸ δεύτερον δὲ τοῦτο εἶναι τὸ πιθανώτερον κατ' ἀρχὰς, διότι οἱ παραγωγοὶ πρέπει ἀπαραιτήτως νὰ πωλήσωσι τὸ προϊόν των· ἀλλ' ἐὰν παρατηρήσωσιν ὅτι ἐκ τῆς πωλήσεως δὲν καλύπτονται τὰ ἔξοδα τῆς παραγωγῆς, θέλουν κατ' ὀλίγον ἐγκαταλείψῃ ἐργασίαν ἀποκαταστασάν ἐπιζήμιον ἢ μὴ ὠφέλιμον εἰς αὐτούς.

Συμφέρι εἰς τὴν Κυβέρνησιν νὰ ἐπιφέρῃ τοιαύτην θανατηφόρον πληγὴν εἰς βιομηχανίαν, ἀφ' ἧς ζῆ μεγίστη κλάσις τῆς Ἑλληνικῆς κοινωνίας, διὰ νὰ ἐνθαρ-

βύνη ἄλλην κλάσιν πολὺ ὑποδεστέραν τῆς πρώτης; Ἕναι δίκαιον ν' ἀρπάσῃ ἀπὸ τὴν μίαν διὰ τὴν δώσῃ εἰς τὴν ἑτέραν ὠφελήματα, ἐνῶ ἡ μὲν πρέπει νὰ σύγκριται ἀπὸ δεκακισχιλίας τοῦλάχιστον οικογενείας, ἡ δὲ μόλις θέλει σύγκρισθαι ἀπὸ πεντακοσίου ἐργάτας;

Ἄλλ' εἶναι ἀνάγκη, θέλει εἶπει τις, νὰ ὑποστηρίχθῃ παρὰ τῆς Κυβερήσεως καὶ ἡ βιομηχανία τῆς μεταξοκλωστικῆς. Μάλιστα ἄλλ' ἡ ὑποστήριξις νὰ γένη ὄχι διὰ τῆς βλάβης ἄλλων, ἤτις τελευταῖον θέλει μεταδοθῆ καὶ εἰς τὴν ἰδίαν ταύτην βιομηχανίαν, τὴν ὁποῖαν ἐπιθυμοῦν ἤδη νὰ ὑποστηρίξωσιν.

Ἐὰν οἱ παραγωγοὶ τῶν κουκουλίων, μὴ ἔχοντες ἀναλόγους ὠφελείας ἐκ τῆς παραγωγῆς ταύτης, μετριάσωσιν ἢ ἐγκαταλείψωσιν ὅλως διόλου τὴν ἐργασίαν, ἢμπορεῖ νὰ ἔχη ὑπαρξιν καὶ ἡ μεταξοκλωστικὴ; Ἐγκαταλειπομένης τῆς παραγωγῆς τῶν κουκουλίων, δὲν θέλει ὑποστῆ τὸ δημόσιον σημαντικὴν ζημίαν στερούμενον καὶ τὸν ἑγγεῖον φόρον τῶν κουκουλίων;

Νομίζομεν λοιπὸν ὅτι ὁ ἐπὶ τῆς ἐξαγωγῆς τῶν κουκουλίων τελωνικὸς δασμὸς πρέπει νὰ ᾖναι μέτριος. Συνήθως ἡ τιμὴ τῶν στεγνῶν κουκουλίων, εἶναι δέκα ἕως δώδεκα δραχμᾶς ἢ ὀκτὰ ὁ ἤδη ὑπάρχων φόρος ὀγδοσήκοντα λεπτά, ἀναλογεῖ μὲ ὀκτῶ ἢ ἑπτὰ τοῖς 0|0 εἶναι ἄρα μέτριος· ἴσως καὶ μία δραχμὴ δὲν δύναται νὰ θεωρηθῆ ὑπέρμετρος· ἀλλὰ περιπλέον τοῦ ποσοῦ τούτου ὅσον μεγαλῆτερος φόρος ἐπιβληθῆ, τόσον ἡ παραγωγή θέλει ἐπιβαρυνθῆ.

Ὡς πρὸς ἐνθάρρυνσιν δὲ τῆς βιομηχανίας τῆς μεταξοκλωστικῆς, ἢμπορεῖ ἡ κυβέρνησις, ἂν θέλῃ, ἡ νὰ μὴν ἐπιβάλλῃ ὀλοτελῶς τελῶνιον ἐπὶ τῆς ἐξαγωγῆς

τῆς μετάξης, ἢ νὰ ἐπιβάλλῃ μόνον ὅσον καὶ εἰς τὰ κουκούλια, ἀφίνουσα ἐλευθέραν τελωνίου τὴν βιομηχανίαν τῆς κλωστικῆς. Τρεῖς περίπου ὀκάδες κουκουλίων στεγνῶν ἀποτελοῦν μίαν ὀκάν μετάξης· ὁ τελωνικὸς φόρος λοιπὸν τριῶν ὀκάδων κουκουλίων δύναται νὰ ἐπιβληθῆ εἰς μίαν ὀκάν μετάξης, καὶ τοῦτο εἶναι καὶ δίκαιον καὶ ὠφέλιμον, καὶ τὸ μόνον ἴσως τὸ ὁποῖον ἡ κυβέρνησις δύναται νὰ κάμῃ εὐλόγως ὑπὲρ τῆς βιομηχανίας ταύτης.

Οἱ ἐργολάβοι τῆς μεταξοκλωστικῆς θέλουν ἔχει ὠφέλειαν 1) πληρόνροντες τελωνικὸν φόρον ὄχι ἐπὶ τῆς ἀξίας τῆς μετάξης, ἀλλ' ἐπὶ τῆς ἀξίας τῶν κουκουλίων, 2) ἐξοδεύοντες εἰς μετακόμισιν ὀλιγώτερα παρ' ὅσα ἐξοδεύουν οἱ μεταφέροντες ἐντεῦθεν κουκούλια, διότι μεταφέρουν μίαν ὀκάν μετάξα ἀντὶ τριῶν ὀκάδων κουκουλίων.

Ἄλλὰ διὰ τὴν προοδεύωσιν ἀμφότεραι αὗται αἱ βιομηχανικαὶ κλάσεις, χωρὶς νὰ παραβλάπτωσιν ἢ μία τὴν ἄλλην, καὶ μάλιστα νὰ ὠφελῶνται ἀμοιβαίως, νομίζομεν ἀναγκαῖον νὰ ληφθῶσι τὰ ἐξῆς μέτρα.

Διὰ τὴν προοδεύσῃ ἢ παραγωγῇ τῶν κουκουλίων, ἀνάγκη νὰ ἐπιβληθῆ ὁ φόρος εἰς τὰς συκαμινέας, ὡς ἄλλοτε εἶπομεν (Β:βλιοθ. τοῦ Λαοῦ φυλ. Γ'. σελ. 445) καὶ ὁ παραγωγὸς τῶν κουκουλίων νὰ μὴν ὑπόχρηται εἰς τὰς καταπίσεις τῶν ἐνοικιαστῶν, ἀλλὰ νὰ μένῃ ὀλοτελῶς ἐλεύθερος. Ἐχων δὲ τοιαύτας εὐκολίας, καὶ βλέπων τὴν ἐκ τῆς ἐργασίας ταύτης ὠφέλειαν, θέλει ἐνασχοληθῆ καὶ εἰς φυτεῖαν συκαμινεῶν.

Εἶπομεν ἄλλοτε (Βιβλ. τοῦ Λαοῦ φυλ. Ε'. σελ. 388) ὅτι ἡ συκαμινέα δύναται νὰ συνυπάρξῃ μὲ τὴν ἀμπέλον

και να διδῆ εις τον ιδιοκτήτην αὐτῆς ὄφελος ἴσον με τὰ ἐξοδα τῆς καλλιεργείας τῆς ἀμπέλου. Συμβουλευσαντες τότε να φυτεύσωσι συκαμινέας ἐντὸς τῶν σταφιδαμπέλων ἐπροτείναμεν και με ποῖον τρόπον δύναται να κάμωσι μ' ὀλιγώτερα ἐξοδα τὴν φυτεῖαν ταύτην. Προσθέτομεν τώρα ὅτι ἡ συκαμινέα, ὄχι μόνον δὲν θλάπτει και τὰ φυσικὰ ἢ τεχνητὰ λειβάδια εις τὴν παραγωγὴν τοῦ χόρτου, ἀλλ' ἐξ ἐναντίας ἡμπορεῖ να συντελέσῃ σημαντικὰ και εις τὴν κτηνοτροφίαν διὰ τῶν φύλλων τῆς.

Ἄλλ' ἐπειδὴ δὲν ἔχουν ὅλοι τὰς εὐκολίας, ἡ τὴν πείραν να καταστήσωσι φυτόρια συκαμινεῶν, ἡ Κυβέρνησις ἠδύνατο να συστήσῃ εις ἐκάστην ἐπαρχίαν ἀνα ἓν φυτόριον, και να διδῆ δωρεάν, ἢ εις μικροτάτην τιμὴν τὰ φυτὰ εις ὅλους τοὺς ἐπιθυμοῦντας να φυτεύσωσιν.

Ἡ Ἑλλὰς ὅλη εἶναι εὐθετος διὰ τὴν καλλιέργειαν τῶν συκαμινεῶν ἢ συκαμινέα δίδει τὸ φύλλον τῆς χωρὶς να θλάψῃ τὰ ὑπ' αὐτὴν καλλιεργούμενα φυτὰ, και χωρὶς να ἔχῃ ἀνάγκην ἰδιαιτέρας καλλιεργείας· τὸ δὲ σημαντικώτερον εἶναι ὅτι ἡ παραγωγὴ τῶν κουκουλίων, γινομένη ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπὸ γυναικας και κοράσια, δὲν ἀφαιρεῖ ὀλοτελῶς χεῖρας ἀπὸ τὴν γεωργίαν. Εἶναι λοιπὸν τὰ κουκούλια προῖον τοῦ ὁποίου τὴν παραγωγὴν πρέπει μεγάλως να ἐμψυχώσῃ ἡ Κυβέρνησις· διότι ὅσον μεγάλη και ἐκτεταμένη και ἂν γένη ἡ συκαμινοφυτεία, ποτὲ δὲν εἶναι φόβος μήπως λείψῃ ἡ κατανάλωσις, ὡς συνέβη ἐπὶ τῆς σταφιδοφυτείας (α). Καθ' ὅσον λοιπὸν αὐξάνει ἡ συκαμινοφυτεία,

(α) Ἴδου τί ἐλέγαμεν περὶ σταφιδοφυτείας και συκαμινοφυ-

κατὰ τοσοῦτον θέλει προάγεσθαι και ἡ μεταξοκλωστική.

Ἄλλ' ὑπάρχει και ἄλλο εἶδος βιομηχανίας συνδεόμενον με ταύτας, και περὶ τοῦ ὁποίου πρέπει να γένη πρόνοια διὰ να προοδεύσῃ και αὐτὸ, διότι, καθ' ἡμᾶς

τείας κατὰ τὰ 1835 διὰ τῆς Ἀνθολογίας τῶν Κοινοφελῶν γνώσεων (σελίς 118).

« Περιορίζοντες τὴν καλλιέργειαν τῶν δημητριακῶν καρπῶν εις μόνους τοὺς ἀναγκαίους διὰ τὸν τόπον, ἀνάγκη να δώσωμεν εις τὸν γεωργὸν ἐργασίαν, τὴν ὁποίαν να γνωρίζῃ και να δύναται να κάμῃ και ἀπὸ τὴν ὁποίαν να ἐλπίζῃ ὅσον ἐνεστὶ, συντομώτερον να ὠφεληθῇ· θέλομεν λοιπὸν ἐξετάσει τὰ διάφορα προϊόντα, και θέλομεν γνωμοδοτήσει εις ποῖα κυριωτέρως πρέπει να ἐνασχοληθῇ. »

Ἐν ἀπὸ τὰ προϊόντα τὰ ὁποῖα δίδουν τὸ μεγαλύτερον κέρδος εις τὸν ιδιοκτήτην, εἶναι τὸ τῶν σταφιδαμπέλων. Ὄταν ἀπὸ ὀλιγὴν γῆν, και με ὀλίγα ἐξοδα ἐτησίου καλλιεργείας, δυνάμεθα να ἀπολαμβάνωμεν μέγα ὄφελος, ἀναμφιβόλως ἐπιτυγχάνομεν τὸν κύριον σκοπὸν τῆς γεωργίας· ἀλλὰ μ' ὄλως τὰς ὠφελείας, τὰς ὁποίας ὑπέσχεται ὁ κλάδος οὗτος, εἴμεθα μακρὰν τοῦ να συμβουλευσωμεν τοὺς γεωργοὺς να προσηλωθῶσιν εις αὐτόν. Εἶναι παρατηρημένον ὅτι τὸ προῖον αὐτὸ δὲν ἐπιτυγχάνει ἀνεξαιρέτως εις ὅλα τὰ μέρη, και δοκίμια, γινόμενα εις διάφορα μέρη, και εις διαφόρων ποιότητων γαίαις, βεβαιοῦν τὸν λόγον μας· ἀλλὰ και ὅπου ἤθελεν εἶναι πιθανότης ἐπιτυχίας, ἡ φυτεία του ἀποβαίνει πολυέξοδος διὰ τὴν βραδύτητα τῆς καρποφορίας, και ἡ ὀλιγότης τῶν κεφαλαίων εἶναι μέγα ἐμπόδιον εις τοὺς γεωργοὺς. Ἐπειτα, τὸ προῖον τοῦτο θέλει εἶσθαι ἐπωφελες ἐν ὅσῳ εἶναι ὀλιγώτερον ὡς πρὸς τὰς αἰτήσεις τῶν ἀναλωτῶν· ἅμα ὁμως γένη περισσότερον, ἡ τιμὴ του θέλει ἐκπέσει· ὡστε ὅσον και ἂν

τοῦτο εἶναι, μάλιστα κατ' ἀρχάς, ὠφελιμώτερον καὶ τοῦ μεταξοκλωστηρίου, διότι θέλει ἐνασχολήσει πλειότερον ἀριθμὸν ἐργατῶν. Εἶναι δὲ τοῦτο ἡ μεταξοϋφαντική. Ἡ χρῆσις τῶν μεταξωτῶν ὑφασμάτων εἰσῆχθη εἰς τὴν Ἑλλάδα κατὰ δυστυχίαν πλειότερον

αὐξήσῃ ἡ ποσότης τοῦ προϊόντος, ἡ ὠφέλεια ὀλιγῶς θεωρουμένη θέλει εἶσθαι ἡ αὐτὴ, ἡ ὀλιγώτερα. »

Κατωτέρω δὲ (σελ. 139.)

« Ἐν προϊόν ὅμως τὸ ὅποιον εὐδοκμεῖ εἰς ὅλην ἐν γένει τὴν Ἑλλάδα, καὶ εἰς πεδινὸν καὶ εἰς ὄρεινόν, καὶ εἰς ἀνδρον καὶ εἰς ποτιστικὸν τόπον, καὶ τὸ ὅποιον εἰς μικρὸν ὄγκον ἔχει μεγάλην ἀξίαν, εἶναι εὐμετακόμιστον, δὲν ὑπόκειται εἰς κινδύνους, δὲν ἀπαιτεῖ ἀποθήκας, ἔχει πάντοτε ζήτητιν, διότι εἶναι ἐν χρήσει εἰς ὅλον τὸν κόσμον, ἐν τοιοῦτον προϊόν λέγομεν, πρέπει νὰ ἐλκύσῃ τὴν προσοχὴν καὶ τῶν ιδιωτῶν καὶ τοῦ δημοσίου εἰς τὴν Ἑλλάδα τοῦτου δὲ εἶναι ἡ μετάξι. Εἰς πολλὰς ἐπαρχίας τῆς Ἑλλάδος ὡς εἰς τὴν Δακεδαίμονα, τὴν Ἀχαΐαν, τὴν Φθιώτιδα, τὴν Ναυπκτικίαν κτλ. ἡ μεταξοϋργία ἐνεργεῖται μὲ ἐπιμονήν, καὶ οἱ κάτοικοι αὐτῶν τῶν μερῶν γνωρίζοντες ἐκ πείρας τὴν ὠφέλειαν αὐτοῦ τοῦ προϊόντος, αὐξάνουσι βαθμηδὸν τὴν προθυμίαν των ἄλλ' ἢ ἐκ τῆς μεταξοϋργίας ὠφέλεια εἶναι πολλὰ μικρὰ ὡς πρὸς ἐκείνην, τῆς ὁποίας εἶναι ἐπιδεικτικὴ ἡ Ἑλλάς ὡς πρὸς τὴν φύσιν τῆς, τὴν θέσιν τῆς, καὶ τὴν νοητικότητα τῶν κατοίκων τῆς. »

« Αἱ συκαμινεαὶ τελεσφοροῦν εἰς παντὸς εἶδους γῆν, εἰς πεδινούς καὶ ὄρεινούς τόπους, εἰς ἀνδρα καὶ εἰς ποτιστικὰ μέρη, μὲ τὴν διαφορὰν μόνον ὅτι εἰς τὴν περὶ τὴν καὶ ποτιστικὴν γῆν δύναται νὰ ἐπιτύχουν καλλίτερα, καὶ νὰ ἀποθῶν πολυφυλλώτεραι, καὶ εὐτραφέστεραι ἀλλὰ πάντοτε, καὶ εἰς τοὺς πλέον ἀθλίους τόπους, ἡ συκαμινεὰ θέλει δώσει πλειοτέραν ὠφέλειαν

παρ' ὅσον τὸ ἐσυγχώρει ἡ κατάστασις τῆς. Ἐπειδὴ ὅμως εἰσῆχθη, εἶναι μεγίστη ὠφέλεια νὰ κατασκευάζωνται τὰ ὑφάσματα ταῦτα ἐντὸς τῆς Ἑλλάδος. Ἐκτὸς τῶν ἐργατῶν, οἵτινες θέλουσι ὠφελῆθῃ ἐνασχολούμενοι

παρὰ πᾶν ἄλλο προϊόν. Εἰς τὴν καλλιέργειαν λοιπὸν τοῦ πολυτίμου τούτου φυτοῦ φρονούμεν ὅτι πρέπει νὰ ἐνασχοληθῶσιν οἱ γεωργοὶ κατ' ἐξίρειν. Ὁ οὐκ ἔστιν οὐδὲν ἀν γέννη, δὲν εἶναι κινδύνος νὰ μείνῃ ἀπόλητον, ἢ νὰ ἐκπέθῃ πολὺ ἡ τιμὴ του, διότι ἐνῶ ἡ μετάξι εἶναι ἐν χρήσει εἰς ὅλον τὸν κόσμον, ὑπάρχουσι πολλὰ μέρη, ὅπου ἡ συκαμινεὰ δὲν τελεσφορεῖ, καὶ ἐπομένως ἡ μετάξι μετακομίζεται ἀλλαχόθεν εἰς αὐτά. »

« Τὴν φυτεῖαν τῶν συκαμινεῶν καὶ τὴν μεταξοϋργίαν χρεώσται καὶ ἡ κυβέρνησις, καὶ αἱ δημοτικαὶ ἀρχαί, καὶ οἱ σημαντικώτεροι κτηματῖαι νὰ συστήσωσιν εἰς τοὺς Ἕλληνας γεωργούς. Ὅποιασδήποτε ἀμοιβῆς καὶ ἂν ὑποσχεθῶσι πρὸς ἐμφύχωσιν αὐτῶν, εἶναι μικραὶ ὡς πρὸς τὸ ἐλπίζομενον ὄφελος· ἐρμηνεῖαι, παρατηρήσεις, διδασκαλίαι περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου, ὅλα πρέπει νὰ ἐπιδαφιλευθῶσιν εἰς τοὺς γεωργούς, διὰ νὰ δοθῶσιν εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν συκαμινεῶν καὶ τὴν μεταξοϋργίαν δὲν ἀγνοῶ ὅτι ἡ καλλιέργεια τῶν συκαμινεῶν ἀπαιτεῖ κεφάλαια, τῶν ὁποίων κατὰ τὸ παρὸν στεροῦνται οἱ Ἕλληνες γεωργοί, καὶ τόσον πλειότερον, καθόσον φυτὰ δὲν ὑπάρχουσι εἰς τὸν τόπον μας, καὶ εἴμεθα ἀναγκασμένοι νὰ προμηθευθῶμεν μακρόθεν· ἀλλὰ δυνάμεθα ν' ἀποφύγωμεν τὴν πολυέξοδον μετακόμισιν τῶν φυτῶν, ἐὰν σπειρωμεν τὸν σπέρρον τῆς συκαμινεῆς μόνον μας, πρᾶγμα τὸ ὅποιον δὲν ἀπαιτεῖ μεγάλα ἐξόδα, καὶ ἐπιτυγχάνει εὐκόλως πανταχοῦ· ἕως οὗ νὰ γένωσιν ἱκανὰ τὰ φυτὰ διὰ μεταφύτεμα, ἴσως κατὰ μέγα μέρος οἱ γεωργοὶ θέλουσι ἀποκτήσῃ τὰς ἀπαιτουμένας εὐκολίας, ἢ θέλει πραγματοποιηθῇ ἡ σύστασις τῆς τραπέζης, καὶ τότε θέλουσι δυνηθῆ νὰ κάμωσι τὴν φυτεῖαν ἀναλόγως τῆς σημαντικότητος, τῆς ὁποίας εἶναι ἀξία. »

εις την υφαντικήν και εις τας συνδεομένας μετ' αὐτῆς τέχνας, ὡς βαφικὴν κτλ. θέλομεν ἀποφύγει καὶ τὸ νὰ ἐξάγωμεν ἐτησίως ἀπὸ τὸ κράτος ἱκανὸν ποσὸν χρημάτων διὰ τὴν εἰσαγωγὴν μεταξωτῶν υφασμάτων. Ἐπειδὴ δὲ τὰ υφάσματα ταῦτα θέλουν γένει εὐθηνότερα εἰς τὴν Ἑλλάδα, διότι δὲν θέλουν ἐπιβαρύνεσθαι μὲ διπλᾶ ἔξοδα μεταφορᾶς καὶ τελωνίου καὶ ὅταν ἐξάγεται ἐντεῦθεν ἡ ὕλη, καὶ ὅταν ἀκολούθως εἰσάγεται τὸ υφασμα, ἡ μέτριάσις τῆς τιμῆς θέλει αὐξήσῃ τὴν κατανάλωσιν. Ἐκ τούτου λοιπὸν θέλει προκύψῃ τὸ νὰ μὴν ἐξέρχωνται πλέον ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα χρήματα διὰ τὴν εἰσαγωγὴν μεταξωτῶν υφασμάτων, τὸ νὰ ἐμψυχωθῇ ἡ ἐπιτόπιος βιομηχανία καὶ νὰ εὕρωσι πόρον ζωῆς πολλοὶ ἐκ τῆς ἐργατικῆς τάξεως τῶν Ἑλλήνων, καὶ μάλιστα γυναῖκες, αἵτινες δυσκολώτερον ἴσως δύνανται νὰ προμηθεύωνται ἐργασίαν, καὶ τὸ νὰ προοδεύσωσι συγχρόνως καὶ τὰ τρία εἶδη τῆς βιομηχανίας, συντελοῦντος ἐκάστου αὐτῶν καὶ εἰς τὴν πρόοδον τοῦ ἐτέρου.

—οοοο—

ΤΡΙΦΥΛΛΙΟΝ.

(Μηδικὴ πῶα.)

Τὸ πολυτιμώτερον ὡς πρὸς τὴν κτηνοτροφίαν χόρτον εἶναι ἀναντιρρήτως τὸ τριφύλλιον. Ἡ ἀφθονία τῆς παραγωγῆς, ἡ θρεπτικὴ οὐσία του, καὶ ἡ εἰς παντὸς εἶδους γαίας ἐπιτυχία του τὸ καθιστᾷ εἰς τὴν πρώτην τάξιν τῶν πρὸς τροφὴν τῶν ζῶων χρησίμων χόρτων.

Ἡ καλλιέργεια τοῦ τριφυλλίου πανταχοῦ μὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ἀναγκαία, ἀλλ' εἰς τὰ μέρη ὅπου φυσικὰ λειβάδια δὲν ὑπάρχουσιν, ἢ τοῦλάχιστον δὲν ὑπάρχουσιν ἀρκετὰ ἕνεκα τῆς λεπτότητος τῶν γαιῶν, ἢ δι' ἄλλους τινὰς λόγους, ἡ καλλιέργεια αὐτοῦ πρέπει νὰ θεωρηθῇ ἀπαραίτητος, καὶ μ' ὄλον τοῦτο εἰς ὀλιγώτατα μέρη τῆς Ἑλλάδος γίνεται αὕτη.

Καὶ ὅπου ἀκόμη ἐνδέχεται νὰ ὑπάρχωσι φυσικὰ λειβάδια, ἡ καλλιέργεια τοῦ τριφυλλίου δύναται νὰ θεωρηθῇ ἐπωφελής· διότι πρῶτον μὲν κόπτεται τετράκις καὶ πεντάκις, ἐνῶ τὰ φυσικὰ λειβάδια μόνον ἅπαξ κόπτονται· δευτέρον δύναται νὰ καλλιεργηθῇ πλησίον τῆς πόλεως, τοῦ χωρίου ἢ τῆς κατοικίας τοῦ καλλιεργητοῦ, τὸ ὁποῖον εἶναι μέγα ὄφελος δι' αὐτὸν δυνάμενον νὰ μετακομίζῃ εὐκόλως τὸ προϊόν εἰς τὴν κατοικίαν του διὰ τὴν γειτνίασιν, ὅπερ εἶναι σημαντικώτατον διὰ τὰ ὀγκώδη προϊόντα.

Τὸ τριφύλλιον εἶναι τριττῶς ὠφέλιμον εἰς τὴν γεωργίαν 1) Ὃν ἀφθονον καὶ θρεπτικώτατον συντελεῖ τὰ μέγιστα εἰς τὴν πρόοδον τῆς κτηνοτροφίας καὶ τὴν ἐξ αὐτῆς ὠφέλειαν τοῦ γεωργοῦ. 2) Δυνάμενος ὁ γεωργὸς νὰ τρέφῃ δι' αὐτοῦ εὐκόλως πλειότερα κτήνη, ἀπολαμβάνει πλειότεραν κόπρον ἐξ αὐτῶν, ἥτις βελτιώνει τὰς λοιπὰς αὐτοῦ γαίας διὰ τοῦ κοπρίσματος. 3) Τὸ τριφύλλιον ἔχει τὴν ιδιότητα νὰ βελτιόνῃ καὶ τὸν ἀγρὸν, ἐπὶ τοῦ ὁποίου σπέρνεται, διότι καὶ ἂν ὀλοτελῶς δὲν κοπρισθῇ οὔτος, τὰ κατ' ἔτος πίπτοντα εἰς τὸ ἔδαφος ἀφθονα φύλλα τοῦ τριφυλλίου μεταδίδουν εἰς τὴν γῆν τὴν παχυντικὴν ὕλην, τὴν ὁποίαν ταῦτα ἀπορροφῶσιν ἐκ τῆς ἀτμοσφαιρας.

Διὰ τοὺς ἀνωτέρω ἐκτεθέντας λόγους συνιστῶμεν εἰς τὸ κοινὸν τῶν Ἑλλήνων τὴν καλλιέργειαν αὐτοῦ, βεβαιοῦντες αὐτὸ ὅτι ἡ ἐκ τούτου ὠφέλεια θέλει εἶσθαι μεγίστη εἰς αὐτοὺς, καὶ θέλουν ἀμέσως γνωρίσει τὰ ἀποτελέσματα. Ἐλπίζοντες ὅτι οἱ λόγοι ἡμῶν θέλουν λάβει τὴν ἀνήκουσαν ὑποδοχὴν προβαίνομεν εἰς τὰ καθέκαστα τῆς καλλιεργείας.

Εἰς παντὸς εἶδους γῆν δύναται νὰ τελεσφορήσῃ τὸ τριφύλλιον, ἐκτὸς μόνον εἰς βιλτώδη καὶ διατηροῦσαν ἐπὶ πολὺ ἐν ἑαυτῇ ἀναβρυστικὰ ὕδατα, ἀρέσκεται ὅμως κυριώτερον εἰς ἀμμώδη, εὐθριπτον καὶ ἐλαφράν. Καθ' ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος καὶ πεδινὰ καὶ ὄρεινὰ δύναται νὰ καλλιεργηθῇ ἐπιτυχῶς, ἀλλ' εἰς τὰ θερμότερα, θέλει δώσει πλείοτερον προϊὸν παρ' εἰς τὰ ψυχρότερα. Ἐπιτυγχάνει ὁμοίως καὶ εἰς τὰ ὀμαλὰ ὡς καὶ εἰς τὰ κατωφερῆ μέρη, ἀλλ' εἰς τὰ κατωφερῆ χρειάζεται μεγαλητέρα φροντίς εἰς τὸ πότισμα, καὶ μάλιστα ὅταν κατὰ πρῶτον σπαρθῇ.

Ὁ ἀγρὸς ὅπου πρέπει νὰ σπαρθῇ τὸ τριφύλλιον πρέπει νὰ ἦναι ὅσον τὸ δυνατόν πλησιέστερον εἰς τὴν κατοικίαν τοῦ καλλιεργητοῦ, ἢ ὅπου θέλει γίνεαι ἡ χρῆσις τοῦ χόρτου. Ἡ σπορὰ αὐτοῦ γίνεται ἡ τὴν ἀνοιξίν, ἢ τὸ φθινόπωρον· εἰς τὰ μέρη ὅμως ὅπου συμβαίνει ὄχθος καὶ πάγος, ἐνδέχεται νὰ μὴν ἐπιτύχῃ ἡ φθινοπωρινὴ σπορὰ, διότι σχιζομένη καὶ ἀνυφουμένη ἡ γῆ κατὰ τὸ πάγου κόπτει τὰς ρίζας, καὶ καταστρέφει τὸ φυτόν, ὃν εἰσέτι ἀδύνατον. Ὁ ἀγρὸς πρὸ τῆς σπορᾶς πρέπει νὰ καλλιεργηθῇ διὰ τοῦ ἀρότρου ὥστε τὸ χῶμα νὰ καταπαθῇ ὅσον ἐνεστί φιλωτέρον. Ἐὰν ὁ τόπος εἴη ἀμμώδης καὶ εὐθριπτος, δύο μόνον ὀργώματα εἶ-

ναι ἀρκετὰ, ἐὰν ὅμως ἡ γῆ δὲν τρίβεται εὐκόλως, καὶ κάμνει βῶλους μεγάλους, ἀνάγκη καὶ ὀργώματα περισσότερα καὶ σβαρνίσματα νὰ γένωσι πρὸ τῆς σπορᾶς. Ὅταν δὲ ὁ ἀγρὸς προπαρσκευασθῇ οὕτως, τότε γίνεται ἡ σπορὰ ὡς ἐξῆς.

Ὁ σπόρος τοῦ τριφυλλίου εἶναι πολὺ φιλὸς, διὰ νὰ μὴν πίπτῃ λοιπὸν πολὺς διὰ μιᾶς ριπτόμενος διὰ τῆς χειρὸς, ἀνάγκη νὰ τὸν ἐνώσουν μὲ τριπλασίαν ἢ τετραπλασίαν ποσότητα ἄμμου φιλῆς, ἢ στάκτης, ἢ ψιλοῦ χῶματος, οὕτω δὲ ἐνωμένον τὸν σπόρον νὰ τὸν ρίπτῃ ἐπὶ τοῦ ἀγροῦ ὁ γεωργός. Δι' ἐν στρέμμα βασιλικὸν γῆς χρειάζονται τρεῖς ὀκάδες σπόρος· εἶναι καλῆτερον νὰ σπαρθῇ πυκνότερον, ἢ ἀραιότερον· διότι τὸ πυκνότερον κάμνει τὸν κορμὸν τοῦ τριφυλλίου λεπτότερον, καὶ ἐπομένως τρυφερώτερον· ὥστε τὰ τρώγοντα αὐτὸ ζῶα δὲν ἀφίνουσιν ὀλοτελῶς περίσσειμα. Μετὰ τὸ ρίψιμον τοῦ σπόρου ἀρκεῖ μόνον ἐν σβαρνίσμα διὰ νὰ σκεπάσῃ τὸν σπόρον μὲ χῶμα. Ἡμπορεῖ καὶ διὰ τοῦ ἀρότρου νὰ σκεπάσῃ τὸν σπόρον ὡς καὶ εἰς τοὺς δημητριακοὺς καρπούς· ἀλλ' ἐπειδὴ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον μέρος τοῦ σπόρου ἡμπορεῖ νὰ πέσῃ πολὺ βαθέως καὶ νὰ μὴν φυτρώσῃ, διὰ τοῦτο εἶναι προτιμητότερον νὰ καλυφθῇ ὁ σπόρος δι' ἐνὸς σβαρνίσματος.

Ἐπειδὴ δὲ τὸ φυτόν τοῦ τριφυλλίου γεννᾶται ἀδύνατον καὶ τρυφερόν· εἶναι ὠφέλιμον νὰ σπαρθῇ ἐντὸς τοῦ ἰδίου ἀγροῦ κριθῇ, ἢ βρώμῃ, διὰ νὰ προσφυλάττῃ τὸ φυτόν τοῦ τριφυλλίου κατ' ἀρχάς· ἀλλ' ὁ καρπὸς οὗτος πρέπει νὰ σπαρθῇ ἀραιὰ, διὰ νὰ μὴν θλίβῃ διὰ τῆς πυκνότητός του καὶ βλάβῃ ἐπομένως τὴν βλάστησιν τοῦ τριφυλλίου. Τὸ ἥμισυ τοῦ σπόρου, τὸν ἑ-

ποῖον χρειάζονται εἰς ἓν στρέμμα κριθῆς ἢ βρώμης, ὅταν ταῦτα σπέρνονται μόνα, ἀρκεῖ ὅταν σπαρθῆ ὁμοῦ μετ' τὸ τριφύλλιον. Δύναται δὲ ὁ γεωργὸς ἢ νὰ σπεύρῃ τὴν κριθὴν ἢ τὴν βρώμην ὡς συνήθως μετ' τὸ ἄροτρον, καὶ ἀκολούθως νὰ σπεύρῃ τὸν σπόρον τοῦ τριφυλλίου καὶ νὰ τὸν σθαρνίσῃ, ἢ νὰ σπεύρῃ καὶ τοὺς δύο σπόρους τὸν ἓνα κατόπιν τοῦ ἄλλου, καὶ τὴν κριθὴν δηλ. ἢ τὴν βρώμην καὶ τὸ τριφύλλιον, καὶ ἀκολούθως νὰ σθαρνίσῃ τὸν ἀγρὸν διὰ νὰ σκεπασθῶσι συγχρόνως ἀμφοτέρω.

Τὸ σπάρσιμον τοῦ τριφυλλίου δύναται νὰ γένη ἀπὸ τὰς ἀρχὰς φεβρουαρίου ἕως εἰς τὰ τέλη ἀπριλίου. Εἰς τόπους ἀμμώδεις καὶ ἐλαφροὺς πρέπει νὰ γίνεταί πρῶτῳ μῶτερον, εἰς δὲ τοὺς παχεῖς καὶ ὑγροὺς ἀργότερα, διότι δὲν θερμαίνεται ὀγλίγωρα ἡ γῆ διὰ νὰ ἐπιταχύνῃ τὸ φύτευμα καὶ τὴν βλάστησιν τοῦ τριφυλλίου. Εἴτε πρῶτῳ ὅμως πρόκειται νὰ σπαρθῆ, εἴτε ὄψιμα, εἶναι καλὸν νὰ σπαρθῆ ὅτε ὁ καιρὸς φαίνεται κλίνων εἰς βροχὴν· διότι ἐὰν μετὰ τὸ σπάρσιμον ἐπέλθῃ ἐλαφρά τις βροχὴ, ἢ ἐπιτυχία τοῦ τριφυλλίου εἶναι ἀφρευκτος καὶ σημαντικὴ. Ἐὰν ὅμως μετὰ τὸν σπάρσιμον συμβῇ ξηρασία, καὶ μάλιστα εἰς ὅσα τριφύλλια σπαρθῶσιν ἀπὸ τὰ μέσα μαρτίου καὶ ὕστερον, εἶναι ἀνάγκη νὰ ποτισθῇ τὸ τριφύλλιον· διότι ἄλλως καταλαμβάνομενον ἀπὸ τὴν ξηρασίαν, ἐνῶ εἶναι ἔτι ἀδύνατον τὸ τριφύλλιον, καταστρέφεται· ἀλλὰ τὸ πότισμα τοῦτο πρέπει νὰ γένη μετ' πολλὴν ἐπιδεξιότητα· καὶ μάλιστα ἂν ὁ τόπος ᾗναι κατηφορικὸς, διότι παρασύρεται τὸ χῶμα ἀπὸ τὸ νερὸν, καὶ ὁμοῦ μετ' τὸ χῶμα παρασύρεται καὶ τὸ φυτόν τοῦ τριφυλλίου, καὶ καταστρέφεται.

Μετὰ τὸ πρῶτον πότισμα τοῦ τριφυλλίου, ἐὰν ἀκολουθῇ ξηρασία, τὸ πότισμα πρέπει νὰ ἐπαναλαμβάνεται εἰς δέκα ἢ δεκαπέντε ἡμέρας, ἀναλόγως μετ' τὴν ποιότητα τῆς γῆς καὶ τὴν παρουσιαζομένην ἀνάγκην. Ὅταν δὲ ἡ κριθὴ ἢ ἡ βρώμη εὐγάλη τοὺς στάχυας, πρὶν ἔτι οὗτοι ἀνθίσωσι, πρέπει νὰ κοπῆ τὸ σπαρτόν μετ' τὴν κοσσιὰν ἕως δύο δάκτυλα ὑψηλότερον τοῦ ἐδάφους· καὶ τὸ χόρτον, ὡς εἶναι ἐνωμένον ὁμοῦ μετ' τὸ τριφύλλιον, ἀροῦ στεγνώσῃ ὅσον πρέπει, τὸ συνάγουν καὶ τὸ μεταφέρουσιν εἰς τὸν ἀχυρῶνα.

Δύω ἢ τρεῖς ἡμέρας μετὰ τὸ σήκωμα τοῦ χόρτου εἶναι ἀνάγκη νὰ ποτισθῇ τὸ τριφύλλιον καὶ ἀκολούθως νὰ ποτίζεται κατὰ δέκα ἡμέρας. Ὅταν δὲ τὸ τριφύλλιον αὐξήσῃ ἀρκετὰ καὶ εὐγάλη τὸ ἄνθος του, τότε πάλιν πρέπει νὰ κοπῆ. Ἀκολούθως δὲ θέλει ποτίζει καὶ κόπτει τὸ τριφύλλιον τοῦ ὁ γεωργός, ὡς ἀνωτέρω ἐσημειώθη.

Τὸν ἐρχόμενον χειμῶνα δύναται νὰ κοπρίσῃ τὸ τριφύλλιον σκορπίζων ἐπ' αὐτοῦ κόπρον, ἢ τὰ ἐξυγόμενα ἀπὸ τάφρους, ἢ χαλάσματα τοίχων ἀσβεστοκτίστων. Ὅτι ὅμως μεγάλως ὠφελεῖ εἰς τὴν ἐπιτυχὴ βλάστησιν τοῦ τριφυλλίου εἶναι τὸ νὰ σκορπίσῃ τις ἐπ' αὐτοῦ ψιλοτριμμένον γύψον· τὸ δὲ σκόρπισμα εἶναι καλὸν νὰ γένη κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ἀνοίξεως, καὶ εἰς ἡμέραν κλίνουσαν εἰς βροχὴν διὰ νὰ μὴ παρασύρῃ ὁ ἀνεμὸς τὴν ἐπιπασσομένην κόνιν τοῦ γύψου.

Ἐὰν ἐπιτύχῃ τὸ σπάρσιμον τοῦ τριφυλλίου, τοῦτο δύναται νὰ διατηρηθῇ καρποφόρον ἕως δέκα ἔτη, ἀλλ' ἐπειδὴ μετὰ τὰ πέντε ἔτη ἀρχιγὰ νὰ ὀλιγοστεύῃ ἢ γονιμότης του, εἶναι καλὸν κατὰ τὸ πέμπτον ἔτος νὰ

σπείρη άλλο τριφύλλιον, τὸ δὲ ἕκτον ἔτος νὰ χαλάσῃ τὰ παλαιόν, καὶ οὕτω νὰ ἐξακολουθῇ πάντοτε εἰς τὸ ἕξῃς· ὥστε ἀδιακόπως νὰ διατηρῇ τὸ αὐτὸ ποσὸν τοῦ τριφυλλίου. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ρίζα τοῦ τριφυλλίου ἐμβαίνει πολὺ εἰς τὸ βάθος, ἀνάγκη νὰ σκαφῇ μὲ τὴν ἀξίνην διὰ νὰ κοπῶσιν αἱ ρίζαι, καὶ ἀκολούθως νὰ καλλιεργηθῇ ὁ ἀγρὸς μὲ τὸ ζευγάριον.

Ὅποιοιδήποτε προῖον καὶ ἂν σπαρθῇ εἰς τὸν τόπον τοῦ παλαιοῦ τριφυλλίου ἐπιτυγχάνει ἄριστα· ἀλλὰ τὸ ὠφελιμώτερον καὶ ἐπικερδέστερον προῖον, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ καλλιεργήσῃ τις εἰς τὸ παλαιοτριφύλλον· εἶναι ὁ καπνός· διότι εἰς τοῦτο γίνεται καὶ πλειότερος καπνός καὶ καλητέρας ποιότητος. Δύναται δὲ ὁ καπνός ἐπιτυχῶς νὰ καλλιεργῆται διὰ τρία κατὰ συνέχειαν ἔτη, ἀκολούθως ἡμπορεῖ νὰ σπείρῃ δημοτριακοὺς καρπούς διὰ δύο ἔτη, καὶ πάλιν νὰ σπείρῃ τὸν ἀγρὸν τοῦτον τριφύλλιον καὶ νὰ χαλάσῃ τὸ ὑπάρχον, καθ' ὃν τρόπον ἀνωτέρω ἐξεθέσαμεν.

Ἐὰν θέλῃ τις νὰ συνάξῃ σπόρον ἀπὸ τὸ τριφύλλιόν του, δὲν πρέπει νὰ κάμῃ τοῦτο κατὰ τὰ τρία πρῶτα ἔτη, ἕως νὰ δυναμώσῃ καλῶς τὸ τριφύλλιον. Ὅταν δὲ ἀποφασίσῃ νὰ τὸ ἀφήσῃ νὰ κάμῃ σπόρον, ἀφοῦ τὸ κόψῃ τὴν πρώτην φοράν κατὰ τὸν ἀπρίλιον, νὰ τὸ ἀφήσῃ ἀκολούθως νὰ κάμῃ σπόρον· διότι ἂν δὲν τὸ κόψῃ μίαν φοράν, ἡ βλάστησις τοσοῦτον δυνατὴ καὶ ζωηρὰ γίνεται, ὥστε τὸ τριφύλλιον δὲν δύναται νὰ σταθῇ ὄρθιον καὶ πίπτει, ὅπερ ἐπιφέρει τὴν σήψιν καὶ τοῦ φυτοῦ καὶ τοῦ σπόρου.

Ὁ σπόρος τοῦ τριφυλλίου δὲν ὠριμάζει ὅλος συγχρόνως, ἀλλὰ κατ' ὀλίγον ὀλίγον. Δὲν πρέπει λοιπὸν

ὁ γεωργὸς νὰ περιμένῃ νὰ ὠριμάσῃ ὅλος, ἀλλ' ὅταν ἴδῃ ὅτι τὸ μεγαλύτερον μέρος ὠρίμασε, τότε πρέπει νὰ κόψῃ τὸ τριφύλλιον, καὶ ἀμέσως νὰ τὸ μεταφέρῃ ἀπὸ τὸν ἀγρὸν εἰς τὸ ἀλώνιον, ὅπου νὰ ἀπλωθῇ αὐτὸ ἕως νὰ ξηρανθῇ· ἀνάγκη δὲ νὰ τὸ γυρίσῃ φέρων τὸ ἐπάνω κάτω καὶ τὸ ἀνάπαλιν καὶ ἐξανοίγων αὐτὸ ὅπου εἶναι σισσωρευμένον· τελευταῖον δὲ νὰ τὸ ἀλωνίσῃ, καθ' ὃν τρόπον συνήθως ἀλωνίζουσι τὴν κριθὴν, εὐγάζοντες μὲ τὰ δικοῦλια ἀπὸ καιρὸν εἰς καιρὸν τὸ τριφύλλιον, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἤθελε τιναχθῇ ὁ σπόρος· ὅταν δὲ εὐγάλωσι τὸ χονδρὸν τριφύλλιον, ὡς εὐγάζουσι καὶ τὴν κριθαριάν, τὸ ἐπίλοιπον τὸ λιχνίζουσι καὶ τὸ καθαρίζουσι καὶ οὕτω καθαρίζεται ὁ σπόρος.

Ὁ σπόρος τοῦ Τριφυλλίου διατηρεῖ τὴν γονιμότητά του καὶ δύο καὶ τρία ἔτη, ἀλλ' ἐπιτυχαίνει καλῆτερα ὁ νεώτερος. Θεωρεῖται δὲ ὡς καλῆτερος ὁ ἔχων ζωηρότερον τὸ κίτρινον χρωμὰ του καὶ ὦν ψωμωμένος, τὸ ὁποῖον γνωρίζεται ὅταν συντρίψῃ τις κόκκους τινὰς ἐξ αὐτοῦ εἰς τοὺς ὀδόντας του. Οἱ μελανοὶ καὶ μικροὶ σπόροι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲν εἶναι γόνιμοι, καὶ διὰ τοῦτο πρέπει νὰ ἔχη τις προσοχὴν εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ σπόρου.

Ἐν στρέμμα τριφυλλίου, ἂν κοπῇ τέσσαρας φοράς, τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ συνηθέστερον, παράγει χόρτον ξηρὸν περίπου τρεῖς χιλιάδας ὀκάδας, τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι μικρὸν εἰσόδημα, ἐὰν μάλιστα ὑπολογίσῃ τις καὶ τὰς ἐκ τοῦ χόρτου προκυπτούσας ὠφελείας ὡς πρὸς τὴν κτηνοτροφίαν, καὶ τὸ ἐκ τῆς κτηνοτροφίας κόπρισμα τῶν ἀγρῶν. Ὅταν δὲ ἀρεθῇ διὰ σπόρον, ἐν στρέμμα τριφυλλίου παράγει ἕως ἑκατὸν ὀκάδας σπόρου, ὅταν ἐπιτύχῃ.

Τὸ τριφύλλιον δὲν βλάπτει τὴν καρποφορίαν τῶν δένδρων, διὰ τοῦτο ἤμπορεῖ τις νὰ σπειρῇ πρῶτον τριφύλλιον τὸν ἀγρὸν, τὸν ὁποῖον θέλει νὰ φυτεύσῃ ὀπωροφόρα δένδρα ἢ συκαμινέας· ἅμα δὲ τελειώσῃ τὴν σπορὰν τοῦ τριφυλλίου νὰ φυτεύσῃ τὰ δένδρα, τὰ ὁποῖα δὲν χρειάζονται πλέον οὐδεμίαν περιποίησιν, εἰμὴ τὴν ἀποδιδομένην εἰς τὸ τριφύλλιον. Δύναται δὲ τὴν δενδροφυτεῖαν ἐντὸς τοῦ τριφυλλίου νὰ τὴν κάμῃ καὶ τὸ δεύτερον καὶ τρίτον ἔτος, ἀλλ' εἶναι καλῆτερον νὰ τὴν κάμῃ εἰς τὴν ἀρχὴν, διὰ νὰ διαρκῇ περισσότερον καιρὸν τὸ τριφύλλιον. Τὸ τριφύλλιον οὕτω διατεθειμένον, δὲν παράγει μὲν τόσον πολὺν χόρτον, ἀλλ' ὁ ἰδιοκτήτης ἀποζημιώνεται ἀπὸ τὸν καρπὸν τῆς δενδροφυτείας. Ὅταν ὅμως ἡ δενδροφυτεία εἶναι ἀπὸ συκαμινέας, ἐπειδὴ τὸ θέρος κόπτονται καὶ δὲν κάμνουν διόλου σκιὰν εἰς τὸ τριφύλλιον, τοῦτο κάμνει χόρτον ὡς καὶ ὅπου δὲν ὑπάρχει δενδροφυτεία.

Ἐκαστος γεωργὸς δυνάμενος νὰ ἔχῃ πλησίον τῆς κατοικίας του δέκα στρέμματα ποτιστικοῦ ἀγροῦ δύναται μεγάλως νὰ ὠφεληθῇ σπέρνων τὸ ἥμισυ ἀνὰ πέντε ἔτη ἀλληλοδιαδόχως τριφύλλιον καὶ καπνὸν, ὡς ἀνωτέρω εἴπομεν· διότι καὶ ἀπὸ τὸ τριφύλλιον θέλει ὠφελεῖσθαι ἐμμέσως διὰ τῆς κτηνοτροφίας, καὶ ἀπὸ τὸν καπνὸν, ὅστις εἶναι ἐν τῶν πλουσιωτέρων προϊόντων. Λέγομεν δὲ νὰ ἦναι ὁ ἀγρὸς πλησίον τῆς κατοικίας, διότι ὅταν ἦναι πλησίον, ἐνόσω μὲν ἔχει τὸν ἀγρὸν σπαρμένον τριφύλλιον, ἔχει τὴν εὐκολίαν τῆς μετακομίσεως τοῦ χόρτου μὲν ἀπὸ τὸν ἀγρὸν εἰς τὸν ἀχυρῶνα ὅστις συνήθως γίνεται πλησίον τῆς κατοικίας, τῆς κόπρου δὲ ἀπὸ τὴν οἰκίαν εἰς τὸν ἀγρὸν· ἐν ὅσῳ δὲ ἔχει αὐτὸν φυτευ-

μένον καπνὸν, ἔχει τὴν εὐκολίαν τοῦ νὰ μετακομίζῃ τὰ φύλλα, καὶ νὰ κάμῃ διαφόρους ἐργασίας εἰς τὸν ἀγρὸν ἐκτελουμένας διὰ τῶν τέκνων του, ὡς εἴπομεν εἰς τὸ περὶ καλλιέργειας τοῦ καπνοῦ ἄρθρον ἡμῶν. (Βιβλιοθήκη τοῦ Λαοῦ σελ. 772.)

Ὅλα τὰ ζῶα τρώγουσι μὲ πολλὴν ἀπληστίαν τὸ τριφύλλιον, ὥστε εἰς τὰ ἀναμηρυκώμενα τοῦτο ἀποβαίνει θανατηφόρον, ὅταν τρώγεται χλωρὸν ἐπὶ τοῦ ἀγροῦ, ἢ ἅμα κοπῇ· διότι τὰ ζῶα τρώγουν τοσοῦτον πολὺ, καὶ μετὰ τοσαύτης ὀρέξεως, ὥστε γερμίζει ταχέως ἡ κοιλία των· κατὰ δὲ τὴν ἀναζύμωσιν ἐξάγει τοσοῦτον ἀζωτον ἀέρα, ὥστε τὸ ζῶον πρίσκειται, καὶ δὲν δύναται πλέον οὐδὲ κἂν νὰ κινηθῇ· πίπτον δὲ κατὰ γῆς ἀποθνήσκει. Ἀνάγκη λοιπὸν εἰς τὰ ἀναμηρυκώμενα ζῶα, ποτὲ νὰ μὴν συγχωρῇ νὰ φάγουν χλωρὸν τριφύλλιον· ἤμποροῦν ὅμως νὰ τὸ δώσουν ἀκινδύνως, ὅταν κοπὲν ἀφελθῇ νὰ μαρανθῇ ἐπὶ μίαν ἡμέραν.

Ἐὰν ὅμως τυχόν ἡ βώδιον, ἢ ἀγελάδα φάγῃ τριφύλλιον, καὶ ὑποπέσῃ εἰς τὸ πλοῦθος τοῦτο, ἐὰν μὲν ἔναι τὸ πάθος εἰς τὴν ἀρχὴν, πρέπει νὰ ὑποβάλλῃ τὸ ζῶον εἰς κίνησιν πολλὴν καὶ βιαίαν, διὰ νὰ διαλυθῇ κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον ὁ ἀτμὸς, ὅστις ἐπέφερε τὸ πρίξιμον. Ἐὰν ὅμως τὸ πρίξιμον προώδευσε πολὺ, τότε πρέπει νὰ ἐνεργήσουν ἐν τρύπημα εἰς τὰ λαγαρὰ (ὄρα Βιβλ. τοῦ Λαοῦ φυλ. Γ' σελ. 470) διὰ νὰ ἐξέλθῃ ἐξ αὐτοῦ ὁ ἀτμὸς.

Τὸ τριφύλλιον εἶναι ὀρεπτικὸν εἰς ὅλα τὰ ζῶα, εἰς δὲ τὰς ἀγελάδας εἶναι προακτικὸν γάλακτος εἰς τὸ ὁποῖον μάλιστα δίδει ἀρίστην ποιότητα.

ΕΚΔΙΚΗΣΙΣ

Ἡ ἐκδίκησις εἶναι πάθος τὸ ὁποῖον γεννᾶται ἀπὸ τὴν εὐαισθησίαν, ἤτοι τὴν μεγάλην ἐντύπωσιν τὴν ὁποῖαν κάμνει ἢ προσβολή, ἢ ἄλλο ἀδίκημα, καὶ διατηρεῖται ζωηρόν διὰ τῆς μνήμης· ἡ ἐκδίκησις ἔχει τὴν πηγὴν τῆς ἀπὸ τὴν περὶ τῆς ἰδίας ἐκάστου συντηρήσεως φροντίδα, καὶ τὴν ὑπεράσπισιν τῶν πραγμάτων καὶ δικαιωμάτων αὐτοῦ. Ὅταν ἐπεκράτει τὸ δικαίωμα τοῦ ἰσχυροτέρου (ἂν τοῦτο δύναται νὰ λογισθῇ δικαίωμα), ἡ ἐκδίκησις ἀπέβαινεν ἄφευκτος συνέπεια τῆς βίας καὶ ἀνομίας, τὴν ὁποῖαν ἐνήργουν οἱ ἰσχυροὶ τόσων ἐπὶ τῶν προσώπων, ὡς καὶ ἐπὶ τῶν δικαιωμάτων ἢ πραγμάτων τῶν ἀδυνάτων. Ἄλλ' ὅταν οἱ νόμοι ἀποκατεστάθησαν εἰς τὴν κοινωνίαν καὶ ἐνομοθετήθη νὰ λαμβάνωσιν οἱ πολῖται δι' αὐτῶν ἱκανοποίησιν διὰ τὰς πρὸς τὰ πρόσωπα καὶ τὰ πράγματα αὐτῶν ἀδικίας καὶ παρανομίας, ἢ διὰ τῆς ἰδίας αὐτῶν δυνάμεως γινομένη ἐκδίκησις τῶν παθόντων ἀτόμων δὲν δύναται πλέον νὰ ἔχη χώραν. Δὲν δύναται δὲ νὰ νομισθῇ ὡς ὑπαγόρευμα τοῦ πάθους τῆς ἐκδικήσεως τὸ νὰ καγγεῖλη τις εἰς τὰς ἀρχάς τὴν γενομένην κατ' αὐτοῦ ἀδικίαν, ἢ προσβολήν· ἡ δὲ παρὰ τῶν νόμων ἀποδομένη ἱκανοποίησις εἶναι νόμιμος, καὶ δὲν ἀποτρέπεται οὐδ' ἀπὸ τὴν ἠθικὴν· ἡ καταγγεῖλια αὕτη ἀποβαίνει μάλιστα ἐνίοτε, ὑποχρεωτικὴ εἰς τὸν παθόντα ὅταν ἀποβλέπη γενικὸν τῆς κοινωνίας συμφέρον.

Ἄλλ' ὑπάρχουν περιστάσεις καθ' ἃς ἡ ἀδικία πράττεται εἰς τοιοῦτον τρόπον, ὡς ἡ ἀπόδειξις αὐτῆς ἀποβαίνει ὀλοτελῶς ἀδύνατος, κατὰ συνέπειαν καὶ ἢ διὰ

μεσολαβήσεως τῶν νόμων ἱκανοποίησις. Πῶς δύναται κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην ὁ παθὼν νὰ πνίξῃ τὸ πάθος τῆς ἐκδικήσεως; Ἐὰν λ. χ. ἐμπιστευθεῖς τις χρηματικὴν παρακαταθήκην εἰς τινα, χωρὶς νὰ ἔχη οὐδεμίαν ἀπόδειξιν δυναμένην, ἐν περιπτώσει ἀρνήσεως τοῦ λαβόντος, νὰ πείσῃ τὸν δικαστὴν περὶ τῆς ἀληθείας τοῦ πράγματος εἰς τρόπον ὥστε νὰ διατάξῃ οὗτος τὴν δι' ἀποδόσεως ἱκανοποίησιν, δὲν ἔχη οὐδεμίαν ἐλπίδα θεραπείας διὰ τοῦ νόμου, δὲν θέλει εὑρεθῇ εἰς τὴν ἀνάγκην τοῦ νὰ ἀποδώσῃ διὰ τῆς ἰδίας αὐτοῦ δυνάμεως κακὸν ἀντὶ κακοῦ εἰς τὸν διὰ τῆς κατακρατήσεως τῆς παρακαταθήκης ἀδικήσαντα αὐτόν; Ἐνταῦθα ἐπέρχεται ἡ θρησκεία διὰ νὰ ἐπιφέρῃ τὴν θεραπείαν, καὶ νὰ ἐκριζώσῃ ὀλοτελῶς ἀπὸ τὴν καρδίαν τοῦ ἀνθρώπου τὸ πάθος τῆς ἐκδικήσεως. Τὴν ἱκανοποίησιν, τὴν ὁποῖαν οἱ νόμοι δὲν δύναται ν' ἀποδώσωσιν εἰς τὸν παθόντα, τὴν ἀπέθεσεν εἰς τὴν μέλλουσαν κρίσιν καὶ ἀνταπόδοσιν. Ἡ Χριστιανικὴ θρησκεία τοσοῦτον προέβη εἰς τὸ ἀντικείμενον τοῦτο, ὥστε πολλοὶ θεωροῦν τὰς ἐπ' αὐτοῦ διδασκαλίας αὐτῆς ὡς ἀνεπιδέκτους ἐκτελέσσεως. « Ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν, εὐχεσθε ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων ὑμᾶς » « τῷ τύπτοντί σοι ἐπὶ τὴν δεξιάν σιγῶνα, στρέψον αὐτῷ καὶ τὴν ἐτέραν κτλ. » Τὰ πικραγέγματα ταῦτα, κηρυχθέντα μὲν πρῶτον, ἐπιβεβαιωθέντα δὲ ὕστερον καὶ διὰ πράξεως παρὰ τοῦ ἰδίου θεμελιωτοῦ τῆς πίστεως ἡμῶν Ἰησοῦ εὐχομένου ἐπὶ τοῦ σταυροῦ « Πάτερ, ἄφες αὐτοῖς, οὐ γὰρ οἶδας τί ποιοῦσιν » ἀπαιτοῦν τὴν παντελεῖαν τοῦ πάθους τῆς ἐκδικήσεως ἐκρίζωσιν ἀπὸ τὰς καρδίας τῶν ἀνθρώπων.

Ἄλλ' ἴσχυσαν ταῦτα νὰ δώσωσιν εἰς τὴν ἀνθρωπό-

τητα τὴν ἠθικὴν, τὴν ὁποίαν ἀπαιτεῖ ἡ χριστιανικὴ πίστις; Εἶναι ἀληθές ὅτι προήγαγον ἀρκετοὺς καρπούς, ἀλλ' ὄχι ὅσων ἔχει ἀνάγκη ἡ κοινωμία. Τίς ἠθελεν εὐρεθῆ τοσοῦτον ἄγριος καὶ ἀπάνθρωπος, ὥστε εὐεργετούμενος ἀπὸ τινος, ἐνῶ κακοποιεῖ αὐτὸν, δὲν ἠθελεν ἔλθει εἰς συναίσθησιν, ὥστε νὰ παραιτήσῃ τὸν τοιοῦτον τρόπον τῆς ζωῆς; Τίς δὲν ἐννοεῖ πόσον ἠθελε βελτιωθῆ σημαντικῶς ἡ κοινωμία, ἐὰν ἐτίθεντο εἰς ἐνέργειαν τὰ εὐαγγελικὰ ταῦτα παραγγέλματα; Ἄλλὰ δυστυχῶς ἡ κακία ὑπερισχύει εἰς τὰς καρδίας ἡμῶν καὶ ὄχι μόνον δὲν συμμορφούμεθα μετὰ τὰς εὐαγγελικὰς ταύτας ἐντολάς, ἀλλ' ἐξ ἐναντίας τοσοῦτον κυριευόμεθα ἀπὸ τὸ πάθος τῆς ἐκδικήσεως, καὶ τοιαύτην ἔξιν λαμβάνομεν εἰς αὐτὸ ὥστε καταπτώμεν εἰς τὴν ἀλογίαν, τοῦ νὰ κτυπῶμεν τὴν πέτραν εἰς τὴν ὁποίαν τυχὸν ἐσκοντάψαμεν, νὰ ἀναθεματίζωμεν τὸν ἄνεμον, τὸν ἥλιον, καὶ ἄλλα ἀντικείμενα, ὅταν ταῦτα δὲν κάμνωσι τὰς ἐνεργείας των κατὰ τὴν θέλησιν καὶ ἐπιθυμίαν ἡμῶν, ὅπως ἀλόγως ἀπαιτοῦμεν.

Ἄλλ' ἐκτὸς τῶν ἀτόπων καὶ παραλόγων τούτων μέσων ἐκδικήσεως, ἅτινα δὲν φέρουν ἄλλην βλάβην εἰς τὴν κοινωμίαν, εἰμὴ τὸ νὰ ἐνισχύωσιν εἰς τὰς καρδίας τῶν ἀνθρώπων διὰ τῆς ἐξέως τὸ πάθος τῆς ἐκδικήσεως, πόσοι δὲν φυλάττουν διὰ πολλὰ ἔτη κεκρυμμένον εἰς τὴν καρδίαν των τὸ δλέθριον τοῦτο πάθος, καὶ τελευταῖον καταφεύγουν εἰς δολοφονίας, δηλητηριάσεις, ἐμπρησμούς καὶ τόσα ἄλλα καταστρεπτικὰ μέσα κρύφια καὶ φανερά! Πόσοι διὰ νὰ κορέσωσι τὸ πάθος τῆς ἐκδικήσεως δὲν κατέστησαν ἐπιζήμιοι εἰς μέγαν ἀριθμὸν ἀθώων, καὶ πολλάκις ἔγειναν καὶ τῆς

ἰδίας αὐτῶν πατρίδος καταστροφεῖς! Τὸ πάθος τῆς ἐκδικήσεως τοσοῦτον μᾶλλον ἐπιφοβον εἶναι, ὅσον ἐνεργεῖ ἐν κρυπτῷ καὶ σκοτίᾳ τὰς πράξεις του, καὶ δὲν ἐξαλείφεται ἀπὸ τὴν καρδίαν, εἰμὴ ἀφοῦ θαφῶσιν εἰς τὸ αἶμα αἱ χεῖρές του. Πόσον ἄγριοι καὶ ἄμορφοι πρέπει νὰ θεωρηθῶσιν οἱ χαρακτήρες τοῦ κυριευομένου ἀπὸ τοιοῦτον πάθος! Πόσον ἀνήσυχος καὶ εἰς διηνεκῆ ταραχὴν εὐρίσκεται ἡ καρδία του! Πόσον δὲ ἡ συγχώρησις τοῦ ἁμαρτήσαντος καὶ ἡ εὐγενὴς παράβλεψις τῆς ἀδικίας ἀνυψοῖ τοὺς χαρακτήρας ὡς καὶ τοῦ κατωτάτης τάξεως ἀνθρώπου! ἡ συγχώρησις ἀνυψώνει τὸν ἄνθρωπον μέχρι τοῦ Δημιουργοῦ τοῦ παντός, καὶ τὸν κατασταίνει ὅμοιον μετὰ αὐτὸν κατὰ τὴν ἀγαθότητα.

Ἄλλ' ἐὰν ἡ ἐκδίκησις παρίσταται εἰς ἡμᾶς μετὰ τοιαύτην τερατώδη μορφήν, καὶ τοσοῦτον ἀπαίσιμα χρώματα, τί πρέπει νὰ εἰπῶμεν δι' ἐκεῖνους, οἵτινες ἐπιχειρίζονται νὰ πράξωσι παντὸς εἶδους κακουργήματα χωρὶς νὰ ἔχωσιν οὐδεμίαν ἀφορμὴν ἐκδικήσεως, καὶ κατὰ ἀνθρώπων εἰρηνικῶν καὶ ἀγαθοποιῶν μάλιστα; Διὰ τούτους δὲν δυνάμεθα νὰ εἰπῶμεν ἄλλο, εἰ μὴ ὅτι ταῦτα εἶναι τέρατα, εἶναι θηρία, τὰ ὅποια κακῆ τύχῃ ἐπιπίπτουν εἰς τὴν κοινωμίαν πρὸς διατάραξιν τῆς εἰρήνης καὶ ἡσυχίας αὐτῆς.

ΠΕΡΙ ΜΑΥΡΗΣ ΒΑΦΗΣ

Τῶν εἰς τοὺς κήπους ξύλων.

Κηπουρός τις μέλλων νὰ βάψῃ ἐκ νέου τὰ ξύλα τοῦ θερμοκήπου του, καὶ θέλων νὰ βάλῃ εἰς ἐνέργειαν τὴν θεωρίαν περὶ ἀπορρόφησης τῆς θερμότητος διὰ τοῦ μελανοῦ χρώματος, καὶ νὰ ὠφελήσῃ οὕτω τὰ ἐν αὐτῷ φυτὰ, ἐμεταχειρίσθη πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον τὸ κατράμι τὸ ὁποῖον γίνεται ἀπὸ τοὺς γαιάνθρακας (houille) ἐξ ὧν κατασκευάζεται τὸ ἀέριον (gaz) τὸ χρήσιμον εἰς φωτισμὸν ἢ ὕλη αὕτη, ἐκτὸς τῆς ὠφελείας τὴν ὁποίαν ἐχορῆγαι διὰ τὸ μαῦρον χρῶμα, παρεῖχε καὶ ὠφέλειαν σημαντικὴν ἕνεκα τῆς πολὺ μετρίως τιμῆς τῆς παραβαλλομένη μὲ τὰς ἄλλας ὁμοίας βαφάς. Ἡ βαφὴ ἐγένετο πρὶν τοῦ χειμῶνος· κατὰ τὸ ἔαρ δὲ ὁ κηπουρός παρετήρησε μὲ θαυμασμὸν τοῦ ὅτι αἱ ἀράχαι καὶ ἄλλα ζώφια, τὰ ὁποῖα συνήθως εὐρίσκοντο καὶ ἐπροξένουν βλάβην εἰς τὰ φυτὰ, ἐξέλιπον ἀπὸ τὸν θερμοκήπον.

Παρετήρησε προσέτι ὅτι ἐν κλήμα, τὸ ὁποῖον ἐκινδύνευε νὰ ξηρανθῇ καὶ ἦτον μαραμμένον, ἐξωογονήθη εἰς τρόπον ὥστε ἐκαρποφόρησε καὶ ἀξιολόγους σταφυλάς.

Ἐκ τούτου ὀδηγούμενος ὁ κηπουρός προέβη καὶ εἰς ἄλλας ἀποπείρας μεταχειρισθεῖς τὴν βαφὴν ταύτην καὶ εἰς τὰς κραββατίνας καὶ τοὺς χάρακας τῶν κλημάτων καὶ ἄλλων δένδρων εἰς τὸ ὑπαιθρον, ἐξέλιπον δὲ καὶ ἀπ' αὐτῶν αἱ κάμπαι καὶ ἄλλα ἐπιβλαβῆ ζώφια τὰ ὁποῖα ὑπῆρχον ἄλλοτε· τὰ δὲ φυτὰ προήγαγον ἀξιολόγους καρπούς.

(Ἐκ γαλλικῶν ἐφημερίδων.)

—0000—

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΤΟΥ ΛΑΟΥ.

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ.

ΜΑΡΤΙΟΣ 1855.

ΤΑ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.

Πρόλογος	Σελ. 161
Κίμων	» 166
Ναυτικά ἀπαιτήσεις	» 182
Περὶ ἐθνικῶν γαιῶν	» 192
Θαῦμα τρίτον Μουσουλεῖον	» 209
Περὶ ἐκπαιδεύσεως τοῦ Λαοῦ	» 211
Μελισσοκομία	» 219
Περὶ ὁδοποιίας	» 226
Περὶ τοῦ ἐμπορίου τῶν σιτηρῶν	» 230
Ἀγγελία	» 239

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ.

ΕΚ ΤΗΣ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΑΣ ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ ΑΓΓΕΛΑΚΗ.

(Ὁδὸς Χρυσοστολαίουστίας ἀριθ. 15.)

1855.

ΤΙΜΗ ΤΗΣ ΣΥΝΔΡΟΜΗΣ ΠΡΟΠΑΛΗΡΩΤΕΑ

Δι' ἓν ἔτος	Δραχ.	12
Διὰ μίαν ἑξαμηνίαν	»	7
Διὰ μίαν τριμηνίαν.	»	4

Εἰς τοὺς ἑκτὸς τῆς Ἑλλάδος συνδρομητὰς προστίθενται τὰ ἐξόδα τῆς ἀποστολῆς, ἂν δὲν προτιμῶσι νὰ τὰ ἀναδεχθῶσιν οἱ ἴδιοι.

Ἐκδίδεται ἐν φυλλάδιον κατὰ μῆνα.

Οἱ δι' ἓν ἔτος καταγραφόμενοι συνδρομηταὶ λαμβάνουν δωρεάν τὰ ἐκδοθέντα ἤδη δύο παραρτήματα, τὸν βίον τοῦ Γερμανοῦ Π. Πατρῶν καὶ τοὺς δύο Ἀντωνίνους.

— 00000 —

ΑΙ ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ ΓΙΝΟΝΤΑΙ

Ἐν Ἀθήναις εἰς τὸ τυπογραφεῖον τοῦ Φιλοπάτριδος κατὰ τὴν ὁδὸν Χρυσοσπηλαιοτίσης, ἀριθ. 15.

Ἐν ταῖς ἐπαρχίαις τοῦ Κράτους παρὰ τοῖς ἐπιστάταις τοῦ Ταχυδρομείου καὶ τοῖς δημοδιδασκάλοις,

Ἐκτὸς δὲ παρὰ τοῖς Κυρίοις Προξένοις.

— 00000 —

Ἡ Βιβλιοθήκη τοῦ Λαοῦ ἀνταλλάσσεται με παντὸς εἶδους περιοδικὰ συγγράμματα καὶ ἡμερηίδας.

Δέχεται διατριβὰς ἀφορώσας τὴν βελτίωσιν τῆς καταστάσεως τοῦ λαοῦ, εἰὰν αὗται ἀνάγονται εἰς πράγματα ὑπαγόμενα εἰς τὴν νόησιν τοῦ λαοῦ καὶ εἶναι εἰς γλῶσσαν ἐννοουμένην παρ' αὐτοῦ.